

De Brakke Hond. Jaargang 12

bron

De Brakke Hond. Jaargang 12. Leo De Haes, Antwerpen 1995

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bra004199501_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m.

[nummer 46]

Sara Block

Joost Zwagerman

‘De buitenvrouw’

Kritiek is zo subjectief als liefde. Eén criticus vindt *De buitenvrouw* van Joost Zwagerman een ‘even bedachtzame als spannende roman’. Ik vind het een veredelde Bouquet-roman. En ander criticus vindt dit een ‘verontrustend panorama van woonbuurt, familie en school’. Ik vind het een kutboek.

Waarom de pret van deze heren bederven? Laten zij dit wanstaltig wicht maar op schoot nemen en menen dat het een adembenemende verschijning is. Dat is mijn eerste reactie. Maar als ik zie dat dit onding in drie maanden tijd vier drukken heeft gehad, gaat mijn bloed koken. Door de schuld van de critici slikt het publiek bocht, terwijl in elke boekwinkel en bibliotheek zoveel hartigers te vinden is. Maar hoe kan ik mijn gelijk bewijzen?

Het modieuze van dit boek valt gemakkelijk aan te tonen. Doodgemoedereerd debiteert de flaptekstschrijver (Zwagerman zelf?) de moderne clichés van het ‘sluimerende racisme’, de ‘Nintendogeneratie’ en ‘de onmogelijke liefde’. Maar deze roman is allesbehalve emanciperend. De vrouwelijke hoofdfiguur is geen marginale kleurlinge, maar een bloedmooie gymlerares die in is voor alle ‘geile standjes’: de vleesgeworden orchidee van de omslag als het ware. Publiek bedrog? Zo te zien gelooft Zwagerman in zijn eigen mannenfantasieën.

Mensen dromen nu eenmaal graag weg. Wie heeft daar wat tegen? Moralisten, feministen en fundamentalisten. De wereld is zo al troosteloos genoeg. Waarom de goegemeente ook in fictie met Politieke Correctheid om de oren slaan?

Terwijl ik dat bedenken, krijg ik een idee. Inhoudelijke kritiek kan altijd weerlegd worden omdat publieken nu eenmaal verschillen: mannen houden van mannenboeken, vrouwen van vrouwenboeken, domoren van domorenboeken. Maar in de literatuur gaat het niet om ideeën, maar om woorden, niet om inhoud maar om vorm. In plaats van te emmeren over foute Thematiek, zal ik hier hameren op Stijl. Als die niet deugt, deugt er niets. De schrijvers van kneuterige formuleringen, krakkemikkige zinnen en krank-jorume beeldspraak zijn gewaarschuwd.

Ik wil de auteur een eerlijke kans geven en kies dus willekeurig een vrij lange passage (p. 31). Ik hoop dat de lezers en lezeressen van mij willen aannemen dat die representatief is voor het geheel.

Thuis! Theo en Sylvia hadden een doorzonwoning van drie verdiepingen in de Bergermeer. Vier jaar geleden waren ze er komen wonen, na de eerste huwelijkse jaren te hebben gebivakkeerd op een tochtige tweekamerwoning die als een ouwe deur compleet uit z'n voegen hing. Het was in het centrum, aan het Verdrunkenoord en boven een café met bruin uitgeslagen vitrage voor de ramen waar het Nederlandse lied iedere avond tot twee uur schalde en de cliëntèle rond middernacht per se wilde soundmixen, zodat er twee uur lang een klef dronkemansgeblèr uit de Philips-boxen dreunde, recht omhoog tetterend via de kieren en gaten en dwars door het dunne vloertje van hun gammele woning. Theo was er bijna gek geworden. Nacht na nacht vibreerden de spiralen van hun nauw en wankel bed mee op de bassen uit de speakers daarbeneden. Hij had zelfs een keer de Alkmaarsche Courant gehaald. 'Buurtbewoner raakt slaags met personeel van d'Oude Neel. Nachtelijk tumult aan het Verdrunkenoord'. Had Theo de barman een stomp

op z'n horecakoek verkocht nadat zijn klachten over geluidsoverlast waren beantwoord met bulderend gelach en een ferme draai aan de volumeknop - naar het maximum welteverstaan. Goddank waren ze er weggekomen, hypotheek en koopakte op zak voor het huis in de Bergermeer. Wanneer hij met Sylvia op zaterdagmiddag in de stad ging winkelen, voerde hun route altijd via Langestraat of Laat naar het Verdrunkenoord, hun geluk en vreugde vierend door opgewekt langs d'Oude Neel te wandelen.

De armelijke woning waarin het jonge paar een voorlopig onderdak vindt, is een gemeenplaats van jewelste. Het optrekje is trouwens zelf ook helemaal opgetrokken uit clichés: het is 'tochtig', vol 'kieren en gaten' en heeft een 'dun vloertje', waarop vanzelfsprekend een 'nauw en wankel bed' staat. Deze tweekamerwoning heet 'gammel' alsof het een stoel betrof en hangt met een wonderlijk beeld 'als een ouwe deur compleet uit z'n voegen' ('z'n'? tot nader orde is 'woning' vrouwelijk).

Een groot stilistisch vermogen blijkt al evenmin uit de volgende zin, die met zijn achtenzestig woorden ècht uit z'n voegen springt. Hij begint met vijf voorzetselconstructies na elkaar: *in* het centrum, *aan* het Verdrunkenoord en *boven* een café *met* bruin uitgeslagen vitrage *voor* de ramen'. Dat laatste voorzetsel had Zwagerman zich alvast kunnen besparen, want bij mijn weten hangt een vitrage altijd voor een raam.

Als de auteur wat stijlvariatie wil aanbrengen in zijn versleten formuleringen, slaat de meligheid toe: 'huwelijkse jaren' (voor 'huwelijksjaren'), 'ouwe' (in plaats van 'oude'), 'het Nederlandse lied' (voor 'Nederlandse schlagers'), 'de cliëntèle' (in plaats van 'stamgasten') en 'horeca-kokkerd' (voor 'rode neus' veronderstel ik maar, anders is de term

helemaal onzinnig). Kennelijk onder invloed van zijn schools onderwerp schakelt hij daarna over op schoolkrantestijl: ‘een ferme draai aan de volumeknop - naar het maximum welteverstaan’. Overigens triomfeert de oerhollandse gemeenplaats over de hele lijn: ‘gebivakkeerd’, ‘een stomp verkopen’, ‘bulderend gelach’, ‘geluk en vreugde’.

Bizar is dan weer hoe ‘dronkemansgeblèr’ ‘via de keren en gaten’ ‘recht omhoog’ kan gaan. Ook de zin ‘Goddank waren ze er weggekomen, hypotheek en koopakte op zak’ klinkt niet helemaal koosjer. Maar de afsluitende zin spant de kroon: ‘Wanneer hij met Sylvia (...) in de stad ging winkelen, voerde hun route altijd (...) naar het Verdrunkenoord, hun geluk en vreugde vierend door opgewekt langs d'Oude Neel te wandelen.’ De Maximalen hebben zich altijd al wat vreemd uitgedrukt, maar hier maakt hun ongekroonde koning het wel erg bont. Als ik de zin goed lees, viert een weg hier de verteller en zijn echtgenote door te wandelen langs d'Oude Neel.

Deze barre stijl overwoekert het hele boek. Overal groeien modewoorden (‘wegwerparchitectuur’, ‘rolmodel’, ‘techneut’), bloeien stijlbloempjes (‘bij de gedachte alleen al wrong zijn maag zich in een kille knoop’) en tieren dooddoeners (‘Alle regelmaat dempte het leven’). Als ooit in één roman vorm en inhoud elkaar volkomen dekten, dan wel in *De buitenvrouw*: een kletsboek in een clichéstijl.

Jotie T'Hooft***In bossen, op eenzame plekken***

*Het is stil in alle bossen,
eenzaam op alle plaatsen.
Waarachtige symfonieën,
ze beroeren ons niet.*

*Hoe we ook luisteren & luisteren,
alle stemmen samen
vormen de stem van de dood.*

In 1977 stierf Jotie T' Hooft op 21-jarige leeftijd aan een overdosis drugs. Julien Weverbergh, schoonvader en beheerder van zijn latenschap, ontdekte onlangs nog een bundel van een honderdtal gedichten, die Jotie T'Hooft destijds aan het samenstellen was. Hij had er ook al een titel voor: *In bossen, op eenzame plekken*. De bundel verschijnt binnenkort bij Houtekiet.

't Wordt herfst

't Wordt herfst en ge zijt ziek van binnen,
de zomer liet u als altijd koud.
De blâren vallen in het woud
dat ge nooit betradt dan met uw zinnen

voor een enkel uur en duur betaald.
't Wordt herfst. Het zal winter worden
en nog steeds bleef alles onvertaald.

Ge zijt zo ziek, zo ziek van zinnen
uw hand is krachteloos uw mond begeeft
wanneer ge spreken wilt van binnen
om te bewijzen dat ge leeft.

't Wordt herfst. De morgens vol met mist
waarin lantarenpalen godvergeten branden
tot laat in de voormiddag. Niets op handen,
vuren doven in het oog van amethist.

De zieke

Elke beweging doet hem pijn,
roerloos voelt hij het woelen
van de ziekte die zijn eind zal zijn
in het lichaam dat al af ging koelen
toen het ter wereld kwam.

Hij is leeftijdloos, zijn deuren zijn gesloten.
Hij hoort het zonlicht tegen de blinden beuken
zonder ophouden. De meubels zal men verloden
en op zijn eenzaam bed zullen naamlozen neuken.

En hij denkt, ja hij denkt nog altijd:
'Ik ben gesloten geweest, ik heb geen spijt,
ik ben stil en grijs en wordt niet gehoord,
ik ben de oester die om zijn parel wordt vermoord.'

Ouderdomsverschijnselen

Hij hield een gebroken kind in zijn armen
een hoofd dat wel geknakt leek op zijn schouder
en probeerde het strelend te verwarmen
hoewel hij zelf koud was, en ouder.

Licht viel door zijn hoornvlies, vale mist,
en de ogen van zijn handen voelden een vacht
toen in de kleine keel gereutel adem bracht
het kind bewoog, hij had zich vergist.

Schreiend bezag hij de kat in zijn armen
het kopje dat wel geknakt leek op zijn schouder
en probeerde haar strelend te verwarmen
hoewel hij het koud had, steeds kouder.

Kosmologie

De maan is een gat in de nacht
een alenige bleke bil bol staand
boven ons heen & weer geschuifel
tussen de dagen en de nachten
die ze verlicht soms verduistert.

Of de hete hommel, die zon gonzend
op ons vel, in de oren geboord
daar bonzend op de trommel
onzer angst voor haar verdwijnen:
we zijn niets nieuws onder dat net.

Aan de draad van dat Alles
de aarde in een zoemende wolk
sterren, bewoond door een volk
en beduveld door god.

Mijn dood (20 augustus 1976)

Mijn dood, een somber man
even in de dertig met schouders
van droeve muziek, grintogen.
Hij wandelt stil, bedachtzaam
denkend aan de zeis, en aan

het wetten op de steen, de
juiste zwaai of het lange
durende maaien, ach, wat zo
met een beroep als het zijne
samengaat.

En dat hij de zwarte diamant is,
de zwaai over ons nachtwater
en de drijver van ons doen
weet hij maar vaag, het heeft er
niets mee te maken.

Een oud man

Het wangvlees jaren geleden
stortte geruisloos in
de kaken van de dood.
Stil brandt nog een oog.

Daarmee ziet hij uit hoeken
schimmen schieten gedaanten,
maar de krant blijft duister
denken gaat op tast te traag.

De hersens in hun pan gebakken
wegen duchtig naar de grond
waar onze bestemming ligt of:
dode tong in tandeloze mond.

Deze droefheid maakt wel wijzer
doch die wijsheid ook bedroefd:
dat ik mij nu al zo ontmoeten moest
deze morgen in een spiegel.

Het hoofd van de maan rust
in de elleboog van de nacht.
Een brug over de kloof,
de dieren in de hoge halmen,

honderd tandwonden in de keel
kankert de kustwacht verder.
Een zee, het slapen van Atlantis
dat zich in de droom soms draait

want slapen is dromen rapen
in oestermannen van ernst, slapen
die waaier van ontwaken.

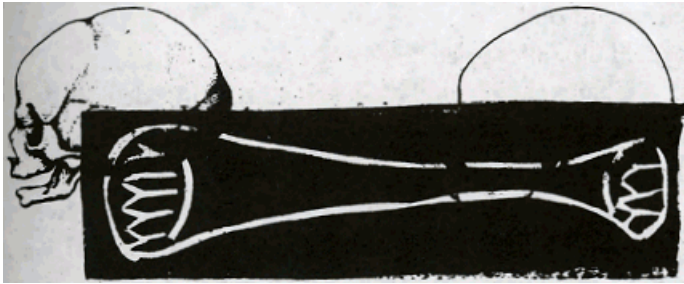
Playmate of the month

Naakt in een strandstoel,
Benen tomeloos gespreid -
De wond ontbloot
Waarin men glijdt -

Foutloos lichaam fel belicht:
Hoe komt het, madame
Dat ik als een gordijn uw vlees oplicht
Alsof uw naaktheid niet volstond

Om onder het verhit gezicht
Te vinden, wat ik altijd vond:
Een schedel, eens vergaan zó licht,
En 't grijnzen van een tandeloze mond.

Wat heet klassiek in de 21ste eeuw

In de 21e eeuw wordt de literatuur een van de ultieme metaforen in de eeuw van de overwinning van de technologie van de metafoor: Metaphor Technology Victory - zo wil het de vooruitgang.

Of wordt ze de ultieme metafoor als ze dat al niet altijd geweest is, zo wil het het verleden: een cocktail van stijlfiguren, retorische strategieën, altijd andere betekenissen. Wat we verloren waren, winnen we weer terug.

Aan zij die kunnen schrijven hebben wij het gevraagd in een enquête over klassiek en niet-klassiek, over wat we te verliezen en te winnen hebben, over alles behalve of min of meer modern, over het leven en zijn metaforen.

Lang leve de klassieke literatuur.

Paul Mennes
FFWD

Met een faxbericht van De Brakke Hond in de hand, bel ik een vriend op.

‘Hallo, alles goed?’

‘Gaat wel’ zeg ik. ‘Welk soort literatuur denk jij dat er in de toekomstige context van de eenentwintigste eeuw als klassiek overeind zal blijven?’

‘Djeezes! Is het weer zover? En het is net Baywatch op tv. O, kutkutkutkut... Wat heb je nu weer geslikt? Geen paniek! Heb je al een ziekenwagen gebeld? Ik kom er zo aan. Heb je ook gedronken? Geen paniek!’

‘Je begrijpt het niet. Ik moet een omschrijving vinden van wat klassieke Nederlandse literatuur in het geheel van een multimediale samenleving nog zou kunnen betekenen.’

‘Ok, ok, ik begrijp het. Even de video inschakelen en ik kom er aan. Natuurlijk begrijp ik je wel. We hebben allemaal wel van die momenten maar je mag je écht niet zo laten gaan. Ik ben onderweg. Probeer ondertussen over te geven of zo. Melk met zout drinken. Geen paniek!’

Tien minuten later staat hij bij mij thuis, elf minuten later geeft hij me een lel op mijn neus en vertrekt met slaande deur. Terwijl ik met een zakdoek de bloedneus probeer te stelpen ga ik enigszins uit mijn lood geslagen aan de pc zitten.

Dan zoek ik het maar alleen uit, denk ik, geen bal aan, beetje zoeken in de boekenkast, drie aspirines in één keer binnengooien, lijstje samenstellen met de pendel en het ouijabord in aanslag en klaar.

Ik tuur uren naar mijn scherm tot de nerveus flikkerende

cursor me melkzuurophopingen bezorgt en ijsbeer vervolgens door de kamer terwijl ik de laatste ongeschonden longblaasjes die ik nog heb om zeep help met veel te veel sigaretten.

Wat zullen de klassiekers van de eenentwintigste eeuw zijn? Diskette-magazines? Sample-romans? Rap-proza? Cyber-poëzie? Interactieve post-human verhalen? Zelf *Arnon Grunberg* spelen op virtuele Blauwe Maandagen? Zal er überhaupt fundamenteel iets veranderen? Kan kunst de wereld redden? En als de nieuwe vriendin van mijn vader wielmpjes had, konden we er dan op skaten?

De plot is dood, lang leve de literatuur. De literatuur is het trage kindje van de kunstenfamilie dat zowat zestig jaar achter de ontwikkelingen van deze eeuw aanhinkt. Op bijna alle gebieden evolueert alles aan een moordend hoog tempo. Meestal is een heersende trend al oudbakken voor de salontafelmagazines *hype* kunnen krijzen.

Cut-ups en samples zijn al lang vanzelfsprekend geworden in grafiek, architectuur, video-art en muziek. Quentin Tarantino heeft eindelijk ook de film een schop in een boeiende richting gegeven en ook de broertjes Joel en Ethan Coen citeren vlot en waardig uit de klassiekers van de cinema. Maar de letteren blijven maar zachtjes doorknetteren.

Let's face it: alles is in wezen banaal. Ik heb de indruk dat al het menselijke en onmenselijke al een paar keer neergeschreven is. Je wordt geboren, je moddert wat aan, een tijdje later ga je dood en een ongelukkige jeugd blijft een goudmijn voor een uitgever. Daar kunnen miljoenen allerindividueelste expressies van de allerindividueelste emoties geen ene moer aan veranderen.

Daarbij komt dat oorspronkelijkheid een mythe is, een waanidee dat iedereen om de een of andere reden meent te moeten nastreven. Er is niets zo schitterend als een oorspronkelijke kunstenaar en er zijn weinig dingen zo ellendig als een artistieke keling die meent dat hij oorspronkelijk moet zijn. De ready-mades van Duchamp en het dadaïsme waren de laatste vernieuwingen van deze eeuw. Het laatste echt oorspronkelijke dat er op de wereld is verschenen, zal de hoela hoop wel geweest zijn.

Alle grote verhalen zijn te herleiden zijn tot een handjevol basisplots, of het nu om Anna Karenina, Hamlet, Faust, Elektra, Assepoester, De Avonden of The Catcher in the Rye gaat. Volgens mij ruikt de absurde drang naar oorspronkelijkheid sterk naar een zeer grote hoogmoed.

Originaliteit kan alleen nog bestaan uit het op een andere manier combineren, een nieuwe volgorde aanbrengen in wat vooraf ging. Waarom zouden we dan tijd spenderen aan het bedenken van een plot dat niet anders kan zijn dan een aaneenschakeling van plots die al bestaan? Al de clevere verhaaltjes zijn al bedacht, het volstaat ze nog een keer te bedenken. In de hedendaagse klassieke muziek zijn we al een tijdje terug bij de tonaliteit terecht gekomen. Wat blijft? Stijl. Voor een literaire generatie die nooit iets heeft meegemaakt is stijl het enige waar ze zich mee kunnen bezighouden.

Als popartiesten in songteksten vaardig citeren (lees pikken) uit de wereldliteratuur, tilt dat hun werk boven de doorsnee popdeun uit tot hoogwaardige art-rock. Maar als een schrijver fragmenten uit popteksten sampelt en in zijn werk gebruikt is hij een ordinaire jatmoos die géén literatuur maakt. Voor mij staat er in een boek als *Stimme frißt*

Feuer van **Blix Bargeld** vlammeende poëzie die nu al even klassiek is als die van Guido Gezelle.

Niet dat we vanaf morgen allemaal Be-Bop-A-Lula door onze sonnetten moeten vlechten, maar het zou onzinnig zijn om van mensen die vanaf hun geboorte met televisie, popcultuur en instant-entertainment gebombardeerd werden, te verwachten dat ze er niet door beïnvloed zouden zijn. Eén dag lang in de gaten houden hoe vaak de beelden-en muzakbrij van MTV ongevraagd je hoofd binnen stroomt, en je weet hoe veel en hoe vaak een twentysomething van nu er tot over de oren in ondergedompeld wordt.

Als **Herman Brusselmans** (schrijver van de klassieker *Dagboek van een vermoeide egoïst*) in zijn romans iemand als Walter Grootaers vermeldt, is er altijd wel een of andere hersendode nitwit die opmerkt dat je dat beter niet doet want waarschijnlijk weet over twintig jaar niemand meer wie die Grootaers eigenlijk wel was. Natuurlijk weet niemand over twintig jaar nog wie Walter Grootaers was. Daar gaat het ook niet om.

Wie denkt dat hij of zij voor de eeuwigheid schrijft, om sporen na te laten, kan zich beter bezighouden met het maken van sculpturen uit biologisch niet afbreekbare plastic flessen. De kans is groot dat zo'n gewrocht ons allemaal overleeft.

Een doorlopende en alomtegenwoordige zender als MTV heeft een zeer grote invloed op de manier waarop informatie gezien en opgenomen wordt. Video heeft de radio-ster helemaal niet vermoord dus de televisie zal ook de literatuur niet zo gauw de hoek om helpen.

Maar de invloed van de razendsnelle MTV-stijl is alomtegenwoordig. Een uitzending als 'The Real World' is er het beste voorbeeld van: een handjevol totaal verschillende

jonge mensen leven gedurende een bepaalde periode in één huis of loft samen en de videocamera registreert dag en nacht wat ze doen en hoe ze met mekaar omgaan. Op gezette tijden krijg je een gemonteerd tussentijds rapport dat in niets verschilt van een soap. Dat is geen entertainment dat deel uitmaakt van een bepaalde levensstijl, het is de levensstijl zelf.

Als kleine jongen heb ik veel Amerikaanse pulpstrips als D.C. Comics en Marvel-Comics gelezen. In de tweede helft van de jaren 90 is de comic eindelijk een geaccepteerde kunstvorm en word je niet meer als idioot bekeken als je de twintig voorbij bent en de X-men leest. Misschien worden Manga-strips en -video's als Akira wel de klassiekers van de toekomst.

De vorige generatie schrijvers en lezers was de eerste die opgevoed werd met televisie als vanzelfsprekend aanwezig ding. Deze generatie is opgevoed door de televisie, als elektronische fopspeen, als voedende glazen tepel, als venster op de realiteit. De nieuwe klassiekers zullen ook door hen geschreven worden. Het tempo zal een flink stuk hoger liggen en de stijl zal veel fragmentarischer zijn.

Wie dat als vervlakking wil zien, moet dat zelf weten. Literatuur moet goed geschreven zijn, de tijdgeest uitdrukken en als het even kan gestileerd becommentariëren zonder prekerig te worden. In een tijd van wolven moet je je niet met schaapachtige boeken bezighouden. Laat de komende klassiekers intens zijn, ingekookt, bijtend en snijdend, vlamrend en brandend, even rauw, wild en hard als de wereld zelf en ja als het moet ook 'aanzetten tot lachen, rillen, huilen, kotsen en klaarkomen'. Er valt inderdaad veel te

zeggen voor ‘directheid boven academisch, intellectualistisch en estheticistisch gepriegel’. Als ik één recent anderstalig boek als klassiek moet benoemen, zal het wel *American Psycho* van **Brett Easton Ellis** zijn. De levenskracht en het belang van een nieuwe aanpak valt niet zelden af te meten aan de woede die hij opwekt. Op zichzelf volstaat dat natuurlijk niet. *Nous aussi, au village* weten dat ook wel.

De toekomst zal zelf wel uitmaken wat klassiekers zullen zijn. Misschien worden door een wrede gril van het noodlot Stijn Streuvels en Felix Timmermans wel dé klassiekers van de eenentwintigste eeuw. Misschien komen er binnenkort wel genetisch gemanipuleerde kippen met lippen.

En ook klassiekers zijn onderhevig aan trends. Een voor mij briljant schrijver als **Jacob Israël De Haan** (*Pijpelijntjes, Pathologieën*) wordt nu amper nog gelezen. Misschien blijft dat zo en misschien ook niet. En als *Het zomert in Barakstad* over honderd jaar als monument erkend wordt en er busladingen treurende maagden zilte tranen storten aan het graf van **J.M.H. Berckmans**, is dat mooi meegenomen maar daar heeft Berckmans nu niets aan.

Ik zou met graagte een arm en drie willekeurige vitale organen willen afstaan in ruil voor één gedicht als *Zindelijkheidstraining* uit de klassieke ‘Hanestaart’ van **Tom Lanoye**. Lanoye's ‘Alles moet weg’ is trouwens volgens mij de *sleeper* van de Nederlandse literatuur bij uitstek. Een paar van de boeken die hij nog gaat schrijven, zullen ook klassiekers worden.

Alleen om zijn technische kwaliteiten, zijn grootse stileringsvermogen en de manier waarop **Jeroen Brouwers** virtuoos het Orfeusthema in al zijn boeken verwerkt, zullen van hem de letterkundige Bach van de twintigste eeuw ma-

[advertentie]

ken. Een nogal wat proza en gedichten van **Reve** zijn nu al klassiek. Maar voorlopig is het mijn probleem niet.

Over 65 jaar zal een stokoude en demente Paul Mennes kakelend over deze prognoses lachen terwijl het kwijl uit zijn tandeloze bek druipt. See you in 2060!

Kamiel Vanhole **Pantoffelparade**

Kent u de Verminkte Vovniks, lezer?

In Argentinië gaat de fabel dat de mensheid altijd zesendertig rechtvaardigen telt, die de Verminkte Vovniks worden genoemd. Ze kennen elkaar niet, ze zijn zelfs van elkaars bestaan niet op de hoogte, maar met z'n allen tillen ze de last van het heelal. In het geheim. En niemand die weet wie ze zijn of waar ze wonen.

Wie de literaire Vovniks van de volgende eeuw zullen zijn, is al evenzeer een raadsel. Toch zijn ze reeds onder ons. Ze grijpen ons aan. Ze krijgen ons aan 't lachen en besmetten ons met hun waarheden.

En ach, ze zien er niet uit. Als honden draaien ze om een bot heen. Ze knagen het stuk en zuigen er het merg uit. Het merg van de wereld, zeggen ze. En daarover zingen ze, daarvan willen ze leven.

Wij likken er de vingers bij af.

We knikken en huiveren en lachen.

Lezer, u die wilt vernemen wie de Vovniks van de toekomst zijn, ik zal u moeten teleurstellen: mijn koffiedik is voor de mesthoop. En *'men moet soms voorzichtig wezen, (...) ik mocht eens wegens voortijdige overmaat van classicismus verraderlyk ontmand worden tot letterprofessor.'*

Daarom zeg ik u: weg met de pantoffelparade!

Iedereen zijn eigen Vovniks!

Leve de doden.

Désanne van Brederode

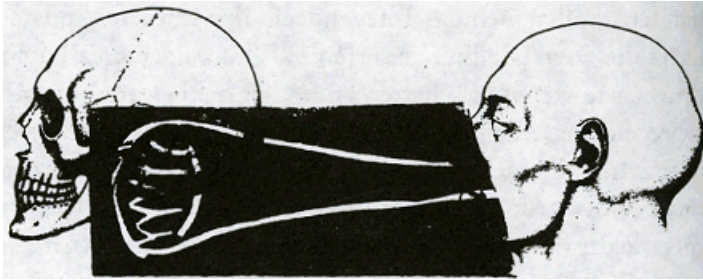
Sample-literatuur

Zonder generatiegenoot en collega Rob van Erkelens hiermee te willen voordragen als aanvoerder van een nieuwe beweging in de Nederlandstalige literatuur, geloof ik niettemin dat er een mooie toekomst ligt weggelegd voor het 'sample-schrijven'. Me dunkt dat het lezen van volledige boeken met een kop en een staart, plaats zal moeten maken voor het lezen van pakkende, aangrijpende citaten, al dan niet verwerkt in nieuwe verhalen. (Dus niet in nieuwe pillen. Wie heeft er over pakweg vijftig jaar nog zin in bezigheden die langer dan een dag duren?) Ik kan me zelfs voorstellen dat er veel thematisch gerangschikte citatenboeken zullen verschijnen, zoals er nu al steeds meer bundels in de winkel liggen die niet een bepaalde stroming in de literatuur tot uitgangspunt hebben gekozen, noch een duidelijk afgebakend genre, maar slechts een herkenbaar thema als titel voeren. 'Veertien Nederlandse Schrijvers over Homo-ero-

tiel' of: 'Leven in oorlog - een bloemlezing' zullen de nieuwe boeken heten, gok ik zo.

Hoewel de schrijvers van deze boeken en postmoderne verhalen feitelijk niet méér zullen zijn dan samenstellers en verzamelaars, denk ik dat ze wel degelijk moeten beschikken over talent, visie en gevoel voor zeggingskracht, om uit complete oeuvres precies die fragmenten te isoleren die zelfs tijdloos en contextloos kunnen ontroeren, schokken, prikkelen of inspireren. Daarbij denk ik aan hedendaagse toneelregisseurs die nu al precies hetzelfde doen door bijvoorbeeld Griekse tragedies of onbewerkte Shakespeare-teksten hooguit van een nieuw decor te voorzien of van anderssoortige personages, om daarmee een verrassende, actuele voorstelling neer te zetten die desondanks trouw blijft aan de oorspronkelijke bedoelingen. Van toekomstige schrijvers moet niet zozeer gevraagd worden of ze wel in staat zullen zijn tot geven van een uitleg bij al bestaande literatuur; ik verwacht geen letterkundigen, eclecticici en interpreterende (moraal-)filosofen die volslagen objectief en wetenschappelijk verantwoord de twintigste eeuw 'onder handen' zullen nemen. Integendeel. Ik verwacht kunstenaars die zowel de literaire erfenis als hun eigen creativiteit op waarde weten te schatten en het lef hebben om uit oud en recent materiaal iets te bouwen dat misschien zelfs wel duurzamer is dan sommige moderne boeken waarin een tijdsbeeld wordt geschilderd dat voor generaties na ons te specifiek is om nog interessant te kunnen heten. Daarnaast vraag ik me ernstig af, of bovengenoemde 'sample-literatuur' nog wel in boekvorm het licht zou moeten zien... Als de grenzen tussen oude en nieuwe boeken wegvallen door het samenbrengen van citaten, en als de grenzen tussen uiteenlopende auteurs wegvallen door het re-mixen van hun werk door een nieuwe auteur, zie ik niet in waarom de

grenzen tussen verschillende kunstvormen nog langer overeind moeten blijven. Moet literatuur in een kaft? Moeten er herdrukken blijven komen van twintigste eeuwse boeken? Zolang er vraag naar is, wél natuurlijk. En vraag zal er misschien blijven naar romans en poëzie waarin de allerpersoonlijkste gevoelens en gedachten worden uitgesproken, waarin voldoende psychologische diepte schuilt om empathie bij de lezer op te wekken die hem in staat stelt zich mee te laten nemen door woorden. Literatuur die daar in mindere mate aan voldoet zou niettemin waardevol kunnen blijven wanneer er toneel van werd gemaakt, ballet of 'totaaltheater'. Literatuur in clip-vorm kan een trend gaan worden, denk ik. Of, nog prikkelender, 'literatuur interactief'. Tot iemand over tweehonderd jaar het boek weer uitvindt. Als iets nieuws.

Joris Note**Een zacht lawijd**

De Brakke Hond vraagt: Welke soort *Nederlandstalige* literatuur zal als *klassiek* overeind blijven in de *multimediale* samenleving van de 21ste eeuw? Ik weet het absoluut niet. Zijn daar zinvolle predicties over mogelijk? Wordt daar onderzoek naar gedaan? Nederlands, klassiek, soort, multimediaal. Ik maak alleen wat losse aantekeningen bij de vier woorden - vermoedens, oprispingen, bedenkingen. Misschien niet eens ter zake.

Nederlands

(1.) Ook in het zogenaamde eengemaakte Europa zal het Nederlands wel blijven bestaan - maar wat zul je er nog mee kunnen aanvangen? Dat is niet allereerst een kwestie van ‘officiële werktalen’ in de Europese Unie. Volgens een rede van de Nijmeegse taalwetenschapper C. de Bot (verslag in *De Morgen* van 10-12-94) loopt het Nederlands de kans om teruggedrongen te worden tot het familiale, informele domein. Als Nederlandstaligen gaan denken dat ze voor zichzelf en hun kinderen makkelijker een ‘prettig leven’ kunnen bereiken door bv. Engels te gebruiken, dan zullen ze dat doen, zonder zich te storen aan de wensen van taalkundigen of van minnaars der Nederlandse cultuur. Want ja, als een en ander klopt, zal het geschreven Nederlands als levende taal wellicht teloorgaan, en de oudere (eventueel klassieke) Nederlandse literatuur zal dan voor weinigen nog iets betekenen. Ik word daar niet treurig of militant bij, al ben ik zelf gehecht aan een deel van die cultuur/literatuur. Als zij die na ons komen maar gelukkig zijn, nietwaar. Er zijn wel meer talen ineengeschrompeld of

zelfs verdwenen. Het ‘prettige leven’ primeert. Maar wat is in godsnaam een prettig leven?

(2.) Geen treurnis, maar dat impliceert niet dat je die evolutie moet stimuleren. Sommigen doen dat. Het Nederlands kan ook zonder Europees geronk en gebonk onherstelbaar gehavend worden als ‘cultuurtaal’. Ik denk nu niet aan gebruikelijke zondebokken als de verstokte dialectsprekers of de sprekers van ‘verkavelingsvlaams’ (o, de weerzinwekkende neerbuigendheid van die term) of de sprekers van welzijnswerkersjargon of de spellingshervormers. Ik denk nu vooral aan:

a. De *taalzuiveraars* van allerlei slag: (sommige) ambtenaren, docenten, redacteurs van kranten en uitgeverijen... Degenen die aan iedereen een uiterst beperkt uniform Nederlandsje willen opdringen; die bang zijn voor een levende (en dus aan vreemde invloeden blootstaande) taal; die er al decennia lang voor zorgen dat menige Vlaming uit angst voor fouten nauwelijks een pen op papier durft te zetten. De *taalraadsman* (!) van de BRTN en de onbenullige Kurt van Eeghem (die Eric de Kuyper op de tv het germanisme ‘dagdagelijks’ aanwreef). De lieden die mij willen beletten om te schrijven: ‘herbeginnen’, ‘geraken’, ‘errond’, ‘bitsig’... (En te vaak met succes: ik ben een ja-knikker, dat is mijn deel in de schuld.) Het verschraalde taaltje van dat soort volk hoort bij de Randstad; maar eerlijk gezegd heb ik op dit punt miserabelere ervaringen met aangepaste en arrogante Vlamingen dan met onbegrijpende Hollanders. (‘Men moet een mens zijn stijl laten, als is het er een van lapsussen’, schreef Richard Minne, de auteur van enkele misschien wel klassiek wordende verzen. Richard Minne? Een redacteur van een prestigieuze uitgeverij vroeg me onlangs of dat ‘die beeldhouwer’ was. Nee, de dichter van ‘een zacht lawijd/op een gespleten blaere’.)

b. De vastleggers van het zogeheten *hedendaagse Nederlands*. Het woordenboek Van Dale Hedendaags Nederlands bv. pretendeert de gebruikers te kunnen helpen bij het lezen van literatuur, maar geeft een inventaris waarin de banden met het wat oudere Nederlands al verregaand doorgesneden zijn. (Zie J.M. van der Horst, 'Zuinig zijn op oude woorden', in *Ons Erfdeel* 1994/4; in dat artikel komen woorden uit Couperus, Heyermans, Elsschot ter sprake, maar ook uit Reve en Hermans; 'circa drie generaties woorden, globaal van de periode 1900-1960, (dreigen) lexicografisch tussen wal en schip (...) te raken.') Het schrappingsproces in 'eigentijdse' woordenboeken is nog lang niet afgelopen. Je moet bedenken dat het genoemde voorbeeld toch al een behoorlijk dik en duur (en vaak wél bruikbaar) boek is; niet bijzonder taalgerichte mensen vinden terecht dat ze zich daarmee moeten kunnen redden; en dat lukt ook wel, als ze maar niet te veel lezen. Zeker geen klassieke teksten.

Klassiek

Wat is 'klassiek'? Waarschijnlijk wordt hier gedacht aan literatuur die, (ook) na verloop van minstens enige decennia, nog algemeen erkend wordt als kwalitatief hoogstaand. Of neem de tweede betekenis uit de grote Van Dale: 'voortreffelijk, uitstekend, voorbeeldig in zijn soort, als model aanvaard of kunnende dienen, waaraan blijvend gezag toegekend wordt'. De problemen springen in het oog.

(1.) Van Dale spreekt van 'model' en 'gezag'. Maar we leven nog altijd in een originaliteitscultus, die aan zulke begrippen weinig gewicht toekent. Het besef van traditie, van voortwerken op wat anderen gedaan hebben... je moet het soms ver gaan zoeken. Misschien is in die zin het concept 'klassiek' zelf zijn inhoud al kwijt. Uit de tijd, althans voorlopig.

(2.) ‘Algemeen erkend’, slipte er uit mijn pen. Maar erkend door wie? Dat is allesbehalve duidelijk in een tijd en een gebied die zich (gelukkig misschien) geen ‘literatuurkenner’ (zoiets als een gezaghebbende criticus) meer kunnen voorstellen. Nochtans zijn er binnen ons taalgebied auteurs en werken waarover een brede consensus bestaat, auteurs en werken die ‘men’ geregeld zonder nadenken als klassiek aanduidt. Pakweg: Hadewijch, Van den vos Reynaerde, een aantal teksten van Vondel, Hooft, Gezelle, Multatuli, Gorter, Couperus - om het bij weinig betwiste namen te houden. Direct duiken er nieuwe perikelen op. Erkenning is één ding, maar het gaat ook om lezen.

(3.) Een open deur: zelfs als je aan de absolute top blijft, is het dikwijls slecht gesteld met de *beschikbaarheid* van de Nederlandse klassieken; als je ook naar de iets mindere of minder bekende goden kijkt, wordt het helemaal om te huilen. Ik vrees dat de initiatieven die iets aan de zaak willen veranderen te beperkt zijn en dus weinig opleveren: de Klassieken van de Nederlandse Letterkunde van Prometheus, de Alfa-reeks van Amsterdam University Press...

(4.) Maar natuurlijk hangt de gebrekkige beschikbaarheid vicieus samen met een gebrekkige belangstelling. Die literatuur, ‘algemeen erkend’ of niet, wordt amper *gelezen*. Waarom? Is ze niet goed genoeg? Je moet het aantal echt belangrijke Nederlandse klassieken niet overschatten, maar dat lijkt me geen hoofdzaak. (De mensen weten niet wat voor moois en interessants ze missen.) Taal en geest en referentiekader van die literatuur zijn drempels: die literatuur is niet *toegankelijk* genoeg, vooral: ze wordt niet toegankelijk genoeg *gemaákt*. De schuld daarvoor ligt ten dele bij het onderwijs, maar toch ook bij bv. de literaire tijdschriften, in zoverre ze geen historische dimensie willen behouden, en zelfs bij de literaire pagina's van kranten.

(5.) Maar zulke instituties functioneren in een samenleving, een hele mentaliteit - die verslaafd zijn aan *actualiteit*. We verliezen teksten, maar ook historische kennis en historisch bewustzijn. Dat is geen probleempje van een literatuurlijfhebber, dat is maatschappelijk betreurenswaardig. Ach, het zal vroeger niet veel beter geweest zijn. Maar er is geen reden tot meer optimisme voor de toekomst - een hoop goeds dat nu (nog) wél verkrijgbaar is, zal snel verdwijnen.

Soort

Gaat er iets overeind blijven uit de 20ste eeuw? Geen lijstje, laat ik mijn wensen niet voor werkelijkheid nemen.

(1.) Literatuur die *eenvoudig overkomt*, lijkt vrij wat kans te maken om min of meer klassiek te worden, en (voorlopig) ook om langer gelezen te worden. Voorbeelden: de dichter J.C. Bloem, de prozaïst Willem Elsschot. (Ik ken van Elsschot een paar fraaie strofen, maar geen enkel gaaf gedicht.) Ik weet niet of ik dat wil toejuichen.

a. Maar als het toch zo is, laat men zich dan op een ernstige manier met die schrijvers bezighouden. Om bij de voorbeelden te blijven: over Bloem bestaat toegankelijke en intelligente secundaire literatuur (voorop de opstellen van Sötemann - die o.a. uitleggen dat Bloem *niet* eenvoudig is); anderzijds krijg ik als leek soms de indruk dat publikaties *over* Elsschots leven & werk overgelaten worden aan familieleden & beunhazen.

b. Beunhazen - dat heeft misschien iets van doen met de keerzijde van 'leesbaarheid' of (schijnbare) 'eenvoud': met de *gemakzucht* van vele lezers (die door vele recensenten aangemoedigd wordt): literatuur als loutere *ontspanning*. Eigenlijk is daar niets op tegen, maar kun je dan niet beter ineens naar echte triviaalliteratuur grijpen? Gemakzucht

valt moeilijk te verzoenen met een idee van het klassieke. ('t Is geen toeval dat historische literatuur haar onvindbaarheid en ongelezenheid deelt met 'moeilijke' moderne of hedendaagse teksten. Maar ik verwijt Elsschot geen gemakzucht! En ik smaal niet op helderheid!)

(2.) Hopelijk bestaat de klassieke literatuur van de toekomst niet uit de overbodige *verhaaltjes* van nu.

a. Ik denk hier aan verhalen in de strikte zin van het woord: verhalen die geen hoofd- of meerwaarde halen uit iets anders, bv. een bijzondere taal of dubbele bodems of noem maar op. Wat wij nu als klassiek beschouwen is vrijwel nooit tot een verhaal te herleiden. (Soms dénk je dat wel: waar het vertellen zelf een heel exuberante vorm aanneemt, of waar het - samen met de verbeelding - tot thema geworden is.

Duizend-en-één-nacht!) Van Walschap, die zei dat een roman een verhaal was, kan ik bijna geen enkel verhaalverloop onthouden, wél een boel andere dingen. (Blijkbaar wil ik graag dat sommige boeken van Walschap klassiek worden?)

b. In feite ben ik verzot op goede verhalen; ik bewonder ze en probeer na te gaan hoe ze in elkaar steken; en zelfs aan mindere verhalen beleef ik nog plezier, door te proberen uit te vissen waar de fouten zitten. Al kijkend - want vele geschréven verhalen van vandaag vervelen me gauw, ik verwacht iets anders van literaire teksten. Film en televisie beschikken nu eenmaal over ruimere mogelijkheden om een verhaal te brengen, al vallen de resultaten dikwijls tegen. De literatuur zal wel altijd verhalende elementen blijven gebruiken, maar het verhaal is niet meer haar terrein bij uitstek; ze kan de kunde van het verhalen-vertellen-op-zich voor mijn part beter overlaten aan andere media. Maar nu zit ik al volop bij het laatste trefwoord.

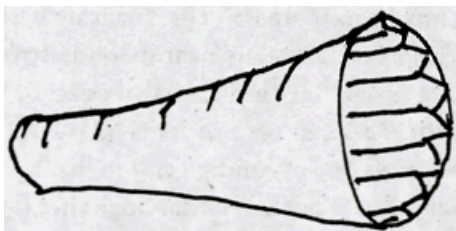
Multimediaal

Ik heb geen diepe en oorspronkelijke gedachten over de multimediale maatschappij. Ik kan niet zonder boeken, maar nauwelijks gemakkelijker zonder cd's, radio, tv... Als de literatuur haar belang wil behouden (en dus een kansje om klassiek te worden) moet ze zich toelagen op haar eigen mogelijkheden (ál haar mogelijkheden) als onderdeel van het medium schrift. Daniël Robberechts heeft herhaaldelijk en voortreffelijk over die idee geschreven en heeft haar in praktijk gebracht. (Men Leze Zijn Werk.) Verwarring en rotzooi in dit verband zijn vaker aan literaire en para-literaire figuren te danken dan aan de grote boze media zelf. Men moet weten waar men zich toe leent. Leiden literaire showavonden niet af van de hoofdzaak, van het leven? Goede opnamen van schrijversstemmen zijn soms zinvol. (Hoe mooi en verhelderend is de cd waarop Christine D'haen haar gedichten leest.) In verband met literatuur en televisie nog dit:

(1.) Er zijn bij ons ooit prachtige literaire programma's gemaakt - onvergetelijk zijn de films van Jef Cornelis over Vogelaar, Robberechts en Ten Berge. Ik heb horen zeggen dat daar geen geld meer voor is; soit. Maar ik heb een hekel aan het meeste gedoe van tegenwoordig. Waarom bekruipt mij soms heimwee naar *Apostrophes*, naar de beste momenten van Adriaan van Dis, zelfs naar de oude stroefheid van *Vergeet niet te lezen*? Het is allemaal al gezegd. Walter van den Broeck (in *De Vlaamse Gids*, 1994/1): 'Op de buis iemand die een goed boek grondig gelezen heeft, laten praten *met* de auteur van dat boek *over* dat boek: het is een simpele formule, maar waarom het niet eens geprobeerd?' (En voor de doden zijn er andere mogelijkheden.) Dus, als de literatuur toch in beeld verschijnt, dat ze zich dan niet laat verzwelgen door de televisie in haar onnozelste, videoclip-

perige vormen. (Maar de tv staat niet alleen. Als de geschreven pers haar kritische functie inruilt voor bewieroking, en recensies vervangt door interviews en rituele blabla... Kortom: de Claus-heisa van 1994 heeft de diepste krochten van de 'mediatisering' verkend. Hoop ik. De personen die de werken overheersen: dat is volgens mij alweer niet te rijmen met het klassieke.)

(2.) Paul Koeck over de komende VTM-serie *Ons Geluk*, naar romans van Walschap: 'Wat ik doe, is al die mensen uit de verschillende boeken bij mekaar brengen om Walschaps leefwereld te reconstrueren.' (*De Morgen*, 17-8-94; het is onrechtvaardig, maar ik houd mijn hart nu al vast.) Misschien kan men zich maar beter onthouden van literatuurverfilmingen? Soms lijkt het in elk geval pure chicdoenerij. *Moeder, waarom leven wij?* van Lode Zielens is een zwakke roman, maar de hysterisch verheerlijkte tv-bewerking ervan vond ik veel erger: saaier, en dan zo artistiekerig. Door dat soort dingen wordt het imago van een tv-zender gediend - en niet de (al dan niet klassieke) literatuur; maar dat was allicht ook niemands bedoeling.

Luc De Vos

Bij het thema klassiek: een gesloten totaliteit

In zijn essay ‘Vormtucht, Chaos en Verschuivende Realiteit’ gaat Witold Brombehr flink te keer. Deze zin verzoon ik toen ik klaarkwam, gedurende het spuiten als het ware. Ik zat aan mijn bureautje en had al de gehele tijd zitten nadenken over Muguette, een forse dame die ik had leren kennen, jaren geleden, op een bijscholingscursus die ik volgde, daartoe verplicht door de Rijksdienst ter Opsporing der Werkonwilligen die ermee dreigde mijn halsstarrige ledigheid te bestraffen met het niet langer meer toekennen van mijn maandelijkse uitkeringen van staatswege. Het Rijk zat in die tijd flink in de moeilijkheden. Onze goede koning was van zijn troon gestoten en bevond zich samen met zijn familie in de gevangenis. De koning had het land naar de verdommenis geholpen, zo spraken de nieuwe leiders die een oligarchie van intellectuelen in het leven hadden geroepen. Onder Karel-Gustaaf, want zo heette onze koning, was het alle dagen feest geweest en dat moest nu maar eens uit zijn. De sociale zekerheid fungeerde niet meer als vangnet voor diegenen die uit de maatschappelijke boot waren gevallen maar als hangmat voor luiaards, zo luidde het. De koning had nog zo gesmeekt, laat de mensen toch met rust en laat ons verder in vrede samenleven en laat vooral de sukkelaars en de luiaards met rust want voor je het weet komen die in opstand, dat leert u toch de geschiedenis, dan stichten ze allerlei verbonden of partijen of eventueel gansterbenden en dan komen ze u belagen op uw golfterrein of in uw privékamertje in het bordeel terwijl u, u zal het altijd zien, net op dat moment zo lekker aan het klaarkomen

bent, gepijpt als u wordt met een vinger in uw aars. Dit had koning Karel-Gustaaf als goede raad meegegeven aan die onderdanen van hem die vonden dat het land in een kunstmatige staat van welvaart leefde, dat dit als het ware een vorm van zelfbedrog was en dat we voortaan in de waarheid dienden te leven. Maar de samenzweerders wilden dus niet luisteren naar goede raad en hadden na hun staatsgreep alle leeghangers zoals ik terug naar school gestuurd waar ik op de bank naast Muguette zat. Frans, vooral Frans moest je daar leren en dan weende ik altijd een beetje omdat ik geen Frans kon. Opstellen maken, dat moesten we daar ook veel doen en als het opstel was dan zat Muguette altijd te wenen. Weet je wat het is, zo sprak ze dan snotterend tot mij, ik heb geen fantasie. Als ik een opstel moet maken dan zit ik uit verveling en omdat ik toch niets weet te verzinnen altijd naar de welvingen van mijn eigen lekkere dikke borsten en billen te loeren, ik word daar lekker geil en opgewonden van. Kun jij je dat voorstellen, zo door je eigen lijf opgewonden worden. Onlangs nog, zo ging zij pruilend verder, maar toen zat jij hier nog niet op school, dienden we een opstel te maken over het dagelijkse leven ‘gedurende het klassieke Rome’ en toen vond ik het weerom niet. Ik had weer alleen oog voor mezelf, ik droeg die dag immers een body die op een snoezige manier de vetkussentjes op mijn buik en borsten omspande. In gedachten bevond ik mij op dat ogenblik in de keizerlijke loge van het Circus Maximus te Rome in het gezelschap van Boemba, Moemba en Toemba, mijn flink uit de kluiten gewassen Nigeriaanse slaven. Ik had een fris plannetje uitgedokterd, ik vond die gladiatorengevechten maar niets, ik zag eigenlijk veel liever grote wilde dieren elkander totterdood bekampen. Daarom kijk ik ook zo graag naar natuurfilms over het dagelijkse bestaan in safariparken, weet je wel. Op mijn bevel greep

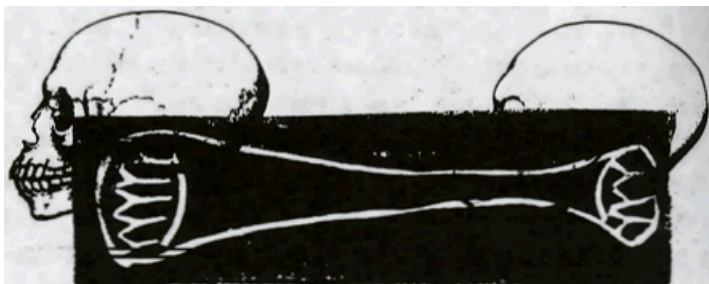
daar toen een strijd op leven en dood plaats tussen een leeuw en een gigantisch Brabants boerenpaard. Die leeuw, die had het aanvankelijk niet onder de markt en kreeg het flink te verduren onder 's paards hoevengetrap, maar we hadden die leeuw natuurlijk op voorhand een week uitgehongerd moet je meerekenen, dus die liet niet zo gemakkelijk af. Terwijl de dieren hun gangetje gingen had ik mijn drie negers het bevel gegeven mij met zijn allen te bestijgen en dit in de drie daartoe geschikte openingen van mijn lichaam. Het angst- en doodsgereutel van de boerehengst klonk mij als muziek in de oren en toen het bloed van het arme dier uiteindelijk dodelijk uit zijn keel vloeide, overmeesterd door de leeuw die ondertussen ook alle botten in zijn lijf had gebroken en zelf een oog was uitgebeten en wellicht heel zijn verdere leven gebrekkig zou blijven, op dat eigenste moment voelde ik, tot stervens toe verrukt, de sappen van mijn drie bedienaars vloeien en hun gebrul werd ternauwernood overstemd door het luide gejuich van het in het circus verzamelde Romeinse volk dat daarmee zijn dankbaarheid uitte voor het fijne schouwspel dat ze met zijn allen hadden aanschouwd. Weet je wat het is met jou, zo sprak ik tot Muguette na afloop van haar verhaal. Je bent te weinig sociaal, teveel op jezelf gericht, dat is er met je aan de hand. Weet je wat jij eens zou moeten doen, je zou je eens moeten inschrijven in onze zwemclub, dat zal je deugd doen, dan ontmoet je eens wat mensen en zo.

Op die zwemclub is later, vooral in die heetgestookte, naar urine geurende pashokjes nog van alles gebeurd waar liefde niets mee te maken had en waar ik mij nu voor schaam en dat ik met de moed der wanhoop uit mijn geheugen heb trachten wissen. Doch telkens mijn geest, bijvoorbeeld bij een gelegenheid zoals deze, met het begrip *klassiek* wordt geconfronteerd voeren mijn gedachten mij nog

steeds meteen naar die goeie ouwe Muguette en haar romantische verhaal over haar klaarkomst in het circus van Rome, een verhaal dat bij mij nog steeds visioenen oproept die mij aanzetten tot een onmiddelijk uit te voeren daad van lustbeleving, het is niet anders.

En nu, jaren later, nu de oligarchie der wijzen, zoals ze wordt genoemd, op haar laatste benen loopt, het land er slechter dan ooit aan toe is en het volk morrend een terug keer eist naar de constitutionele monarchie als staatsvorm omdat het vroeger wel niet goed was maar nu ook weer niet zó slecht, want die wijzen hadden op den duur zelfs het OCMW geprivatiseerd zodat de sukkelaars inderdaad in opstand waren gekomen, nu zit ik diep na te denken over het thema klassiek. En ik had dus al een eerste zin van mijn essay klaar die ik, vervuld van heimwee en hoop op liefde (ooit eens, je wist toch godverdomme maar nooit) al klaarkomend had bedacht.

En daar wil ik het dan echter ook bij laten want ik schrijf het liefst van die onaffe essays en dit uit angst voor het formele ordenen van een gesloten totaliteit dat ik als een gruwel ervaar.

Alfred Kossmann
Indirect antwoord

Bijna zestig jaar geleden, toen ik een adolescent was, tot waanzin geneigd, zocht ik zekerheid in de poëzie. Ik las met kritische geestdrift de bundels van A. Roland Holst, J.W.F. Werumeus Buning, Hendrik de Vries, H. Marsman, J. Slauerhoff, Anthonie Donker, M. Nijhoff, Victor E. van Vriesland, E. du Perron, J.C. Bloem, J. Greshoff, Ed. Hoornik. En nog veel meer, alles van belang dat geschreven was door mensen die oud waren maar in leven. Het was mijn wereld en ik verloochen haar niet. Van de dichters die ik noemde ken ik op z'n minst enige regels, op z'n best enige gedichten uit het hoofd.

Ze zijn vergeten, op twee na. Nijhoffs reputatie groeit van dag tot dag, hij is de meester van de gedistingeerde vooruitblik, klassiek geworden. Bloem is de meester van de gedistingeerde terugblik, klassiek geboren. Van de modernist Marsman rest ons 'Groots en meeslepend', hoewel de gebruikers van het klassieke citaat niet altijd weten waar het vandaan komt, en 'Denkend aan Holland', met die brede rivieren. Bunings refrein over de voortploegende boer kom je zelden meer tegen. Zo nu en dan leeft iemand alleen in zijn gedichten, als Slauerhoff. Van de anderen is niets over, wat ik jammer vind.

Uit vele mogelijkheden kies ik er drie. Poëzie kan, als veel moois in andere kunsten, verdwijnen. Robert Schumann heeft prachtige liederen gemaakt van gedichten van zijn tijdgenoot, Justinus Kerner, en ik vrees dat niemand in de wereld die teksten navoelt en bewondert. Ze zijn gestorven, gewoon, en hebben in Schumanns componistenfantasie eens intens geleefd.

Tweede mogelijkheid: veel moois wordt vergeten. Op een andere manier gewoon, je kunt niet alles onthouden. Steeds zijn er gelukkig mensen die in de zeeën van de vergetelheid gaan vissen en ons, aan de wal, met hun vangst verbluffen. Maar ik kan me niet voorstellen dat de dichter Joannes Reddingius en de romancier Herman Robbers ooit ergens worden teruggevonden.

Zij zijn, denk ik, in hun eigen cultuur voor alle eeuwigheid vredig verdronken.

Derde mogelijkheid: veel moois wordt verwijderd. Er zijn twee instanties die daarvoor zorgen, de markt en het onderwijs. Beide instanties hebben behoefte aan coryfeeën en zijn geneigd tot strenge keuze, of wellicht ertoe gedwongen. In de literatuurbeschuwing is vaak sprake van ‘de canon’, een afschuwelijk begrip, bedacht om onderwijs en onderzoek overzichtelijk te houden, en gebruikt of het om iets heiligs gaat.

Nijhoff en Bloem. Ik ken heel wat van hen uit mijn hoofd, door lektuur van bijna zestig jaar geleden. Ik ken ook heel wat uit mijn hoofd van Van Vriesland, wiens lange gedichten ‘Rive gauche’ en ‘Avondlijk tweegesprek tussen de dichter en de harmonika’ tot de mooiste horen die ik ken. Hij is, zo las ik laatst bij een hoogleraar, geheel vergeten. Een andere hoogleraar stelde vast dat de poëzie van Holst met zijn dood was doodgegaan. Ik ken van hem allerlei uit mijn hoofd.

Behalve Nijhoff en Bloem zijn de dichters van mijn jeugd bezig vergeten te worden. Vaak denk ik dat ze voor het gemak, ten bate van ordening verwijderd worden. Of zouden ze als Justinus Kerner en Joannes Reddingius een natuurlijke dood aan het sterven zijn? Zo peinst een oude man over de toekomst,- alsof die al herinnering is. Dit stukje, verwacht ik, kan over zestig jaar herdrukt worden, met andere schrijversnamen.

Hugo Weckx **2002 of 2099**

Bij de jaarwisseling 1994-1995 willen uitmaken wat in de 21ste eeuw ‘klassiek’ zal zijn, is een even pretentieuze als hachelijke onderneming. Een literaire tekst wordt klassiek doordat hij gaat behoren tot de ‘canon’. Canonvorming is echter een historisch proces dat zich in de tijd voltrekt en waarbij zoveel actoren bij betrokken zijn, van de criticus, de literatuurhistoricus, en de hoogleraar letterkunde over de bibliothecaris en de leraar tot de uitgever, de distributeur en de boekhandel. Niet alles wat goed verkoopt, uitgeleend en gelezen wordt, zal alleen daarom tot de canon van ‘klassieken’ behoren. En tot waar strekken onze verwachtingen zich uit. Tot 2002 (voor Vlaanderen binnenkort een memorabele verjaardag) of tot 2999? Wat gaat de leraar op school aanbevelen in 2002? Zal *Het verdriet van België* zo duurzaam zijn als Parijs-Roubaix? Ik zou dat echt niet kunnen zeggen. De tijd moet leren wat ‘klassieken’ zijn. Goethe heeft daar nu al 150 jaar over gedaan, en Shakespeare straks 400 jaar, en Dante zes en een halve eeuw. Is het ‘wishful thinking’ te verwachten dat Paul van Ostaijens *Music Hall* in 2016, een eeuw na de eerste publicatie, als ‘klassieker’ gecanoniseerd zal blijven?

Sta me toe me te beperken tot Nederlandstalig literair proza na 1945. In het licht van de historische processen die met canonisering gemoeid zijn, zou ik een vijftal teksten willen vermelden die, naast hun intrinsieke artistieke waarde (en wie zal daarover in de 21ste eeuw beslissen?), een mentaliteitshistorisch belang kunnen verwerven als spiegels van ónze tijd, waarin ze ontstonden, als seismografen (zoals L.P. Boon zei) van ónze ‘condition humaine’. Ik kies dan

ook, niet op goed geluk, maar in het besef van de gok waar u mij toe hebt verleid;
Gerard (van het) Reve, *De avonden*; Willem-Frederik Hermans, *Nooit meer slapen*;
Louis-Paul Boon, *De kappellekensbaan*; Hubert Lampo, *De komst van Joachim Stiller*;
Hugo Claus, *De verwondering*.

Zal de 21st eeuw mij nog zeggen in hoeverre ik een fijne neus voor ‘klassieken’ heb gehad?

Thom Jones
Een wit paard

Vertaald door Barbara de Lange

Ad Magic kreeg een fractie van een seconde voor de botsing het eevoel dat hij een epileptische aanval zou krijgen, en het lukte hem bij benadering om in elkaar te duiken op het moment dat de vrachtwagen achter op het minibusje klapte. Hij zat in het midden van de achterbank met de verschrikkelijkste kater van zijn leven, toen hij door de botsing als een menselijke kanonskogel tot halverweg het looppad werd gelanceerd. Er was een doodstil moment na het ongeluk, toen slingerde het busje naar de kant van de weg. Een groep van vijf mannen en een vrouw uit Bahrein die in het midden van het busje zaten, en zelf nogal door elkaar geschud maar ongedeerd waren, kwamen overeind om de rare Amerikaan op de been te helpen.

Ad Magic had een supergrote hoestpastille in zijn mond toen de botsing plaatsvond, en die zat nu klem achter in zijn keel. Hij probeerde de pastille discreet door te slikken, waardoor het ding zich nog dieper in zijn keel nestelde, en toen hij begreep dat het te groot was om door te slikken, probeerde hij het op te hoesten. Hij raakte echter in paniek doordat hij bijna geen lucht meer kreeg, liet zich op één knie vallen en wurgde er een serie tekenfilmachtige kuchen uit - '*Kef, kef, kef!*'

Achter zijn borstbeen voelde hij een golf van warmte opwellen die naar zijn gezicht en oren trok, die gloeiden als de pest toen hij zich heftig gebarend omdraaide naar de Bahreini's om te beduiden dat hij iemand nodig had die de Heimlich-manoeuvre op hem zou toepassen. De Bahreini's

hadden al snel in de gaten wat zijn probleem was en begonnen op Ad Magics rug te timmeren, terwijl hij zijn keel vasthield als een man die wordt opgehangen.

Uiteindelijk gaf een van de Bahreini's hem met de zijkant van zijn vuist een enorme dreun tegen zijn ruggegraat en, woeps!, de hoestpastille schoot uit Ad Magics mond, stuiterde tegen de voorruit van de bus en viel op de schoot van de bestuurder. Terwijl Ad Magic herademde, barstte er een homerisch gelach los onder de Bahreini's, die zowel opgelucht als geamuseerd waren door het absurde van de hele situatie. Ad Magic had het grootste deel van de dag met deze mensen opgetrokken, en hoewel hij dankbaar was dat hij weer adem kon halen, voelde hij dat hun gelach een spottende en vijandige ondertoon had, net als hun hele repertoire van Jerry Lewis-achtige lolbroekerij. Toen ze bijvoorbeeld luidkeels de draad hadden gestoken met het gigantische beeld van een serene, mediterende boeddha in de grotten van Elephanta, was er een onnoemelijk aantal vleermuizen krijsend en wel opgevlogen en zo massaal langs Ad Magic heen gesuisd dat hij door hun vleugels en verrassend stevige lijfjes uit zijn evenwicht werd gebracht. In een poging een zwerm te ontduiken was hij uitgegleden in de vloer-muisguano en op zijn hand en knie terechtgekomen. De guano was een paar centimeter dik en voelde aan als koude pudding. Gelukkig had een van de Bahreini's een pakje zakdoekjes bij zich waarmee hij het ergste kon afvegen, maar de stank bleef, en die rook hij telkens wanneer zijn hand in de buurt van zijn gezicht kwam.

De bus, die een klapband had gehad, werd langs de berm van Marine Drive gezet, een van Bombay's drukste straten. Ad Magic schoof met een ruk de nooduitgang aan de zijkant open en wankelde naar buiten. Het ademen ging wel weer, maar zijn keel voelde gekneusd. Hij trok zijn

groenblauwe kasjmieren trui met de V-hals uit. Hij was gek geweest om die aan te trekken. Buiten de bus was de lucht vochtig en benauwd. Ad Magic herkende Chowparty Beach en beseftte dat hij zich op het schiereiland bevond dat zich als een vinger in de Arabische Zee uitstrekte. Hij wist dat Bombay uit een reeks eilandjes voor de Indiase kust bestond, en dat hij hier maar een paar kilometer verwijderd was van de Poort van India, waar de rondreis was begonnen.

Een jongetje van acht of tien - dat was moeilijk te zeggen, deels doordat zijn hoofd was kaalgeschoren - kwam op Ad Magic af met een resusaapje op zijn schouder. Het aapje, uitgedost met een smoezelig rood uniform met epauletten en gouden biezen, en de pet van een piccolo, begon een onbegrijpelijke mimevoorstelling weg te geven. Toen het afgelopen was, liep het aapje naar de Amerikaan toe en hield hem zijn omgekeerde pet voor als mansbakje. Terwijl Ad Magic in zijn zakken tastte, begon hij weer te hoesten. Hij gooide een stuk of zes roepies in de pet van de aap en wierp de jongen zijn dure trui toe. 'Vooruit,' zei hij. 'Pak aan. Je mag hem hebben.'

De vrouw uit Bahrein had de voorstelling van het aapje gezien en liet een schrille, vibrerende kreet horen. Een van de mannen, die een beetje Engels sprak, zei schertsend: 'Bravo. Prima aap.'

De reisleidster klauterde uit het busje en informeerde zonder veel interesse naar de toestand van de Amerikaan. Ad Magic zei dat het goed met hem ging, waarna ze hem op zijn donder gaf omdat hij het jongetje zoveel geld had gegeven. 'Niet goed,' zei ze en ze trok haar neus voor hem op. Ad Magic hield de reisleidster en de Bahreini's voor gezien en wilde niets meer met ze te maken hebben. Hij liep van de weg af, het zand van Chowpatty Beach op, en toen hij vond

dat hij ver genoeg bij ze uit de buurt was, keek hij om en zag hoe de reisleidster de groep Bahreini's behendig door het langssuizende vierbaansverkeer van Marine Drive loodste en meetroonde naar een haveloze gelegenheid die het New Zealand Café heette.

Aan weerskanten van het groezelige, gepleisterde gebouw stonden reclameborden. Een ervan prees in het Engels Gabriel schokbrekers aan. Nummer twee, met een vermoedelijk beroemd Indiaas kopstuk wiens uiterlijk aan Rudolf Valentino deed denken, was in het Hindi en maakte reclame voor haarverzorging voor mannen. Een stuk voorbij het café ontdekte Ad Magic, door de mazen van voorbijrazend verkeer en een waas van dieselbrandstof, een uit dozen opgetrokken krottenwijk. De nederzetting was om een halvemaanvormige afwateringssloot gebouwd, waar je mensen kon zien hurken die ongegeneerd hun behoefte deden, terwijl aan het andere eind van de weerzinwekkende sloot vrouwen de was stonden te doen.

Van buiten kon Ad Magic zien dat een van de Bahreini's in het restaurant zijn keel omvatte en deed alsof hij stikte, terwijl de rest van het gezelschap lachte. Ze hadden hun monden wijd open, waardoor een overdaad aan gouden vullingen zichtbaar werd. Ze zwaaiden naar hem en juichten enthousiast. Hij vroeg zich af waarom ze zo jolig waren. Waarom kon hij niet zo zijn?

Voor het restaurant stond de buschauffeur ruzie te maken met de bestuurder van de vrachtwagen die de tourbus van achteren had geramd. Ad Magic draaide zich weer om en liep naar de Arabische Zee; hij kwam uit de verstikkende dieselgassen in een welriekend vleugje gardenia terecht en toen weer in een zone waar een werkelijk afgrijselijke stank hing. De tonijnfabriek op Amerikaans Samoa was erg geweest, maar nog niets vergeleken met de stank die je in heel

Bombay aantrof, en het beroerde was dat je er tegenover je medereizigers nonchalant over moest doen en niet kon mopperen, want niemand anders leek het te ruiken. Ad Magic werd ineens overvallen door een gevoel van vervreemding - hij vroeg zich af of hij werkelijk op Amerikaans Samoa was geweest, of dat hij het gedroomd had, en zelfs of het Bombay van het hier en nu een droom was.

Hij overzag het lange, verlaten strand, en ontdekte een klein, wit paard dat moederziel alleen in de branding stond. Toen hij dichterbij was gekomen, zag hij dat het paard oud en doorgezakt was, overdekt met etterende zweren en zo vermagerd dat de ribben uitstaken en de tanden extreem lang leken. Het kostte het paard de grootste moeite om op de been te blijven, en Ad Magic zag hem wankelen. In India waren zoveel taferelen van armoede en ellende, maar dit bood het meest troosteloze en naargeestige beeld dat hij ooit had gezien. Het was duidelijk dat het paard dood zou gaan - mogelijk binnen een uur. Was het de bedoeling dat hij moederziel alleen dood zou gaan - was hij aan zijn lot overgelaten? Het schoot Ad Magic te binnen dat het lijden van een paard Friedrich Nietzsche in januari 1889 tot ongeneeslijke waanzin had gedreven.

Grote god! Het was hem weer gelukt. Hij had zijn aanvalspillen laten staan, was door het lint gegaan en op een of andere manier in een vliegtuig terechtgekomen, dit keer met India als bestemming. Koortsachtig zocht hij in zijn zakken naar een paspoort. Niets. Hij had ook geen portefeuille - alleen een gigantisch dikke rol Amerikaanse honderd-dollarbiljetten, wat losse, kleinere biljetten vermengd met Indiase valuta, en een berg kleingeld waarvan zijn zak uitpilde. Hij wist zijn eigen naam niet eens; hij kwam alleen op 'Ad Magic', maar toen hij het losse kleingeld sor-

teerde, vond hij de sleutel van een kamer in het Taj Inter-Continental. ‘Suite 7’ stond er op de sleutelhanger, en Ad Magic wist dat hij daar het geheim van zijn raadselachtige identiteit zou ontdekken, maar hij had niet bepaald haast om naar het hotel terug te gaan. Om de een of andere reden had hij het idee dat hij het beter niet kon weten, nog niet, in elk geval.

Hij bleef last houden van zijn keel. Toen hij zijn zakken leeghaalde, leverde dat een pakje Marlboro en een prachtige gouden aansteker op. Hij haalde een sigaret uit het pakje en stak die op. De jongen met het aapje dook naast hem op en bietste een sigaret. Ad Magic stak hem voor hem aan en zag hoe de jongen de sigaret aan de aap gaf, die hem vasthield als een aristocratische ss-officier in een oude zwart-witfilm over de Tweede Wereldoorlog. De aap rookte alsof hij echt naar nicotine snakke, en na deze demonstratie hield hij zijn piccolopetje ondersteboven omdat hij nog een beloning wilde. Ad Magic gaf hem een biljet van vijf dollar, ging toen op een klein, roestig kermisrad zitten en keek weer naar het paard. Hij nam een trekje van zijn sigaret en zag om zijn pols een roestvrijstalen armband en een massief gouden Rolex. Hij bekeek ze allebei met nieuwsgierigheid, alsof hij ze nooit eerder had gezien. In het armbandje stond het woord ‘epilepsie’ gegraveerd.

Epilepsie. Ad Magic leed niet aan epilepsie in de klassieke vorm, hij had geen aanvallen met bewusteloosheid en schokken. Hij was iemand met temporale epilepsie. Dat schoot hem nu weer te binnen. Hij had een epileptische fugue doorgemaakt. Hij wist nog steeds niet precies hoe hij heette, waar hij woonde, of hij getrouwd was, of hij kinderen had, of wat dan ook, maar hij wist wel dat hij een reclameman was. Dat, en dat hij aan epilepsie leed. Hij kon zich de stem van zijn arts vrij goed herinneren, de grote spreek-

kamer die helemaal met donker eikehout was beschoten, een hoog plafond had, een deur met een matglazen ruit, en een beeld van in gebed gevouwen handen op het bureau van de arts. Ad Magic herinnerde zich dat hij van zijn vroeger puberteit tot hij volwassen was vele uren in dat vertrek had doorgebracht. Hij herinnerde zich majestueuze eikebomen, frisse middagen in de herfst, de geur van bladeren die verbrand werden en de vorstelijke patriciërshuizen van een stad in het Midwesten, maar de stad zelf kon hij niet thuisbrengen, hij kon zich de arts niet voor de geest halen en wist evenmin hoe hij heette. Hij wist wel dat de man meer dan een arts voor hem was geweest - hij was ook een goede vriend, een man om wie Ad Magic heel veel gaf. Hij had het vermoeden dat de arts nu dood was, maar hij wist zich nog precies te herinneren wat de arts hem eens over zijn toestand had verteld. 'Die buien van jou, waarbij je over de wereld gaat zwerven - die zouden een vorm van epileptische fugue kunnen zijn, of je lijdt aan de klassieke vorm van vrijwel volledig geheugenverlies, zoals je zo vaak in tv-series ziet. In de melodrama's op tv is dat heel gewoon, maar in het dagelijks leven komt het vrijwel niet voor. Maar dat geldt ook voor psychomotore fugues, die je kunt beschouwen als een status epilepticus van de linkertemporaalkwab.'

Ad Magic wist niet wie hij was of hoe hij in India terecht was gekomen. Hij wist alleen dat hij van tijd tot tijd zo depressief en geïrriteerd en uiteindelijk zo knettergek werd, dat hij zich genoodzaakt voelde zijn medicijnen weg te gooien, zich wilde afsluiten, zich wilde bedrinken of op een andere manier zijn bewustzijn wilde uitbannen. Zo voelde hij zich nu. Hij walgde van alles wat er op de aardbodem rondliep, met inbegrip van zichzelf, maar het lijden van het witte paard was iets waar hij zich niet bij kon neerleggen. Plotseling voelde het als een opluchting om zijn aandacht

[advertentie]

op iets anders te kunnen richten dan zichzelf en zijn kater.

Hij riep de jongen bij zich, die nu vol trots de kasjmieren trui aan had, en nam hem en het aapje mee naar het New Zealand Café aan de andere kant van de straat. Binnen was de lucht doortrokken van bakvet en rook, maar aan het plafond wentelde een stel ventilators door de walm alsof het omgekeerde helikopters waren. Een kelner in een smoezelig wit jasje bracht de Bahreini's thee en een schaal vol kleverige koekjes. Vanuit de keuken schetterde een radio een blikkerige versie van 'Limehouse Blues'. Ad Magic trok een stoel bij, ging naast de reisleidster zitten en zei: 'Vraag de jongen eens van wie dat paard op het strand is.'

De reisleidster was een knappe vrouw van achter in de dertig, en haar stemming schommelde tussen onderdanigheid en agressieve nukkigheid. Ze droeg een oranje sari die er smetteloos uitzag. Ad Magic vroeg zich af hoe ze dat klaarspeelde, na de bootreis naar Elephanta en de lange stadstour door Bombay. Hij keek toe terwijl ze de jongen vragen stelde. Toen wendde ze zich tot Ad Magic en zei: 'Paard is van circusman en kan niet meer werken. Nu zwerfpaard. Kan gaan waar hij wil.'

Ad Magic vroeg de reisleidster of ze een veearts kon bellen en wilde vragen of hij kwam.

'Veearts?' zei ze, verbitterd op het woord reagerend alsof hij haar een oneerbaar voorstel had gedaan.

'U hebt gelijk. Dat is ook dwaasheid. Er zullen wel geen veeartsen oproepbaar zijn, en als ze er wel zijn, zullen het er maar een paar zijn, zelfs in zo'n moderne stad als Bombay, en u hebt er een lange dag opzitten en nu is de bus ook nog stuk. Iets anders. Kunt u me zeggen in welk hotel ik logeer?'

'Het Taj,' zei ze.

'Precies, het Taj. Dat dacht ik al.' Ad Magic legde zes

Amerikaanse tien-dollarbiljetten op tafel. ‘Wees zo vriendelijk dit blijk van erkenning aan te nemen. U was geweldig. Welnu, ik vraag me af of u een echte dokter kunt bellen. Zeg maar dat ik hem er ruim voor zal betalen. De jongen en ik wachten aan de overkant op hem, op het strand. Ik ga op eigen gelegenheid naar het hotel terug. Het Taj, was het niet?’ De vrouw knikte.

Ad Magic en de jongen, met het aapje op zijn schouder, staken de straat weer over en gingen op een stel gehavende houten paardjes zitten die uit een achtergelaten draaimolen afkomstig waren. Naast de draaimolen stond het kleine kermisrad, dat bedoeld was om door een paard of een muilezel te worden voortbewogen in plaats van door een motor. In de buurt stond een kaartjeskiosk die in felle, kauwgumachtige kleuren beschilderd was met olifantmannen en aapmannen. De kermis was uit de tijd en deprimerend. Ad Magic herinnerde zich heldere lichtjes - een kermis uit zijn jeugd, toen hij de smakeloosheid van kermissen nog niet kon zien, en alleen hun betoverende pracht en praal zag. Hij kon niet ouder dan vier zijn geweest. Hij zat in een rood miniatuurautootje toen hij er een zag in een andere kleur - geel - die hij mooier vond. In een opwelling repte hij zich naar het mooiere autootje. Juist toen hij zijn veiligheidsriem losmaakte en half uit het rode autootje was gestapt, begon de rit en viel hij. Hij bleef met zijn arm onder de auto haken, waardoor hij zijn elleboog verzwikte en openhaalde, en met zijn gezicht tegen het namaakportier van het kleine voertuig sloeg. Plotseling werd hij opgetild door een man met een vilthoed en een regenjas, die lekker naar aftershave rook. Zijn vader? Een vreemde? Hij wist het niet precies; de man had geen gezicht, net zomin als de arts.

Hij zocht in zijn zakken naar zijn sigaretten en vond een

plat, zwart-met-groen blikje Powell's-aspirine. Twee stuks slikte hij droog weg en daarna stak hij nog een sigaret op. Hij zag dat er een lege tourbus parkeerde naast de bus waar hij mee gekomen was, en vanaf zijn verwaarloosde pony zag Ad Magic zijn reisgezelschap uit het New Zealand Café komen, die nieuwe bus instappen en vertrekken. Er werd hem geen vaarwel gezwaaid, zelfs niet door de vriendelijke Bahreini's. Hij deed opnieuw een poging zich zijn naam en zijn woonplaats te herinneren, maar het was hopeloos. In elk geval was hij naar Bombay gegaan in plaats van naar Lusaka, Lima, Rangoon of Zanzibar. Hij herinnerde zich dat hij per stoomschip zeeziek in Zanzibar was aangekomen - de geur van kruiden was zo sterk dat hij het dertig kilometer voor de kust kon ruiken. Hij wist nog dat hij zich meteen weer goed voelde toen het schip de haven had bereikt, en dat de bewoners van de stad op straat waren - het was middernacht - om zich te vergapen aan de straatverlichting die pas was aangelegd. Een Australische toerist zei dat Zanzibar als laatste stad van de hele wereld straatverlichting had gekregen en dat als de lampen opgebrand waren, de straatverlichting nooit meer zou branden, tenzij er Zwitserse arbeiders werden aangevoerd om de lampen te vervangen. 'Die stomme klootzakken kunnen niet eens een gloeilamp verwisselen,' zei de Australiër. 'Dat zit niet in hun aard.' De herinneringen die Ad Magic aan Zanzibar had waren als Alice-in-Wonderlandachtige hallucinaties. Het scheen dat hij daar weken was blijven hangen, vrijwel zonder een cent op zak, en geleefd had op brood en sinaasappels.

Een fletsgroene Mercedes met kapotte achtervering kwam te snel aanhotsen over het strand, slipte en maakte een schuiver terwijl hij naast de draaimolen tot stilstand kwam. Een oudere Europeaan met een witte jas over een smerig tropenpak stapte uit de auto en rekte zich uit. Hij

had een grote bos slordig, kroezig wit haar à la Albert Einstein. Hij streek het met zijn hand achterover en deed het achterportier open. Er sprong een prachtige boxer uit die met de oude man meeliep naar Ad Magic en de jongen.

‘Bent u arts?’

‘Ja, ik ben arts. U hebt ja een auto-ongeluk gehad?’

Ja, maar dat stelt niets voor. Ik heb u voor het paard laten komen. Ik vraag me af of u iets voor het paard kunt doen. Wat mankeert het beest?’

De dokter keek naar de zee en hief zijn handen om zijn ogen te beschermen tegen de middagzon. ‘Vermoedelijk heeft hij uit wanhoop zeewater gedronken. Hij gaat dood, heel snel.’

Ad Magic zei: ‘Ik geef u vijfhonderd Amerikaanse dollars als u het paard kunt redden.’

De dokter zei: ‘Ik kan hem met één injectie naar de zevende hemel sturen. Hem laten wegschlepen. Vijftig dollar inclusief.’

‘Hoor eens, ik wil geen discussie. Als u het paard kunt redden, betaal ik u duizend dollar.’

De dokter maakte de kofferbak van de Mercedes open en haalde er een stuk touw uit. Hij stuurde de jongen naar de vloedlijn om het paard naar het droge strand te voeren, terwijl hij de auto nog vijftien meter verder reed, waar het zand te mul werd en hij moest stoppen. Toen stapte hij uit, haalde zijn dokterstas achter uit de auto en zette die op de motorkap. Snel onderzocht hij het paard. ‘Ondervoeding, uitdroging, koorts.’ Hij trok de lippen van het paard weg. ‘Ah! Hij heeft een abces. Het ziet er zeer slecht uit...’

‘En die zweren? Waarom zit hij onder de zweren?’

‘Snel,’ zei de dokter. ‘In de kofferbak heb ik glucose und water. We moeten daarvoor zorgen dat het vocht krijgt.’

Ad Magic bracht twee halve-literflessen glucose en steriel water naar het paard en hield ze omhoog terwijl de dokter infuusslangen aanbracht in de grote halsaders van het paard. Ad Magic zag de flessen langzaam leeglopen. De dokter trok een paar rubberenhandschoenen aan en begon de zweren op het paardelijkf te schrobben met een harde borstel en een soort jodiumoplossing, wat een rasperig, schurend geluid maakte.

‘Doet dat geen pijn?’

‘Dieren ervaren pijn niet op dezelfde manier als mensen’ zei de dokter, enigszins geïrriteerd. ‘Voor mensen bestaat pijn uit herinneringen, verwachtingen, verbeelding...’

‘Dat interesseert me niet. Wat u daar doet, moet pijnlijk zijn.’

De dokter liep achter het paard langs. ‘Hoeveel zou hij wegen?’ Als zijn lever nog goed is, kan ik hem morfine geven. Ik ben Superman niet. Ik kan niet door hem heen kijken. Misschien functioneert de lever niet goed. Parasieten. Wie zal het zeggen?’ De dokter dook in zijn tas en haalde er een grote injectiespuit uit. Hij vulde hem met morfine en spoot die in de schouder van het paard. Toen vulde hij dezelfde injectiespuit met een antibioticum en injecteerde het paard daarmee. Daarna nam hij de borstel weer ter hand en ging de grote, rottende zweren op de huid van het paard te lijf. De armen van Ad Magic begonnen pijn te doen van het omhoog houden van de vloeistofflessen.

De dokter keek hem aan. ‘Bent u een Amerikaan?’ Jah? Wer heeft uw gezicht zo toetgetakeld en u dat blauwe oog bezorgd?’

‘Hè? O, dat,’ zei Ad Magic. ‘Dat was ik vergeten. Gisterenavond gaf ik wat geld aan een dakloze. Een vrouw met elf kinderen. Ik gaf haar wat geld toen ze een lap neerlegden om op te gaan slapen.’

‘Ja?’

‘Nou, nadat ik haar het geld had gegeven, kwamen er mannen die dat gezien hadden en het van haar afpakten. Ze sloegen haar. Een ervan heb ik tegen de grond geslagen, maar ze waren met te veel. Ik kon ze gewoon niet allemaal aan. Ze hebben geprobeerd mijn horloge te stelen. Ik ben dronken geworden, of ik was al dronken, dat weet ik niet meer precies.’ Ad Magic boog zich voorover en bekeek zijn gezicht in de zijspiegel van de Mercedes. Hij had inderdaad een ongelooflijk blauw oog. Geen wonder dat het reisgezelschap hem eigenaardig vond.

De dokter nam de glucoseflessen van Ad Magic over, zette ze op de rand van het achterportier en draaide het raampje omhoog tot ze rechtop en klemvast stonden. ‘In mijn tas zit een groen flesje. Neem er twee van und ga op de achterbank liggen.’ Toen Ad Magic in de tas rommelde, kwam de dokter naast hem staan en pakte zijn pols beet. Hij bekeek het dunne roestvrijstalen armbandje.

‘Epilepsie,’ zei de dokter. ‘Hummm.’ Hij gaf Ad Magic een klein flesje gin. ‘Innemen en hinlegen,’ zei hij. ‘Het Pferd neemt tijd.’

Toen Ad Magic bijkwam, was het donker. De boxer hing over hem heen en snuffelde aan zijn gezicht. Ad Magic draaide zich om en schoot overeind. Er brandden een paar oliefakkels, er waren vuurtjes in oliedrums en overal langs het strand, waar het nu een drukte van belang was, zag je vuurtjes van drijfhout. Honderden mensen stroopten het strand af, en een stevige zeebries voerde een scala van geuren aan: de rioollucht werd vervangen door het aangename aroma van gardenia's, gevolgd door de geur van bittere sinaasappels, van vanille, van gebakken kerrie, van houtskool, van diesel, en dan weer van uitwerpselen of zeewater,

of de oude leren zitbanken van de Mercedes. De boxer hijgde met open bek in Ad Magics gezicht, maar haar bek rook naar niets.

Ad Magic hees zich uit de auto en keek om zich heen. Het was een ongewone rijkdom aan taferelen, geuren en geluiden. Er waren rondtrekkende groepen muzikanten, dansers, acrobaten, etensventers, jongens die hasj te koop aanboden. Er waren heiligen, fakirs, slangenbezweerders, en andere jongens met afgerichte aapjes. Ad Magics eigen jongen-met-de-aap bekeek hoe hij tegen de Mercedes geleund stond, en zijn ogen schoten heen en weer tussen de Rolex en de dokter.

‘Ik kan niet geloven dat ik me zo goed voel,’ zei Ad Magic. ‘Wat was dat voor een pil die u me gaf?’

‘Niets bijzonders,’ zei de dokter, die op zijn hurken op het strand zat, terwijl hij in zijn zwarte dokterstas graaide. Bij de benen van het paard stonden een stuk of tien lege glucoseflessen en een gigantische zwarte kies naast wat kleinere tanden, lange gele.

‘Een kaakabces, heel erg,’ zei de dokter. ‘Toen ik hem eruit trok, zat alles onder de pus. Paard viel om, raakte in shock. Ik heb hem epinefrine moeten geven. Nu gaat alles beter. Er is zand in de zweren gekomen. Die heb ik nog twee keer moeten schoonmaken.’

‘Komt het paard er weer bovenop?’

‘Hij ziet er een stuk beter uit, vindt u niet? Bijna dartel, ja?’

‘Ja, een stuk beter. Veel en veel beter.’

‘Misschien overleeft hij het wel. Het is kantje boord.’

De boxer bracht Ad Magic een stuk drijfhout en wilde met hem spelen. Ze trokken allebei aan een kant en al gauw renden de twee over het strand naar het water. Toen er golfjes om Ad Magics voeten spoelden, zag hij menselijke

uitwerpselen in het water en deinsde snel achteruit. Hij keek uit over zee en nam het schouwspel in zich op van vissende dhow's waar oranjegele lichtjes opgloeiden, met maanlicht op de achtergrond. De schepen waren op weg naar - waarheen? De hond trok aan zijn broekspijp, sjoerde eraan, en al gauw waren hij en Ad Magic aan het stoeien: elkaar achterna zitten, door het zand rollen, worstelen. Toen kwam Ad Magic overeind en holde over het strand met de hond naast zich. Ze renden sneller en sneller, tot hij louter voor zijn plezier zo hard liep als hij maar kon; hij had zich nog nooit zo goed gevoeld. Hij rende zonder vermoeid te raken, en het leek alsof zijn uithoudingsvermogen bijna grenzeloos was. Wacht eens even. Hij was toch een roker, of niet? Hij rende moeiteloos, als een getrainde hardloper, tot hij eindelijk toch een beetje moe werd en begon te zweten. Dus doken hij en de hond de zee in; hij lette er niet op hoe smerig die was, maar zwom de branding in, en de hond zwom met hem mee tot ze een heel eind het warme water in waren. Toen lieten ze zich door de golven terugdragen. Ad Magic liep lichtvoetig over het strand terug naar de auto en het paard, en bij het paard gekomen sloeg hij zijn armen om hem heen en wreef zijn gezicht tegen de hals. 'O God, dank u,' zei hij.

'Bent u weer in orde?' vroeg de dokter.

'Ja,' zei Ad Magic. 'Ik geloof het wel.'

'Wat betekent "ad magic"? Daar had u het zojuist over.'

'O, dat. Ik schrijf advertentieteksten, en soms voel ik magische krachten. Ik bereik een soort magie. Het is moeilijk uit te leggen.'

Ad Magic stak zijn hand in zijn zak en telde tien honderd-dollarbiljetten uit. De bundel was zo stijf opgerold dat alleen de buitenste biljetten nat waren geworden. Hij gaf de dokter het geld.

Hij zocht naar zijn sigaretten, maar die waren kleddernat. Zijn blikje Powell's aspirine was ook nat geworden van het zeewater. Ad Magic bekeek het blikje even. Hij zei: 'Hoor maar - advertentiemagie. "Het was een bloedhete dag. Ik zat in het drukke Californische verkeer; het stoplicht bleef zo lang op rood staan dat ik er knallende koppijn van kreeg. Ik nam twee Powell's aspirine in, en voor ik het wist - bliep, bliep, toet, toet - kon ik er weer tegenaan. Volle kracht vooruit!" Vijftig woorden. Dat is mijn magische kracht. Die is nu niet op peil. Ik krijg maar een beetje door. Er komt nu maar een beetje door.'

'Aha, reclameteksten.'

'Wat vindt u van deze? "Een tweedeklas reis in een Derde-Wereldtrein, heter dan de hel van Calcutta, bezorgde me een eersteklas hoofdpijn. Ik stond mijn Zwitserse legermes af voor twee Powell's aspirine. Thuis of aan het andere eind van de wereld, Powell's is stevast mijn eerste keus tegen hoofdpijn. Powell's, waar ook ter wereld." Die is niet zo geweldig, maar ze komen zomaar uit het niets.'

'Goed. U bent Hausfrau, doet kerstinkopen, het is druk en u bent eilig. Powell's aspirine. Vijftig woorden.'

'Het is de avond voor Kerstmis. De tijd: een kwartier voor middernacht; de plaats: het winkelcentrum Fox Valley in Aurora; de hoofdpijn: hardnekkig. Op een schaal van één tot tien: een tien. De oplossing: Powell's aspirine. Het gelukkige einde: vrolijk verpakte cadeautjes onder een feestelijk opgetuigde boom. Joho! Prettig kerstfeest!'

'Advertentie-magie. Verdien je daar wat mee?'

'Ja, daar verdien ik aardig mee, dacht ik zo. Blijft het paard leven? Weet u, als het paard blijft leven, dan behoud ik mijn magische krachten. Dat heeft God me beloofd. Dan kan ik nog betere teksten schrijven voor Powell's aspirine. Nog veel betere, en als het paard blijft leven, behoud ik mijn magie. Hoe oud is het paard?'

‘Erst dacht ik dat hij veel ouder was. Hij is misschien twintig?’

‘Hoe oud kan zo'n paard worden? Als hij de beste verzorging krijgt?’

‘Als hij gut verzorgd wordt, heel oud. Vijfendertig jaar.’

Ad Magic trok vijf biljetten van honderd dollar los van de bundel. ‘Ik wil dat u dit paard op vakantie stuurt. Ik wil dat hij het beste voer krijgt dat er is. Als hij andere paarden wil om mee te spelen, haal die dan voor hem. Ik wil dat dit paard een grazige wei krijgt. Houden paarden van muziek? Dat heb ik eens gehoord. Koop een radio voor hem. Ik wil dat het paard een goed onderkomen krijgt. Ik wil dat u de dokter blijft van dit paard en de beste mensen zoekt om voor hem te zorgen. Wat waren dat voor pillen die u me hebt gegeven? Ik voel me fantastisch! Kunnen we dit paard op de een of andere manier naar Amerika verscheppen? Dat zal ik eens uitzoeken. Kunt u me naar het Taj rijden? Het is zo idioot, ik weet niet eens hoe ik heet, maar ik heb wel de sleutel van een hotelkamer. Zeg tegen de jongen dat hij op het paard moet letten tot ik terug ben. Hebt u een visitekaartje? Dit is wat we gaan doen. Ik heb het. Ik heb het al. U blijft bij het paard. Ik neem uw auto. Ik ben hier eerder geweest. Ik ken Bombay. Ik breng de auto weer terug. U moet het paard niet alleen laten. Ik wil niet dat dit paard iets overkomt. Als ik thuis ben, stuurt u me een foto van het paard. Zorg dat u naast het paard staat met de *International Herald Tribune*. Als ik zie dat het paard het goed maakt, dat hij in blakende gezondheid verkeert en dat de krant van recente datum is, dan stuur ik u elke maand zeshonderd dollar. Zou dat genoeg zijn? Want als dit paard een stal met airconditioning nodig heeft, wil ik dat hij die krijgt. Het kan me niet schelen wat: tv, rock-video's, een zwembad, alles wat zijn paardehartje begeert.’

‘Daar kan voor gezorgd worden.’

‘Uitstekend. Zeg, waar hebt u die fantastische hond vandaan? Kan ik de hond van u kopen?’

‘Voor geen goud,’ zei de dokter.

‘Kom, dokter, ik ben dol op die hond.’

‘U kunt haar trouwens toch niet mee naar Amerika nemen.’

‘Oké,’ zei Ad Magic. ‘Het was maar een idee. Wat staat u me raar aan te kijken? Ik weet wat u denkt. U vertrouwt me uw auto niet toe. Laat de jongen maar een taxi aanhouden. Ik moet terug naar de Verenigde Staten. Kent u die tuigjes die blindengeleidenhonden om hebben? Ik zou een zonnebril kunnen opzetten en de hond kunnen meenemen. Met een witte stok. Geef me de hond een poosje te leen.’

‘Mister Man is mijn beste kameraad. Ze is niet te koop of te leen.’

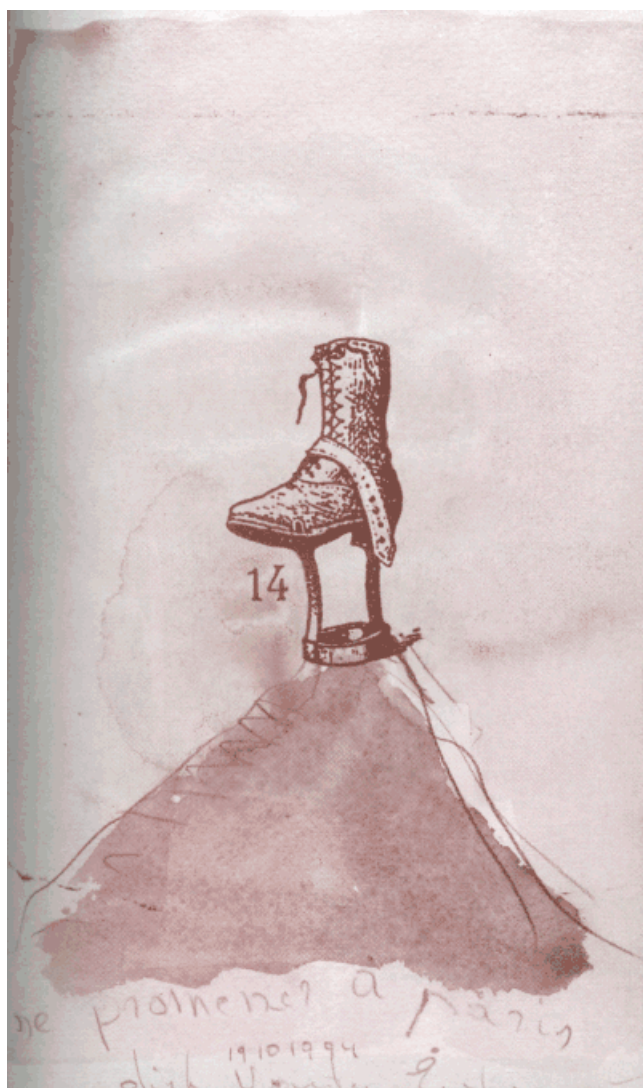
‘Oké, oké. Maar zorg goed voor het paard. Ik zal geld sturen. Het is een royal bedrag.’ Ad Magic stak zijn hand in zijn zak, haalde zijn bundel bankbiljetten te voorschijn en trok nog wat biljetten los. ‘Regel ook dat er voor dat joch gezorgd wordt, goed? Stuur hem naar school. Toe nou, dokter, kijk me niet zo raar aan; het is maar reclamegeld. Ik hoef er niet voor te werken. *En ik zag, toen het Lam een van de zegelen geopend had, en ik hoorde een uit de vier dieren zeggen, als een stem van een donderslag: Kom en zie! En ik zag, en zie, een wit paard, en die daarop zat, had een boog; en hem is een kroon gegeven, en hij ging uit overwinnende, en opdat hij overwonnen.*’

Toen een zwart-met-gele Ambassador-taxi op Marine Drive toeterde, omhelsde Ad Magic het paard voor de laatste maal. ‘Het ga je goed, Silver, en adios amigos,’ zei hij, waarna hij in de taxi sprong, met een handvol papiergeld zwaaide en de chauffeur tot spoed maande.

Ad Magic gaf de chauffeur honderd dollar voor een ritje van tachtig cent, liep gehaast door de lobby van het Taj Inter-Continental, en ging naar boven, naar zijn grootse suite in het oude deel van het hotel. Hij nam een douche, en toen hij zich had afgedroogd, zag hij zijn portefeuille en paspoort op het bureau liggen. Hij sloeg de portefeuille voorzichtig open, zijn rijbewijs zorgvuldig vermijgend. De portefeuille was zwaar van de creditcards en contanten. Hij trof er een foto in aan van een aantrekkelijke blonde vrouw en twee kinderen. Op dat moment wist hij zijn naam, wist wie al vijftien jaar zijn vrouw was, wist wie zijn kinderen waren en wie hij zelf was. Hij gooide de portefeuille neer, en begon verwoed te schrijven op een geel notitieblok. Er was zoveel op te schrijven, en hij kon zijn hersens haast niet bijbenen. De magische kracht brak door. Hij ontwikkelde reclameconcepten, genoeg voor een jaar. Hij belde naar de receptie en liet een hotelbediende een fles whisky en een kerrieschotel boven brengen.

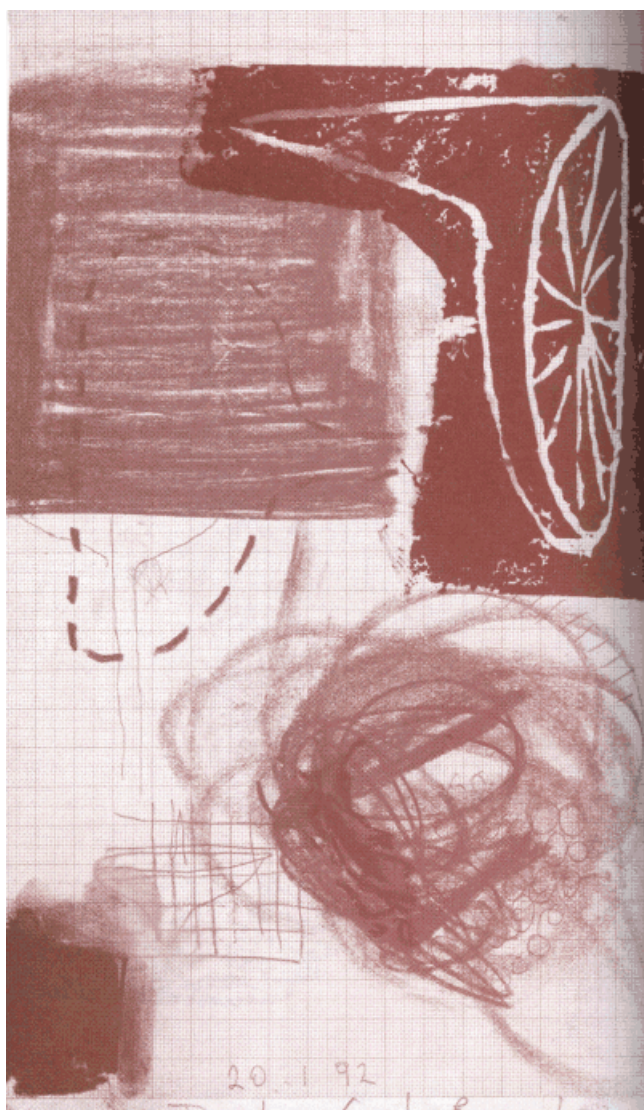
Door de whisky kwam hij een beetje tot rust en tegen de ochtend had hij het meeste opgeschreven. Hij belde de centrale en liet zich doorverbinden met zijn vrouw in Los Angeles.

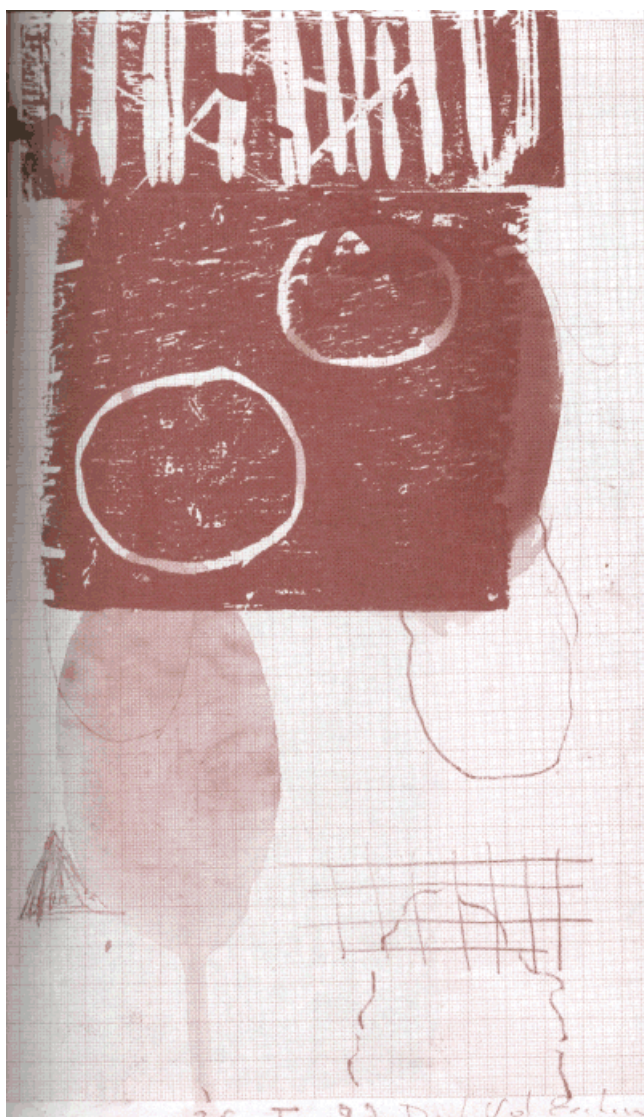
(Het witte Paard komt uit de bundel Een bokser in ruste, die verschijnt in mei 1995 bij Anthos)

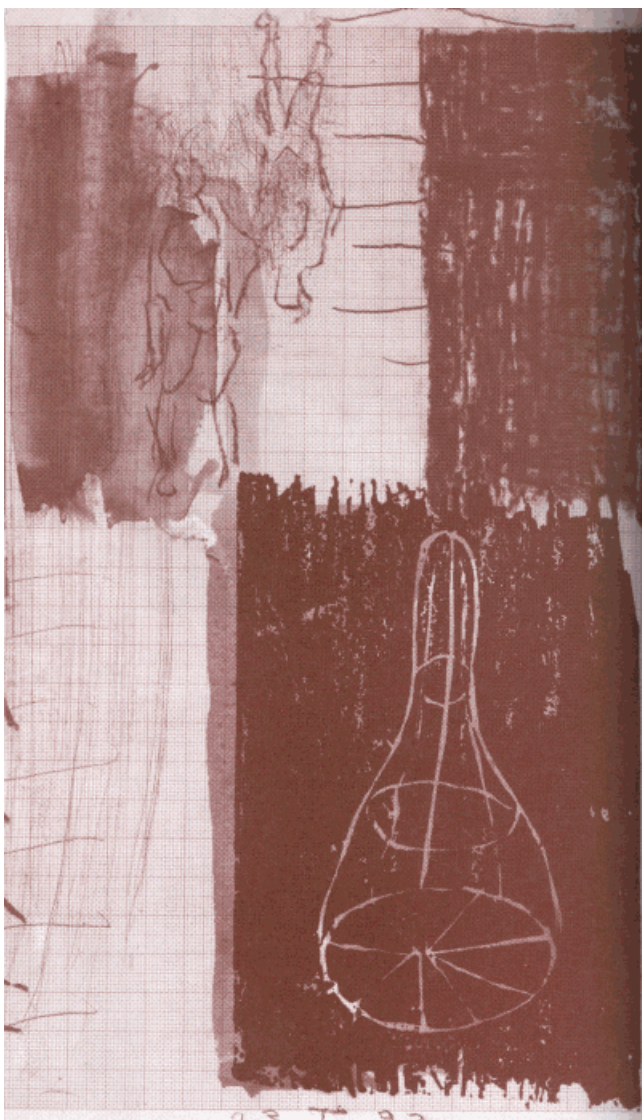

Catullus van Verona

vertaling: Paul Claes

Het musje

Musje, lieveling van mijn meisje,
die met je speelt, je aan haar borst drukt,
je haar vingertop plagerig toesteeft
en je tot pikkende beetjes verlokt.

Wat zou mijn stralende schat bezielen
om zoveel plezier met jou te maken?
Ze wil als troost in haar verdriet vast
haar vurige zinnen wat verzetten.

Had ik maar als zij een speelgenootje
om mijn bedrukte hart te verlichten!
Het zou mij even welkom zijn als
de gezwinde Atalante de gouden appel
die haar meisjesgordel losmaakte.

Dood van een musje

Treur, goden en godinnen van de liefde,
treur, mensen met smaak en gevoel!

Het musje van mijn meisje is dood,
dat musje, lieveling van mijn meisje,
waarvoor ze haar ogen had gegeven.

Het snoesje kende haar al zo goed
als een klein meisje haar moeder
en het week niet van haar schoot,
maar hipte aldoor heen en weer
en tsjilpte alleen zijn vrouwtje toe.

Nu loopt het over dat donkere pad
waarlangs nog niemand is teruggekomen.

Wees vervloekt, vervloekt helledonker,
die al wat mooi is opslokt!

Je hebt me dat mooie musje ontstolen.

Wat een misdaad, mijn arme musje!
Door jou zijn de ogen van mijn meisje
nu rood opgezwollen van de tranen.

Zoenen

Leven, Lesbia, is liefhebben
en geen rooie duit geven
om het knorren van ouwe heren.

De zon gaat uit, gaat aan.
Als ons licht eenmaal is uitgedoofd,
wacht ons de nacht - voorgoed.

Geef me duizend-en-een zoenen,
en duizend-en-een erbij,
en duizend-en-een tot slot.

En zo duizenden keren
tot we de tel verliezen
en het getal vergeten

zodat geen boze tong jaloers
kan zijn als hij te weten komt
hoeveel het er zijn geweest.

De onverzadigbare

Je vraagt me hoeveel van je zoenen
mij kunnen verzadigen, Lesbia?

Zoveel zoenen als er zandkorrels
liggen in de Libische woestijn

(bij het gentiaanrijke Cyrene)

tussen het orakel van Amon-Re
en de tombe van de oude Battus.

Zoveel zoenen als er sterren
staan in de stilzwijgende nacht

die neerkijken op de heimlijke
liefde van mensenkinderen.

Zoveel zoenen kunnen de waanzin
van jouw Catullus verzadigen:

geen bemoeial kan ze tellen,
geen boze tong ze betoveren.

Boodschap

Furius en Aurelius, willen jullie Catullus
zelfs vergezellen naar het verre Indië,
waar de kust door de branding van de Oceaan
wordt aangebeukt?

Zelfs naar de Koerden en de weke Arabieren,
naar de Scythen en de Parthen met hun pijlen,
naar de zee die door de zeven Nijlmondingen
bruin wordt gekleurd?

Zelfs op een tocht over de Alpentoppen
om de zegetekens van Caesar de Grote
aan de Rijn en bij de barbaarse Britten
te gaan bewonderen?

Willen jullie al die gevaren die de goden
voor ons in petto hebben met mij trotseren?
Breng mijn meisje dan deze korte maar ver
van blijde boodschap:

Leef nog lang en gelukkig met je *lovers*,
die je alle driehonderd in je armen klemmt,
op geen enkele verliefd, al kraak je elk
van hen de ballen.

Reken maar niet op mijn liefde van vroeger.
Die ging door jouw schuld teloor, als een bloem
die aan de rand van de wei door een passerende
ploeg is geknakt.

Woord en daad

Ik ram hem in je kont en in je strot,
nicht Aurelius en flikker Furius.

Jullie dachten dat ik een mietje was,
omdat mijn verzen licht en stout zijn?

Een waar dichter is fatsoenlijk,
zijn verzen hoeven dat niet te zijn.

Die hebben pas kraak en smaak,
wanneer ze licht en stout zijn

en kunnen maken dat het jeukt,
niet bij knapen, maar bij knarren

die alleen maar stijve knoken hebben.
Jullie lazen over mijn duizenden zoenen

en dachten dan ik geen echte man was?
Ik ram hem in je kont en in je strot.

Ipsithilla

Je bent een schat, Ipsithilla,
mijn lieveling, mijn lekker stuk,
als ik vanmiddag komen mag.
Zo ja, zorg er dan voor dat
de voordeur niet op slot is
en jij niet weer op stap bent.
Nee, blijf thuis en bereid je voor
op negen nummertjes na mekaar.
Als je 't goed vindt, kom ik zo,
want ik lig hier na een stevig maal
met een tent in mijn hemd en mijn laken.

Nachtkroeg

Vaste klanten van die louche nachtkroeg
op negen deuren van de Dioscurentempel,
denk je dat alleen jullie een pik hebben,
dat jullie alleen alle meisjes mogen
naaien en dat alle anderen nullen zijn?
Denk je misschien dat ik die honderd,
tweehonderd klanten die daar zitten
niet in hun strot durf te rammen?
Als je dat denkt, versier ik straks
de hele gevel van je kroeg met lullen.

Mijn meisje, dat uit mijn armen is geglipt,
dat ik meer liefhad dan wie ook
en voor wie ik veldslagen heb geleverd,
zit nu bij jullie. Je vrijt haar op
als grote rijke heren, al zijn jullie
armoedzaaiers en hoerenjagers,
jij nog het meest, jij langharige kerel
uit het Castiliaans konijnenland,
Egnatius, die alleen een kroesbaard rijk bent
en een met Spaanse pis gepoetst gebit.

Imitatie van Sappho

Deze man lijkt mij wel een god te zijn of
als dat mag, zelfs grootser dan de goden,
deze man die recht tegenover jou zit,
 één en al oog en

oor voor jouw lief lachje, dat ongelukkig
mij van al mijn zinnen berooft: zodra ik
jou gezien heb, Lesbia, blijft er van mijn
 stem niets meer over,

neen, mijn tong is lam, door mijn lichaam glijdt een
lichte gloed naar onderen, tintelingen
trillen in mijn oren, een dubbele nacht zinkt
 over mijn ogen.

Ledigheid is lastig voor jou, Catullus,
ledigheid doet jou overdreven smachten,
ledigheid bracht vorsten en rijke steden
 steeds weer ten onder.

Een verdiende straf

Cato, dit is echt te gek en te leuk
om het niet in je oor te fluisteren.
Lach als Catullus je lief is, Cato.
Dit is gewoon te gek en te leuk.
Ik betrapte net een jongetje dat tegen
mijn meisje opreed. Met Venus' zegen
reeg ik hem meteen aan mijn lans.

Lesbia, lesbia

Caelius, Lesbia, onze Lesbia,
die Lesbia die Catullus ooit meer
liefhad dan zichzelf, dan wie ook,
stroopt nu in straten en sloppen
Romes hoogverheven geslacht af.

Rufa

Rufa uit Bologna pijpt haar eigen broertje,
Menenius' vrouw, die vroeger tussen de tomben
haar souper van een brandstapel pikte
en nog naar een halfverkoolde korst klauwde,
terwijl een kaalgeschoren stoker haar pakte.

Haatliefde

Mijn haat is mijn liefde. Waarom?
vraag je. Ik weet het niet,
maar ik voel het en dat is mijn dood.

Gijs IJlander

Het veerhuis

Pepping!

De deur klemt, maar is niet afgesloten. Ik werk mij de schemerige gang in en snuif een lichte pisgeur op.

Pepping! Volk!

In het trapgat hangt een verschoten veloursgordijn, er valt weinig licht naarbinnen. Ik zie dat de kelderdeur, onder de trap, op een kier staat. Klinkt er gerommel van beneden? Het blijft stil. Ik roep nog maar eens *volk!*

Boven zal hij ook niet zijn, de bovenverdieping heeft hij ‘afgedaan’ om op de stookkosten te besparen. Hij heeft het over ‘afdoen’, Pepping, ook de bestelwagen die naast het huis staat zou hij willen ‘afdoen’ alsof het een hoofddeksel was, maar hij heeft hem nog nodig voor het brood.

Pepping?

Ik schuifel door de gang, stoot met mijn knie de keukendeur open, zet de doos met broden op de tafel. Nu ga ik eerst zitten. De broden heb ik vanmorgen vroeg bij Blitterswijk gehaald, nog voordat de winkel openging; ik ben twaalf kilometer naar hier komen fietsen, met één hand aan het stuur, mijn andere hand aan de doos op de bagagedrager. Daarbij nog de wind. Er zit van alles scheef aan mij, daarom moet ik zitten, aan de tafel met het plastic zeil, waarop nog het ontbijtbord van Pepping staat en het melkglas waarin een vlokkige rand is achtergebleven. Hier zit ik dan, met pluizige jas en natte rug, het zweet breekt mij uit, het bloed bonkt aan mijn slapen. Ik zou best wel een kop koffie lusten. Waar blijft Pepping toch? Gisteravond nog gebeld. *Groof! Ik denk al: ik hoor niks meer van Groof!* Pepping met zijn hoge stem die in de hoorn stond te schreeuwen. *Ja, ik heb nog kippies! Twintig broden voor*

kippie! We zien wel! Kippen genoeg en brood kan ik altijd gebruiken!

Ik doe wat oefeningen met mijn schouders, om ze weer recht te krijgen. Het stuur van mijn fiets trekt naar één kant, dat is ook niet goed.

Ik denk al: ik heb Groof al zo'n tijd niet gezien! Met zijn hoge Drentse stem, je hoort meteen dat hij op de centen is. Ik vertel hem dat ik in het ziekenhuis heb gelegen, dat ik nog maar nauwelijks praten kan, en meteen begint hij over de kosten.

Pepping!

Ik sta op en zwaai mijn armen naar links en rechts, alsof ik een discus werp. Koffie zou niet slecht zijn, straks maar koffiedrinken op de terugweg, even kijken in het Fnidsen, misschien kan ik nog een kip verpatsen. Moet ik nog eens roepen, of in de kelder gaan kijken? Straks is hij van het trapje afgelazerd en heeft hij ook zijn kaak gebroken. Je hebt niet veel meer in te brengen als je kaak gebroken is. Loeien, dat is het enige.

Het huis is oud en slecht onderhouden, de schuur die erachter staat is veel nieuwer, rond 1970 gebouwd, een echte kippenschuur. Pepping noemt zichzelf agrariër, de schuur is daar het bewijs van. Zodra ik de deur opendoe breekt er een oorverdovend gekakel los, de kippen vliegen van mij weg, het zijn er honderden, duizenden misschien, ze jagen wolken stof op, ze slaan met hun vlerken tegen de ramen. Het zijn scharrelkippen die vrijelijk door elkaar lopen, het leven moet voor hen een hel zijn. Achterin gaat een deur open - *Ho! Ho!* - tussen het gefladder door gebaart Pepping dat ik buitenom moet lopen. Ik doe dat liever dan mij nog verder in de grijze verenmassa te begeven. Ik loop langs de lage zijgevel met ventilatiespleten. Aan de achterkant is

een deur die uitkomt in een werkruimte waar voer wordt opgeslagen, eieren gesorteerd en kippen geslacht. Er staan hoge stapels grijze plastic kratten en eierdozen, er staat een plukmachine met een jankende elektromotor, in het inwendige van deze machine roffelen de rubberflappen die de bouten van hun veren ontdoen.

Groof!

Ik wijs op mijn oren. Pepping zet de machine af.

- *Groof, dat moet je nooit meer doen. Zo raken ze van de leg af.*

Hij loopt naar de slachttafel waarop een hoop geplukte kippen ligt. Hij snijdt de dunne halzen door, na een enkele snee over de buik schudt hij de ingewanden eruit en legt ze op een andere stapel.

- *Veertig broden, Pepping. Ik heb ze binnen gelegd. Ik heb nog geroepen.*

- *Het is goed, het is goed!*

Pepping veegt zijn handen af aan zijn jas, het is ooit een zondagse jas geweest, van gabardine. De voorkant staat stijf van bloed en kippevet, hij wordt met een touwtje dichtgehouden.

- *Ik denk al: ik zie Groof niet meer. Maar Groof is in het zieke huis geweest. Nou, dan weet je het wel!* Het gebaar van geldtellen. *Kaak gebroken?*

Ik moet gaan zitten en vertellen wat hij allang van anderen heeft gehoord. Dat ik 's nachts beschonken met de fiets van de dijk af ben gereden en pas 's morgens gevonden ben. Pepping luistert met meewarige glimlach.

- *Onverstandig! Onverstandig! Het drinken heb ik allang afgedaan. Drinken, dat gaat niet met een bedrijf.*

- *Veertig broden, zeg ik, om het onderwerp af te sluiten. Goed brood. Van Blitterswijk. Je kunt het zelf nog eten, bij wijze van spreken.*

Pepping doet de plukmachine open, haalt er wat kippen uit waarvan hij de poten tussen de vingers van zijn linkerhand steekt. Als een tros draagt hij ze naar de slachttafel en smakt ze op het metalen blad. De plukmachine is verstopt met vochtige proppen veren.

- *Veertig broden, zingt hij. Veertig broden, dat is één, dat is twee, dat is drie kippies!*

Ik kijk verwonderd. Pepping gaat met zijn duim langs zijn kaak.

- *Bakkie! Voor deze keer!*

Drie kippebouten doet hij in een plastic tasje dat hij met een buiging overhandigt. Bij het weggaan, als de plukmachine alweer is aangezet, roept hij mij terug.

- *Groof! Heb jij nog blaadjes! Vijf blaadjes voor een kippie? Je zegt het maar!*

- *Wat voor blaadjes?*

- *Mooie blaadjes, met foto's erin, hoe moet ik het zeggen... Van het leven?*

Ik knik alsof ik het begrijp.

- *Kom maar eens langs, dan.*

Bij het invallen van de duisternis rijd ik over de dijk. Er bungelt een boodschappennet aan mijn stuur waardoor het mij moeite kost koers te houden. Liefst zou ik het stuur loslaten en onbezorgd, met losse handen, een lied fluiten. Alles zat mee vandaag, ik heb gelachen en cognac gedronken, in het net zit een bundel tijdschriften, een halfvolle fles en de laatste van mijn drie kippen. Ik kon nog een leverworst meekrijgen, maar die heb ik afgeslagen.

Koffie gedronken in het Fnidsen, glaasje erbij om mijn terugkeer te vieren, later een harinkje, paar biertjes, bordje patat. *Laat die man nou eens een keer fatsoenlijk eten.* Hoe vaak heb ik het verhaal niet moeten vertellen, over mijn ge-

broken kaak, sommigen wilden het niet geloven. *Kijk, hier was het, tussen deze twee kiezen, een schone breuk!* Jopie Overgaauw kwam vlakbij met haar gezicht, ze kon zien waar het aan elkaar was gegroeid, zei ze. Die gezichten! Gelachen!

Ik wilde de kippen achterlaten, alledrie, maar Nel wilde er niet van weten, pakte er weer een uit de koeling en wikkelde hem in een krant. Willem had alle tijdschriften van de afgelopen weken nog voor mij bewaard! *Voorzichtig op de fiets, Leen!*

Buiten stond Jopie ineens naast me en vroeg of ze mee kon rijden, het was veel te laat geworden om nog terug te lopen. Mij maakte het niet uit, ik kwam toch langs de Mallevoortsdijk, tenminste: bijna. Toen ze achterop zat sloeg ze haar arm om mijn middel alsof dat doodgewoon was. Het laatste stuk wilde ze lopen, haar vader mocht haar niet met iemand zien.

Met de wind in de rug op huis aan, helemaal warm van binnen. Dáár ben ik naar beneden gedonderd, uitkijken nu. De ogen op de weg houden, niet wegdromen, dat is de kunst. Verderop doemt het veerhuis op, een donkere bouwval tussen oude bomen, daar voel ik mij thuis. Ik zing het hardop: *Dáár voel ik mij thuis... Blond van haar en blauw van ogen... Hier komt het gespuis...* Nee, de tekst is mij ontschoten, ik haal weer van alles door elkaar. *Een pikketanussie...*

Nog één bocht en ik ben bovenaan de afrit. Zou ik het aandurven: naar beneden suizen met het net aan mijn stuur? *Onverstandig, onverstandig*, zingt Pepping in mijn hoofd. Goed dan, afstappen maar. Omzichtig begeef ik mij in de donkere tunnel van struiken die boven het pad met elkaar zijn vergroeid. Ik hoor het geroep van de uilen, het schuren van een loshangende daklijst in de wind. Jaja, ik kom al!

duw mijn fiets de gang in en trap de deur achter mij dicht, de klap wordt beantwoord door een geroffel van ratten op de bovenverdieping. De wind suist in het trapgat, de ramen boven, die uitzien op de dijk, zijn nu allemaal kapotgegooid. Soms hoorde ik in de nacht, als ik bij een kaars zat te lezen, het rinkelen van glas en de bons van een steen op de planken boven mijn hoofd, ik hoorde wel eens mensen lopen, gegiechel en gehijg. Vanaf de dijk klimmen ze over de balustrade naar binnen en maken het zich gemakkelijk. De deur bovenaan de trap heb ik met zware spijkers dichtgenageld, wat moet ik doen als ze beneden komen? Brand, daar ben ik nog het meeste bang voor, dat ze een brandende sigaret laten liggen als ze klaar zijn en vertrekken, of opzettelijk benzine naar binnen gooien, een lucifer er achteraan. Beneden ligt alles vol met tijdschriften, geen schijn van kans zou ik hebben om te vluchten van mijn bed. In de gang snuif ik de lucht op maar ruik niets branderigs, eerder een zoetige, weeë lucht, alsof er een dooie rat ligt, ergens.

Met het boodschappennet ga ik de keuken in, ik steek de kaars op tafel aan. Direct zou alles in lichtervlaai staan, ik zou kromtrekken als een verkoolde lucifer. Ik leg de kip op de tafel, zet de halve fles cognac ernaast. De tijdschriften kan ik vannacht nog doornemen, sorteren, op de stapels leggen. De kip zal ik morgen bereiden, op een vuurtje in het bakhuis achter op het erf, ik bewaar hem zolang in de geëmailleerde pan. Ik schenk cognac in een kopje, ga zitten en sla de bladen open. Panorama's, daar heb ik de meeste van, twee stapels van vloer tot plafond, een derde stapel is al halverwege. De Panorama zie je overal, in elk café, bij elke kapper, ik vind ze in stapels langs de stoeprand. Het is een algemeen blad dat een panoramisch beeld geeft van de wereld. Het liefst begin ik met de Panorama, daarna komen de gespecialiseerde bladen, voor automobilisten, artsen, com-

puterfanaten, voor schakers, fietsers, nieuwsgierigen. Veel van deze groeperingen overlappen elkaar, ik wil degene zijn in wie ze alle samenvallen, ik wil de wereld volledig kennen. Ik neem een slok cognac, ik lees over het leven van Carry Tefsen. *Zó'n vrouw!* zegt Nel. *Alleen die stem!* Dit is nuttige informatie. Wat een vrouw! Wat een leven! Ik word er rustig van. De ratten boven maken mij niet aan het schrikken.

Ik trek mij terug in mijn winterbed dat ik na mijn terugkeer uit het ziekenhuis in orde heb gemaakt, het is nog nauwelijks beslapen, de matras van kranten veert nog een beetje. Ik heb het bed ingebouwd tussen stapels overbodige tijdschriften, dubbele exemplaren, of bladen die het archiveren niet waard zijn. Ik schenk mezelf nog eens in, ik zet de kaars aan het hoofdeinde, ik doe mijn jas en schoenen uit. Ik lees nog wat over bekende mensen, over Jos Brink die het moeilijk heeft, over Duisenberg die iets te verbergen heeft, over de dochters van Gert en Hermien Timmerman die alles laten zien.

Wat is het stil in de herfstnacht, de wind is gaan liggen, er kraakt een plank af en toe, alsof het huis een stem heeft. Ik ben de enige die het huis nog vertrouwt, anderen misbruiken het huis, verwaarlozen het opzettelijk, willen het kapot maken. In het ziekenhuis maakte ik mij grote zorgen, ik was zo opgelucht dat het huis er nog stond. Het veerhuis wordt bedreigd, ik ben de enige die het verdedigt. Een jaar geleden werd ik wakker door het gedreun van motoren, er werd keihard op de deur geslagen: een vertegenwoordiger van het polderdistrict in gezelschap van politiemensen. Op de dijk stond een zware graafmachine, de laadschop duwde al tegen de balustrade. Wat ben ik tekeer gegaan! Ik sliep nog boven, toen. Daarna heb ik mij verschanst in de keuken die gedeeltelijk in het dijklichaam is gebouwd, hier ben ik

de muren met de tijdschriften ertegenaan zijn meer dan een meter dik. Al een paar dagen later hoorde ik boven de eerste ruiten aan diggelen gaan. Toen ik een keer weg was werd een groot deel van de dakbedekking verwijderd, ik heb dat niet kunnen verhinderen, ik voelde mij daar schuldig om, maar het huis heeft mij vergeven. Ik luister naar het kraken van het hout. Nu en dan, met lange tussenpozen, voel ik een lichte trilling, van auto's die over de dijk rijden. Een baan licht die tussen de bomen over de zijgevel strijkt, dan is het weer donker.

Ik denk aan Jopie Overgaauw. *Je moet stoppen, Leen, pa doet zo akelig, anders.* Het was nog honderd meter naar het achterovergezakte huis. Jopie woont alleen met haar oude vader, hij moet al in de zeventig zijn, heeft nog maar een paar tanden in zijn mond. Als er iemand aan de deur komt moet Jopie eerst naar achteren, ze mag geen mensen zien. Maar ze moet wel lopend naar de stad om boodschappen te doen, ze loopt de goedkoopste adressen af, dan schiet er nog iets over om uit te rusten bij Willem en Nel, die ouwe mag daar niets van weten. Een volwassen vrouw die zich zó laat behandelen! Ik dacht dat Jopie veertig was, nog iets ouder misschien, maar Nel zegt dat ze pas achtentwintig is, Nel is bezorgd om haar. Ik voel nog de warmte van Jopies hand op mijn buik.

Ik sla mijn koetsiertje achterover en blaas de kaars uit. Daar lig ik, in mijn papieren graf.

Zondags maken veel mensen een tochtje langs de dijk, steeds komen auto's en motoren voorbij. Vaak staan mensen stil om het veerhuis te bekijken, ze klimmen op de balustrade en kijken naar binnen, ze komen ook van de dijk af en bekijken de achterkant, ze denken dat het onbewoond is. *Je zou hier een café moeten beginnen!*
Wat een fantasti-

sche plek om te wonen! Ik woon er, maar laat mij niet zien. Zullen we binnen gaan kijken? Als ze aan de deur morrelen bonst mijn hart in mijn keel. Het lijkt wel een opslagplaats voor oud papier!

Laat in de middag wordt er aangeklopt.

- *Groof! Groof!* Het is Pepping die mijn naam zingt. Ik maak de deur open, daar staat hij in zijn vette pak. Hij zwaait met een plastic tasje.

- *Kippies!*

Ik laat hem binnen en bied hem een borrel aan die hij afslaat met een beslist handgebaar.

- *Nou, blaadjes genoeg, zie ik!* Hij loopt langs de stapels.

- *Die niet. Die zijn allemaal uitgezocht en op volgorde gelegd. Kijk daar maar, bij het bed.*

Panorama, Revue, Denksport, Playboy, Privé, Story. De plastic tas met de kippen - ik weet niet hoeveel het er zijn - heeft hij op de tafel gelegd. Er loopt een lichtrood straaltje vocht tussen het plastic vandaan op het tafelblad. Ik hoef die kippen niet, van de resten van de laatste kip heb ik een pan soep gekookt waar ik de hele week van heb gegeten.

Pepping bladert in de tijdschriften, hij zet er zijn bril bij op.

- *Nounou!* zegt hij. Hij gaat toch niet alles lezen?

- *Neem ze maar mee, Pepping.*

Het ene tijdschrift slaat hij dicht, het volgende slaat hij open. De National Geographic.

- *Jongejonge, hoe ze daar toch leven! In Taailand!*

- *Neem maar mee, Pepping, zoek maar wat uit.*

Hij pakt het tijdschrift met de blote dochters van Gert en Hermien.

- *Heb je er daar nog meer van? Daar heb ik wel een kippie voor over!* Hij kijkt veelbetekenend, alsof hij mij niets

uit te leggen - ik zou willen dat hij dat wèl deed, want ik berijp hem niet. Die dochters van Timmerman lijken mij domme meiden.

Ik zet het tasje met de kippen rechtop, ik veeg het bloed weg met een prop papier, ik kan de kippen ruiken. Plotseling krijg ik het benauwd, ik zou alles open willen gooien, willen rennen op de dijk. Ik zoek wat tijdschriften bij elkaar, ik doe er een paar Playboys bij en National Geographics, daar heb ik er zo weinig van, dat het de moeite niet loont er een stapel van aan te leggen. Pepping neemt ze gretig aan.

- *Arizona*, zegt hij peinzend, *is daar niet een jongen van Arie Zoon naar geëmigreerd?*

Ik loop met hem mee naar buiten, zijn bestelwagen staat boven voor de balustrade geparkeerd. Ineens vraagt hij hoe het met mijn verkering staat.

- *Verkering!?*

- *Die van Overgaauw, daar zit je toch altijd mee in De Ballon?*

- *Hoe weet je dat?*

Hij haalt zijn schouders op.

- *Je hoort wel eens wat. Pas maar op dat die ouwe het niet te weten komt.*

- *Het is niet wáár, Pepping, ze kletsen maar wat, ze weten er niks van!*

Hij schudt zijn hoofd met een ongelovig lachje.

- *Kom gauw nog eens langs, Groof. Brood kan ik altijd gebruiken.*

Drie kippen liggen op de keukentafel. Wat moet ik ermee? 's Nachts kan ik niet slapen van de kippelucht. Pas als ik ze in een emmer op de gang heb gezet, zak ik eindelijk weg.

In dichte mist loop ik langs Peppings kippenschuur, ik

[advertentie]

de achterdeur open. Pepping staat naast de plukmachine. Hij heeft zijn vet- en bloedjas aan. Hij wil mij iets vertellen maar ik versta hem niet. Hij zet de elektromotor af. *Kijk!* Hij haalt de geplukte kippen tussen de natte veren vandaan. Nee, het zijn geen kippen, het zijn de dochters Timmerman en ook Ria Valk, in haar blote kont. Hij gooit ze op de tafel met het metalen blad.

Door de bons schrik ik wakker, mijn hart gaat tekeer, mijn mond is kurkdroog. Wat is er gebeurd, heeft iemand een steen gegooit?

Het blijft stil. Als ik weer rustig ben en helder, doe ik mijn schoenen aan. Ik pak de emmer met kippen en ga naar buiten, ik drink wat uit de regenput, haal diep adem. De maan komt achter de wolken vandaan, het is zo licht, dat ik elk grassprietje kan zien. Ik klim de dijk op en gooi de kippen één voor één met een wijde boog in het water. Een druppel van het rode vocht waait mij in het gezicht.

's Morgens doe ik de zelfgemaakte kar achter mijn fiets en ga naar de winkel van Blitterswijk. Hij heeft niet meer dan tweeëntwintig broden, ik had de kar net zo goed thuis kunnen laten. De broden breng ik naar Adrie Beemsterboer, voor de varkens, ik heb geen zin om naar Pepping te gaan, met zijn opmerking over verkering, ik wil ook geen kippen zien. Bij Adrie krijg ik koffie. Daarna moet ik in de stal komen kijken, een zeug is bezig biggen te krijgen, ze floepen eruit, de een na de ander, alsof het drollen zijn. Truus, de vrouw van Adrie, legt ze aan de spenen.

- *Wat is er Leen? Je kijkt zo bedrukt.*

Adrie geeft mij een vijf gulden munt.

Later op de dag ga ik toch nog even naar de stad, ik wil met Nel praten, misschien is Jopie er ook. Eerst breng ik de fietskar terug naar huis.

Nel zegt dat Jopie wel erg áán mij zat, de laatste keer. Maar dat was toch maar een geintje? Iemand heeft Jopie natuurlijk achterop de fiets gezien, maar daar weet Nel niks van. Het is allemaal verzonnen, zeg ik. Nel knikt langzaam, een paar keer achter elkaar.

- *Waarom heb je geen kippen vandaag? Het waren goeie kippen. Zeker scharrelkippen?*

Ik drink een paar borrels. Dan komen er mensen binnen die weer over mijn kaak beginnen. Hoe het eruit zag toen het gebroken was. *Doe nog eens voor, professor!* Er staat alwéér een borrel voor me, het is haast niet bij te houden. Maar Jopie komt niet, ik houd de deur steeds in de gaten, het wordt al schemerig en Jopie komt maar niet. Ik lach steeds mee als de anderen lachen, maar als ik naar achteren moet om te pissen doe ik even een jankende hond na.

Ik had beter thuis kunnen blijven, wat tijdschriften kunnen doornemen, daar heb je tenminste wat aan. Dat geklets in De Ballon: allemaal verzinsels.

Iemand wil mij nòg een borrel voorzetten, maar Nel zegt dat het genoeg is geweest.

- *Heb je Jopie nog gezien?* vraag ik bij het afrekenen.

- *Nee, die komt hier alleen maar op maandag, dat zou jij toch moeten weten? Kijk je uit op de fiets? Het is al donker.*

Buiten in de kou word ik woedend ineens, ik krijg zin om mijn fiets door de caféruit te gooien. Waarom zou ik moeten weten waar Jopie is, ik kan toch niet alles weten? Zij weten meer dan ik, ze zitten te lachen maar ze vertellen mij niks. Of er een hond in de WC zat. *Barst toch allemaal!* Kwaad fiets ik weg, ik trap zo hard mogelijk op de pedalen, het is net of de fiets vering heeft.

Ik maak een kleine omweg over de Mallevoortsdijk, alleen om even te kijken. Of alles goed is met Jopie, haar vader hoeft mij niet te zien.

Langzaam fiets ik langs het huis dat eruit ziet alsof het van de dijk af is gegleden. Er hangt een vieze rotte eierenlucht, ze stoken zeker eierkolen in de kachel. Aan de voorkant is alles donker, alleen in het achterhuis brandt licht, er is geen mens te zien. Ik leg mijn fiets op het dijktafud en loop terug om beter te kunnen kijken. Ik baan mij een weg door de vlierstruiken langs het huis en sta voor het raam van de woonkeuken. De oude man zit met zijn benen op een stoel naar de TV te kijken, hij zit met zijn rug naar het raam. Jopie zie ik niet. Op een keukenkachel staat een pan te pruttelen, het deksel gaat af en toe omhoog om een wolkje stoom te laten ontsnappen. Over de leuning van stoelen hangt wasgoed te drogen, de tafel is gedekt, er staan twee borden klaar. Dan zie ik Jopie, vlakbij het raam. Ze zit helemaal voorovergebogen, met haar hoofd in haar handen, soms beweegt ze met een schokje, net als het deksel van de pan, het is niet goed met haar. Ik ga naar het raam toe en kijk, voorzichtig tik ik met mijn vingernagel tegen het glas. De oude man draait zijn hoofd half naar achteren en roept iets, ze komt omhoog om iets terug te zeggen, ze staat op en ineens ziet ze mij. Zoals die schrikken kan, haar mond valt open van schrik. Ik leg mijn wijsvinger op mijn mond. *Rustig maar, het is goed.* Ze gaat met haar hand naar haar gezicht, de zijkant van haar gezicht is helemaal blauw opgezwollen. De ouwe roept weer. *Komt er nog wat van?* De schoft. Ineens weet ik wat ik doen moet.

Ik bonk met mijn vuisten op de voordeur. *Volk! Opendoen!* Het duurt een tijd voordat het licht aan de voorkant wordt aangedaan. Eerst gaat alleen het raampje in de deur open, ik trap tegen de deur en roep *Open! Open!* De grendels worden weggeschoven.

- *Waar is al die drukte voor nodig?*
- *Ik moet Jopie spreken, er is haast bij.*

- Daar komt niks van in!

Hij gaat breeduit in de deuropening staan, het is een zware vent, hij stikt haast in zijn vet, altijd een sigaar in zijn bek en dan die stompjes van tanden.

- *Jopie, zeg ik. Ik heb iets recht te zetten.*

Ik duw hem met kracht naar achteren, hij verliest zijn evenwicht, probeert zich nog staande te houden maar gaat tegen de grond, hij neemt de kapstok mee in zijn val.

- *Wel godverju!*

Ik loop langs hem heen de gang in.

- *Jopie?*

Ze staat bij de keukendeur.

- *Leen, wat doe je nou?*

Haar vader komt vloekend overeind, hij bonkt de trap op naar boven. Jopie heeft grote schrikogen.

- *Leen! Hij gaat het geweer pakken!*

Ze trekt mij naar buiten, de dijk op.

- *Vlug! Vlug! Welke kant op?*

Ik trek mijn fiets uit het gras, Jopie springt achterop, ik fiets weg als een idioot. Later horen we nog knallen, achter ons. Hij schiet in het wilde weg, hij kan ons allang niet meer zien. Jopie lacht, heel zenuwachtig, ik voel wel hoe zij trilt.

Een halfuur later zitten we beneden in het veerhuis. Jopie heeft het ijskoud gekregen, zonder jas op de fiets. Ik leg mijn jas om haar schouders, geef haar een glas cognac, ik steek twee kaarsen aan.

- *Wat een tijdschriften! Heb je die allemaal gelezen?*

- *Ja, alles gelezen, dit is mijn archief.*

- *Je bent echt een professor!*

Haar ogen gaan de keuken rond, ze is onder de indruk van wat ze ziet. Al gauw krijgt ze weer wat kleur op haar gezicht.

- *Het is gezellig hier.*

Ik haal twee vacuümverpakte makrelen uit de kast en leg op tafel. We maken de vissen schoon op een krant, drinken er glazen cognac bij.

- *Ze zeggen dat wij verkering hebben.*

Jopie kijkt verbaasd op. Ze moet lachen.

- *Ik wou dat het waar was.*

- *Hoe bedoel je: is het dan niet zo?*

Ze zegt niks, ze knijpt alleen in mijn arm. Ze vraagt of ze blijven mag, ze kan niet terug naar huis nu, ze durft het niet.

Halverwege de avond horen we een bons op de bovenverdieping, maar geen voetstappen, verder. Ratten misschien, of iets wat is omgevallen door de wind. Jopie is ervan geschrokken.

- *Denk je dat je vader ons achterna is gekomen?*

- *Nee, dat kan niet. Lopend zeker.*

- *Weet hij waar ik woon?*

Ze haalt haar schouders op. Nee, ze denkt van niet, maar daar komt hij wel achter. Iedereen kent mij. *Professor Zonnebloem, Lord Wanhoop, Willy Wortel*. Ik vang wel eens iets op. Jopie vindt het wel grappig, die bijnamen, ik kan er niet om lachen. Ze aait over mijn gezicht. Ik aai over de blauwige zijkant van haar wang, heel voorzichtig, het doet niet zeer, het is van een paar dagen geleden, het is al aan het wegtrekken.

De fles is leeg, we gaan slapen. Moet ik een slaapplek voor haar maken? Nee, het winterbed is breed genoeg voor twee. Ik moet mijn kleren uitdoen, zegt Jopie, dan doet zij het ook. We leggen alles op de rand van het bed, dan kunnen we ons gauw weer aankleden als het nodig is. Wat is Jopie warm! Ze drukt zich tegen mij aan en fluistert in mijn oor. Ze kan veel dieren nadoen, zegt ze.

's Morgens doen we alsof we een echtpaar zijn. Ik kleed mij aan, haal water uit de put en maak een pot thee.

- *Hier vrouw, een kop thee, dat heb je wel verdiend!*

Jopie glundert, ik leg nog een extra jas over haar heen. Terwijl ze van de thee slurpt, kijkt ze naar mij vanonder haar wenkbrauwen. *Vrouw*, denk ik.

- *Man*, zegt ze, *ik zal voor je koken vanavond. Zoals je nog nooit gegeten hebt!*

- *O ja? Wat dan?* Ik denk aan de pan die op de kachel stond te pruttelen, wat zou daar in hebben gezeten?

- *Kip! Op buitengewone wijze toebereid!* Met een mevrouwig stemmetje.

Jammer dat ik die kippen heb weggegooid, hoe kom ik nu aan kip? Misschien liggen ze nog aan de waterkant, aangevreten door ratten, natuurlijk. Ik ga naar de markt in de stad vandaag, ik kan ook nog wel even bij Pepping langs. Jopie moet maar binnenblijven.

- *Wat heb je nodig, vrouw? Ik zal zorgen dat het in huis komt.*

Brood, aardappelen, wortelen, prei. En kip. Maar ze wil mee om het te halen.

- *Dan ziet iedereen ons samen.*

Ze haalt haar schouders op.

- *Juist goed!*

Ik kruip nog even bij haar in bed.

Voordat we weggaan zoeken we een paar tijdschriften uit voor Pepping. Blote vrouwen en vreemde volkeren. Jopie giert van het lachen bij een reportage over een vrouw in een invalidenwagentje die zich bloot heeft laten fotograferen. Seks in een karretje, ze heeft er iets over op de TV gezien. Als we onderweg zijn en zij in de fietskar is gaan zitten, heeft ze het er nòg over. *Zal ik me uitkleden, man?*

Het gaat wèl moeilijk, fietsen met zo'n zware kar, als we tegen een brug of dijk op moeten vraag ik of ze even uitstapt. We hebben veel plezier onderweg. Jopie doet alle dieren na die we tegenkomen, ze vertelt allerlei grappen die ik meteen weer vergeet. Ik moet mijn fiets vasthouden om niet om te vallen van het lachen, soms. Het is leuk om verkering te hebben met Jopie.

Pepping is thuis, de bestelwagen staat op de inrit maar hij is niet binnen. Ik laat Jopie de keuken even zien. Al dat brood! Het stikt er van de muizen.

Het boven heb ik afgedaan, zeg ik op z'n Drents. Jopie heeft lol.

We lopen naar achteren, naar de kippenschuur. Buiten hoor ik het gieren van de plukmachine al. Pepping is bij de slachttafel bezig, hij staat met zijn rug naar de deur.

- Pepping!

Hij hoort mij niet, hij schrikt als ik naast hem sta.

- Groof! Heb je de kippies nou al op?

Hij zet de machine af. Dan ziet hij Jopie, die de tijdschriften bij zich heeft.

- Dat is Jopie. Die lust wel een lekker kippetje.

Pepping durft nauwelijks naar haar te kijken, hij lacht zenuwachtig.

- Die Groof! Dat is me er eentje! Dus het is toch waar wat ik van horen zeggen heb. En Groof maar doen of hij nergens van weet!

- Ik heb geen brood, maar wèl blaadjes. Een paar kippetjes, zou dat kunnen?

Jopie legt de tijdschriften op de slachttafel, ze vouwt de foto van de vrouw in het wagentje uit, ze moet er weer om lachen. De andere tijdschriften zijn ook niet mis. Een agente van de Amsterdamse politie, met een flinke bos haar tus-

sen haar benen, ze heeft alleen een politiepet op. Jopie laat alles uitgebreid zien, Pepping krijgt een vuurrode kop, hij gaat maar weer gauw aan het werk. Hij haalt wat kippen uit de plukmachine en kwakt ze op het tafelblad. Een, twee drie ‘kippies’ stopt hij in een plastic zak. Binnen een paar minuten staan we weer buiten.

- *Nounou, die had haast ineens!*

- *Heb je die kop gezien?*

We leggen de kippen in de fietskar. Ze zijn alleen geplukt, nog niet geslacht, Pepping had zelfs geen tijd om de ingewanden eruit te halen.

Jopie gaat achterop de fiets zitten, met haar armen om mij heen, ze drukt haar hoofd tegen mijn rug. We gaan naar de markt om groente en fruit te halen. Ik kan proberen een paar kippen kwijt te raken. Iedereen kent mij daar.

Aan het einde van de middag begin ik mijn benen te voelen, urenlang heb ik gefietst, met de kar en met Jopie achterop. Jopie heeft een houten kont gekregen, van de bagagedrager. In de kar ligt alles wat we nodig hebben voor het avondeten. Ik heb zin in lekker eten. Daarna kunnen we dierengeluiden gaan oefenen en met elkaar in bed kruipen. Wat is het leuk met Jopie, ik wil wel met haar trouwen als dat kan.

Nu moet ze van de fiets af, helpen duwen tegen de dijk op. Boven blazen we even uit, met de armen om elkaar heen. Er komen mensen langs, maar wat kan mij dat schelen. We eten een appeltje, dan gaan we weer verder. Het is druk op de dijk. Steeds worden we door auto's ingehaald, terwijl hier meestal nauwelijks verkeer is. Is er iets aan de hand misschien? Jopie wijst in de verte: allemaal blauwe knipperlichten, niet ver bij het veerhuis vandaan.

Ik ga harder rijden, zo hard als ik maar kan, ik rijd als een gek naar het veerhuis.

- *Wat is er Leen, is er iets?*

Ik zie niks, ik weet niet wat er aan de hand is. Er zijn een heleboel mensen op de dijk. Politie, brandweer, ziekenwagens. Er hangt een vieze brandlucht. Het veerhuis zie ik niet, verdomme ik zie het veerhuis niet.

- *Leen, Leen, wat is er?*

Ik weet wel wat er is, maar ik wil het verdomme niet weten. Laat Jopie haar kop houden alsjeblieft.

Ze hebben rood-wit gestreept plastic over de dijk gespannen, niemand mag erdoor. Ik gooi de fiets aan de kant en dring naar voren.

- *Hé, rustig een beetje!*

Er is bijna niks meer van over. Een zwarte puinhoop. Ze zijn aan het nablussen. Ik voel het nat worden in mijn broekspijp.

- *Leendert Groof, bent u dat?*

Ik knik.

- *En juffrouw Overgaauw, is die bij u?*

Ik knik.

- *Dan kan de ambulance weg. We dachten dat u nog binnen was. Dat valt dan nog mee, tenminste. Komt u even?*

Met een hand op mijn rug word ik naar een politiebusje geleid. Jopie staat daar ook al. Huilend. In het busje zit de vader van Jopie met twee agenten tegenover zich, hij vliegt overeind zodra hij mij ziet.

- *Daar heb je hem! Hij heeft mijn dochter aangerand. De ploert!*

De agenten kunnen hem nauwelijks in bedwang houden, vlug doen ze de schuifdeur dicht. Ik zie een geweer op de vloer liggen.

- *Dus u bent Leendert Groof?* vraagt een politievrouw.

-Ja.

- Dat wilden we even bevestigd zien. Geluk gewenst, u bent er goed vanaf gekomen. Ze knikt naar de ouwe in de bus. *We hebben u verder niet nodig.*

Ik loop terug naar het veerhuis, ik dring mij tussen de mensen naar voren, ik merk dat ik in mijn broek heb gezeken. *Barst maar allemaal!*

Ik kan nergens aan denken, ik sta daar maar zo'n beetje: leeg. Ik voel de arm van Jopie om mijn middel, ze gaat vóór me staan, drukt zich tegen mij aan. Over haar schouder kijk ik naar de smeulende papiermassa waar soms weer vlammen uit opschieten. Ik heb het veerhuis in de steek gelaten, ik heb de hele dag plezier gemaakt met Jopie die een vrouw is, ik heb niet aan het veerhuis gedacht en nu is het veerhuis weg. Het vuur heeft het veerhuis afgedaan. Ik laat mijn hoofd op Jopies schouder rusten, ik schraap mijn keel.

- *Ik wil geen professor zijn.*

(*Het veerhuis* is een verhaal uit Gijs IJlanders nieuwe bundel *Vis voor iedereen* die in mie verschijnt bij uitgeverij Veen)

Arend Roosenschoon**Gedicht nr. 72**

Wie appels stal, stal in vervlogen tijd de tijd van iedereen,
zoals Perseus deed, zoals Mozes deed,
om dromen om de tuin te leiden, in de strijd om 't overleven,
van haar, die de natuur beleed.
Dat was, in razernij, met dromen er vandoor gaan, van een ander,
zoals Atlas overkwam,
of, mettertijd, die appels laten doorgaan voor die éne appel,
van de droom van Abraham.
Doch Venus kreeg de mooiste appel toebedeeld: om van een zoon te dromen
die van alles kon,
maar, die voor 't sterren plukken in haar sterrenbeeld met gouden appels
werd beloond,
als van -
de zon.
Zo mocht de liefde reizen naar het einde van de nacht,
- maar werd zij iedere dag daar weer van afgebracht.

Bert de Coninck

De dood van een luchtmatras

1

Toen Blauwnagel na veel geknoei zijn shot gezet had en de rest van de wijn aan Driewieler doorspeelde kwam er een melkwitte wolk voor de zon geschoven.

Hij spoot zijn spuit leeg en ging languit liggen.

Driewieler zat in zijn rolstoel te knikkebollen en zag zijn vriend langzaam aan gelukkiger worden. De kleine dosis alcohol, intraveneus ingespoten, deed haar werk en maakte van Blauwnagel een beminnelijke dwaas die oeverloos kon lullen over de kankergenezende eigenschappen van schorpioenegif of de kleur van een pasgestorven raaf.

Driewieler luisterde urenlang, geduldig en zwijgzaam.

Blauwnagel, die lezen noch schrijven kon, had al die wetenschappelijke bagage te danken aan Driewieler.

Driewieler had zijn broze brein volgestopt met manke theorieën en halve waarheden. Zijn magere armen ten hemel gestrekt, schreeuwde hij alchemistische formules en namen van giftige planten terwijl hij zwakke scheten liet en af en toe zijn roodgekleurde schedel krabde. Blauwnagel had alles van hem geleerd, behalve vechten en jagen want dat kon hij zelf als de beste.

Vandaag eten we ekster, zei Nagel.

Hij stak zijn beste katapult tussen zijn borst en zijn gescheurde hemd en gaf Driewieler een flinke schouderklop die de rolstoel een paar centimeter dichterbij de Prachtige Afgrond bracht. Eigenlijk ging Blauwnagel niet graag op eksters jagen. Dan nog liever op zwarte raven of merels.

Eksters waren als priesters met een dikke witte buik en zwart-violette flanken. Als je de bleke vlek in hun schou-

ders kon raken, mocht je gerust van hun borstvlees eten zonder dat je de kans liep rare zweren op je tong te krijgen, had Driewieler gezegd.

Het vergde heel wat mikwerk om die vlek te raken en van de drie eksters die Blauwnagel schoot moest hij er twee laten liggen voor de raven. Driewieler had zijn wekelijkse portie ekstervlees nodig, anders begon hij afschuwelijk te gillen in zijn kar.

Driewieler was zwaar verliefd op Blauwnagel.

Nagel, die sinds hij wist dat Luchtmatrasje gestorven was zijn schedel, drie weken lang, traag maar grondig insmeerde met een mengsel van ranzig ezelsvet en restanten van blauw en zwart schoensmeer. Hij glom en stonk als een skunk. Drie weken lang droeg hij een smerig deken dat met een touw rond zijn bekken vastgesnoerd zat. Als hij genoeg kaalkop-paddestoelen op had kon hij dagenlang blijven dansen als een derwisj, draaiend rond zijn eigen as. Dan begon hij dauwdruppels te kussen en jonge padden te likken tot zijn ogen karmijnrood werden.

Het gebeurde dat Blauwnagel van rotsen dook op plaatsen die door andere Portugezen vermeden werden. De paarse littekens die zijn beide schenen doorploegden waren eretekens, gewonnen in de Bijtende Zeewier Oorlog. De brede, rode streep die zijn neus doorkliefde was een afdruk van de leisteek die een boer uit Tras-os-Montes hem als afscheidscadeau genadeloos achterna had geworpen. Het geschreeuw van Nagel was nog nachtenlang te horen geweest in de heuvels. Vooral als er mist hing en de echo's verzwakten.

Maar dat alles had hem alleen maar sterker gemaakt.

Driewieler wist dat Nagel met buit ging terugkomen. Hij zou onderweg al genoeg droog hout bijeengeraapt hebben om de vogel te braden en de geur van ekster zou weldra in de avondlucht hangen.

Zolang Luchtmatras voor het geld zorgde, leefden Driewieler en Blauwnagel als prinses. Elke dag was een feestdag en alle dagen was het feest. Luchtmatras verdiende in twee uur tijd achtduizend pesetas, ruim voldoende om een ganse dag decadent te feesten in de kroegen van Sevilla, de stad van vijftig kerken en vijfhonderd bordelen.

Na de dood van Luchtmatras was het uit met rondhangen en niets doen. Voortaan moesten ze het zelf rooien en dag na dag in vuilniscontainers graaien op zoek naar etensresten die de Vette Stad te bieden had of in de bossen boven de Prachtige Afgrond gaan stropen. Als ze hazen of konijntjes te pakken kregen verkochten ze die aan een cafébaas voor een halve krat goedkope wijn. De smaak had geen belang. Alleen het alcoholpercentage telde. Blauwnagel spoot het spul rechtstreeks in een gat in een van zijn aders en de smaakpapillen van Driewieler waren definitief verwoest door zelfgestookte medronho die in de bergen verkocht werd.

Luchtmatras die niet van Duitsers hield, maar zich jaar na jaar gespecialiseerd had in het verleiden van Hansen en Wolfen was een vleesgeworden engel met bliksemlond krulhaar en waanzinnig wiegende heupen. Ze stamde af van een adellijke Britse familie die uitgestrekte landerijen bezat in Cornwall en Devon.

Ze vertelde graag over haar vader die haar meenam in zijn tweemotorig vliegtuigje voor adembenemende tochten hoog boven de grillige kusten en verlaten tinnijnen.

Ze dronk muskaatwijn uit bierglazen, maar ze had stijl en danste zelfs in half-comateuze toestand als een dame, met noblesse en elegante trots.

Zolang luchtmatras, Nagel en Driewieler in Sevilla rondhingen konden ze vieren en rotzooien, doen wat ze het liefst van al deden: vieren en rotzooien. Na een paar weken

had zich een klein legioen straatslapers rond het trio verzameld.

Junks, vuurspuwers, een drietal stinkende straatmuzikanten en een geschifte, door rijk klootjesvolk achtergelaten Doberman volgden constant hun spoor door de kronkelende middeleeuwse steegjes van heet Sevilla.

Luchtmatras hield ervan briefjes van tienduizend pesetas uit haar hoerenvestje te toveren en de hele bende op tequila te trakteren. Na drie joints werden de gitaarkisten geopend en begon de Doberman zachtjes te janken. Hielen stampten het ritme van de flamenco in versleten laarzen. Opgezwollen handen klaptten perfect in de maat. Blauwnagel draaide pirouettes op de wankelende tafels, als een derwisj rond zijn as.

In de kelders van Sevilla, de mooiste dochter van Andalucia, zoals Driewieler haar noemde, werd gevierd en gerotzooid.

Tot Nagel op het onzalige idee kwam om een van de gevaarlijkste pooiers van de stad twee tanden uit zijn bek te slaan omdat hij Luchtmatras bijna vergiftigd had met zwaar versneden cocaïne. Blauwnagel had een hekel aan geknoei met glasscherven en TL-buizen. Hij snoof zelf graag een lijntje en gunde Luchtmatras haar dure hobby met veel plezier maar hij had een grondige hekel aan knoeiende dealers. Vooral als ze Italiaanse schoenen droegen en dure aftershave gebruikten.

De man in kwestie kon op het nippertje ontzet worden door twee van zijn Spaanse vrienden maar Nagel had hem bijna vermoord in volle daglicht in de hectische drukte van de Sierpasboulevard. Drie dagen later werd Luchtmatras met scheermesjes bewerkt en Driewieler met een baseball-bat uit zijn rolstoel geslagen.

Rond die tijd zat Nagel al lang veilig buiten schot in de villa van een Engelse residentie waarmee hij op een terras

had zitten drinken tot het nacht werd. Ze leed aan chronische bronchitis en was bijna vijftig, maar ze zag er nog aantrekkelijk genoeg uit om in Nagel de jonge Portugese stier wakker te maken.

Haar turkooizen oogschaduw verbrokkelde tot kleine, glazende korstjes als ze 's avonds bij het haardvuur het lichaam van Blauwnagel bespiedde terwijl hij met trage armbewegingen takken aloëhout en eucalyptusbladeren in de vlammen wierp.

De villa was jarenlang verwaarloosd en de schoorsteen deed het alleen maar als het hevig waaide zodat de living meestal vol dikke wolken zwaar geurende rook hing. Maar daar hielden ze allebei van, net zoveel als van de stofferige spinnewebben die in alle hoeken van het huis hingen en de familie veldmuizen die over de borden met etensresten renden en 's nachts driftig copuleerden tussen de broodkruimels en de vetkorsten op het beschimmelde aanrecht. Madame zat zwaar aan de sherry en ze had een rothekel aan koken. Om de twee dagen liep Blauwnagel naar het dichtst bij gelegen dorp om proviand te halen: vette pikante worst, drie broden, olijven, look en eieren, wijn en sherry. Op weg terug naar huis, met zijn mand op zijn schouder, stapte hij een cafeetje binnen om een glas koele wijn te drinken want hij had barstende hoofdpijn en een kurkdroke mond. In een donkere hoek van de keet zat de Vuurspuwer strak voor zich uit te kijken.

Zodra hij Nagel herkende stormde hij naar de toog en sloeg hem recht op de neus. Blauwnagel wankelde en belandde tussen de bierkratten en de zakken met houtskool.

De Vuurspuwer hielp hem vloekend overeind en bestelde twee brandy's. Hij vertelde Nagel over de smerige vergeldingsacties tegen Luchtmatras en Driewieler, over de scheermesjes en de baseball-bat en schold hem uit voor laf-

bek en Portugese klootzak. Blauwnagel dronk zijn glas in een teug leeg, keek de Vuurspuwer recht in de ogen en begon te kokhalzen. Hij veegde het bloed van zijn neus en stond recht. Zonder een woord te zeggen gaf hij de mand proviand aan de Vuurspuwer en wandelde traag in de richting van de deur.

Eens buiten, snoof hij zijn longen vol lucht en zette het op een lopen in de richting van Sevilla. Na een kwartier was hij uitgeput en ging in de schaduw van een kurkeik zitten hijgen. Toen hij waker werd was het bijna avond. Hij stond even te rillen, spuwde krachtig in het zand en begon te stappen.

Toen hij de buitenwijken van Sevilla bereikte was het al donker en in de drukte van de avondspits ging hij steeds zenuwachtiger lopen en botste daarbij verscheidene malen tegen mensen aan. De verwensingen die ze hem achterna riepen hoorde hij niet.

Zijn ogen zochten koortsachtig naar de roodgekleurde schedel van Driewieler. Toen hij aan de Santa Maria de la Sede even bleef stilstaan stond hij plotseling oog in oog met zijn vriend.

Driewieler was lelijk toegetakeld. Zijn rechteroog zat helemaal dicht en zijn magere handen trilden onophoudelijk.

Luchtmatras is er erg aan toe, zei hij, ze helpt in de keuken van Ramon. Blauwnagel mompelde iets onverstaanbaars en duwde Driewielers rolstoel voor zich uit, op weg naar de Gouden Inktvis, het restaurantje van Ramon, de Catalaan.

Er zaten al drie verdwaalde Duitse meisjes in de Inktvis toen Blauwnagel de rolwagen tussen de gammele tafels door naar de keuken rolde. Luchtmatras stond over een enorme rijstketel gebogen en zag er tien jaar ouder uit.

Nagel kon zijn tranen niet bedwingen toen ze zich ter-

gend traag omdraaide en met haar droevige, blauwe ogen in zijn richting keek. Hij wreef over zijn litteken en gaf haar een kus op haar voorhoofd, dat door een rode streep in twee gelijke driehoeken werd verdeeld.

Morgen gaan we naar Lissabon, zei hij bijna fluisterend, morgen zijn we hier weg.

Driewieler nam een lange teug uit de fles Malaga die hij in de keuken had zien staan en begon goedkeurend te knikken.

Hij gaf een krachtige ruk aan zijn rolstoelwielen, draaide rond zijn as, kwam tussen de overvolle vuilnisbakken terecht en gierde het uit van het lachen.

2

En nu gaat dat vriendje van jou een eindje wandelen met zijn kreupele maat, zei de truckchauffeur terwijl hij zijn hand over Luchtmatras' knie liet glijden. Met veel geschok parkeerde hij de vrachtwagen onder eucalyptusbomen aan de rand van de stoffige parking en nam haastig een paar slokken uit zijn zakflesje brandewijn.

Zichtbaar tegen zijn zin stapte Nagel uit, maakte de laadruimte open en haalde Driewieler en zijn rolstoel uit de camion. Ze waren nog maar net vertrokken toen het plots pijpen begon te regenen. Vloekend reed Blauwnagel de rolwagen onder een grote kurkeik en ging zitten wachten. Ze luisterden zwijgend naar het gekletter van de regen en het kraken van de bomen. Na een kwartier stapte Luchtmatras met rode ogen uit de truck, stak een sigaret op en begon te hoesten.

Die klootzak rijdt niet naar Lissabon, riep ze, haar gezicht tot een grijns vertrokken. Hij rijdt maar tot Beja, verdomme. Geeft niet, bromde Blauwnagel, liften we verder

tot Milfontes. In Vila Nova de Milfontes ken ik een maffe visserstent, echt iets voor Matras. Iedereen is daar goed gek en de baas is de grootste mafkees van de Alentejo. Laat ons naar de vrachtwagen terug lopen voor die zak van een chauffeur de plaats poetst, zei Nagel en hij zette de rolstoel met zijn slaperige vracht in beweging.

De cabine stonk naar zuur zweet en alcohol.

Geeuwend startte de trucker zijn Turbo Intercooler en de ruitewissers begonnen traag over de vuile voorruit te krassen. Hij duwde een cassette van Adamo in het deck en probeerde hoog en vals ‘Tombe la neige’ mee te zingen. Het ging nog harder regenen. Nadat hij het zakflesje aan Luchtmatras doorgegeven had begon hij, af en toe luid boerend, te vertellen over zijn gastarbeidersleven in het Noorden.

Les filles Belges sont les plus chaudes, grinnikte hij terwijl hij naar zijn gulp tastte. Toute chaude la culotte. Oui, oui. Chaudes la culotte!

Blauwnagel keek zwijgend naar het voorbijglijdende landschap terwijl Luchtmatras, goed dronken, haar hand op de rechterbil van de chauffeur liet zakken. Achterin de donkere laadruimte droomde Driewieler van pas geopende wijnflessen en eeuwig volle glazen van Boheems kristal.

Toen ze in Beja aankwamen regende het nog steeds, maar Nagel en Matras waren blij van het gezeur en de zweetvoeten van de Spaanse trucker af te zijn.

Ze verlostten Driewieler uit het donker en gingen opnieuw staan liften, richting Milfontes. Toen ze twee uur later nog steeds op dezelfde plek stonden, drijfnat en scheel van de honger, besloten ze naar het busstation te stappen en op de eerste bus naar Villa Nova de Milfontes te wachten. In een cafeetje bij het station kochten ze een fles tafelwijn en drie bifana's.

Nog steeds nat, maar opgewekt en grappen makend stap-

ten ze de rammelende autobus op die hen naar het stadje aan de monding van de Mira zou voeren.

In Milfontes scheen de zon. Twee meter hoge golven kwamen uit de grote oceaan gerold en vulden de ijle lucht met jodium en de geur van zeewier.

De vissershaven lag een eind van het stadje vandaan, maar de weg die langs de kliffen liep bood een adembenemend zicht op het golvenspel in de grotten beneden. Aan het eind van die weg leidde een smal paadje, dat tussen hoog riet naar beneden kronkelde, naar het cafeetje dat Blauwnagel zocht.

In de barak stonden enkele roestige tafels en stoelen temidden van grote aquaria vol krabben en kreeften. Achter de toog kon men een keukentje zien, vol dampende aluminium ketels.

De geur van gekookte vis en in olie gebakken look vermengde zich met de medronhogeur die de vissers verspreidden.

Het liep tegen de avond aan en er lagen er al met hun laarzen aan op de visnetten langs de kade te slapen, moe van de vangst en stomdronken van het feest na de vangst.

Maar de stoersten van de vloot bleven aan de gang.

Blauwnagel werd onmiddellijk door drie compadres tegelijk op medronho getrakteerd. Driewieler was opnieuw in slaap gedommeld in zijn rolstoel. Aan een tafeltje zat Luchtmatras in gebroken Engels met een getaande, jonge visser te praten. Tussen hen in stond een halflege fles koele, witte wijn.

De visser, die Chico heette, was duidelijk in de ban van Luchtmatras' uitdagende charme. Na een half uurtje was de fles zo goed als leeg en bestelde Chico een portie krabbepoten en een nieuwe fles wijn. Lachend trok hij de kurk uit de hals, vulde de glazen bij en ging naast Luchtmatras zitten.

[advertentie]

Blauwnagel amuseerde zich best en vertelde schunnige moppen aan de toog. Het gezelschap was behoorlijk beneveld en na elke grap werd er luid gebruld en op de vloer gestampt. Om de haverklap werden de kleine glaasjes medronho bijgevuld en voor hij het wist was Nagel lazarus. Met dubbelslaande tong probeerde hij nog een bord gedroogde inktvis te bestellen, maar hij viel met zijn kop op de toog in slaap. Traag snurkend bleef hij op de wankelende barkruk hangen, totaal van de kaart.

Toen hij uit zijn roes ontwaakte zat Driewieler naast hem in zijn rolstoel, een halflege wijnfles in zijn hand.

Matras is er vandoor met die visser, meesmulde Driewieler. Die zien we vannacht niet meer terug...

Met die fokstier van een Chico?, vroeg Nagel woedend.

Hij sloeg met zijn vlakke hand op de toog en begon zijn maat luidkeels uit te schelden.

Nu zijn we ze voorgoed kwijt, onnozele mankepoot, brulde Nagel en ging tegen de wielen van de rolstoel schoppen.

Aan een tafel bij het venster begonnen een paar vissers te grinniken. Blauwnagel ramde de rolstoel met diens inhoud in een hoek van de barak, vloekte en liep waggelend naar buiten.

Hij probeerde het steile paadje op te lopen maar moest na een poos stoppen om tussen het riet te gaan kotsen.

Godverdomme, Luchtmatras... zuchtte hij. Rotwif!

Na drie dagen was dat rotwif nog altijd spoorloos. Blauwnagel werd haast gek bij de gedachte dat Luchtmatras voorgoed uit zijn leven verdwenen zou zijn. Hij bleef Driewieler naar het hoofd slingeren dat het zijn schuld was dat Luchtmatras ervandoor was. Chico was niet meer komen opdagen voor de nachtelijke vangst en niemand had nog iets van hem gehoord.

Toen er na twee weken nog altijd geen nieuws was nam Blauwnagel het besluit de hele zaak te laten voor wat ze was en alsnog naar Lissabon te trekken.

Desnoods moest Driewieler maar in zijn rolwagen gaan zitten bedelen, maar in Milfontes wou hij geen dag langer blijven rondhangen.

Het zou nog twee jaar duren voor ze Luchtmatras in Beja opnieuw tegen het lijf liepen. Ze zag er niet te best uit. Ze sjouwde een kleuter met een vuile snotneus achter zich aan en stonk naar de drank. Haar gezicht was flink opgezwollen en in haar sensuele mond ontbrak een voortand. Ze praatte verward en sprong voortdurend van de hak op de tak.

Chico was de beste ‘lover’ die ze ooit gekend had, zei ze, haar ogen op de grond gericht. Zijn ouders woonden in Beja en hij ging hen opzoeken om een kleine som geld te lenen. Hij was zijn vissersbaan kwijt en het kind had honger. Blauwnagel maakte een grimas en haalde vijfhonderd escudos uit zijn broekzak. Matras gaf hem een kus, draaide zich meteen om en verdween met haar kind in de menigte.

Het was de laatste kus die Nagel van Luchtmatras zou krijgen, want toen hij een dik jaar later tijdens een bezoek aan de haven van Milfontes naar haar informeerde werd het akelig stil in de vissersbarak.

Ze is dood. Ze heeft zich verhangen, zei de kroegbaas terwijl hij met zijn handen een denkbeeldige strop dichtknoopte. Driewieler begon onmiddellijk te huilen en gedempt te vloeken terwijl Nagel aan de grond genageld bleef staan tot iemand hem een glas voor de neus zette. Hij dronk het in een teug leeg en begon te lachen en te wenen tegelijkertijd.

Luchtmatras had er een eind aan gemaakt. Ze had geregeld ruzie met Chico, die nog meer dronk dan zij, vooral

sinds hij als pistoolschilder in een garage werkte. Ze woonden in een kleine barak op het erf van een groenteboer en Matras kreeg veel slaag van haar agressieve minnaar. De laatste maanden was ze constant dronken. Tot Chico haar bengelend aan een touw gevonden had toen hij op een ijzige morgen stomdronken thuiskwam.

Nagel luisterde emotioneel naar de droevige verhalen die zijn vrienden over Luchtmatras vertelden en liet zijn glas constant bijvullen. Hij bleef drinken tot alles wazig werd en niets meer hoorde noch voelde.

De volgende morgen werd hij wakker van de pijn. Zijn lijf zat onder de blauwe plekken en hij miste een tand.

Driewieler vertelde hem dat hij de vorige nacht amok gemaakt had in de barak tot hij door vier vissers buitengegoid was.

3

Terwijl Driewieler zat te wachten tot zijn vriend met buit terug ging komen, liep Nagel de hele tijd aan Luchtmatras te denken. Hij kon zich niet concentreren op de ekstervangst en had na een halve dag jagen nog niets gevangen.

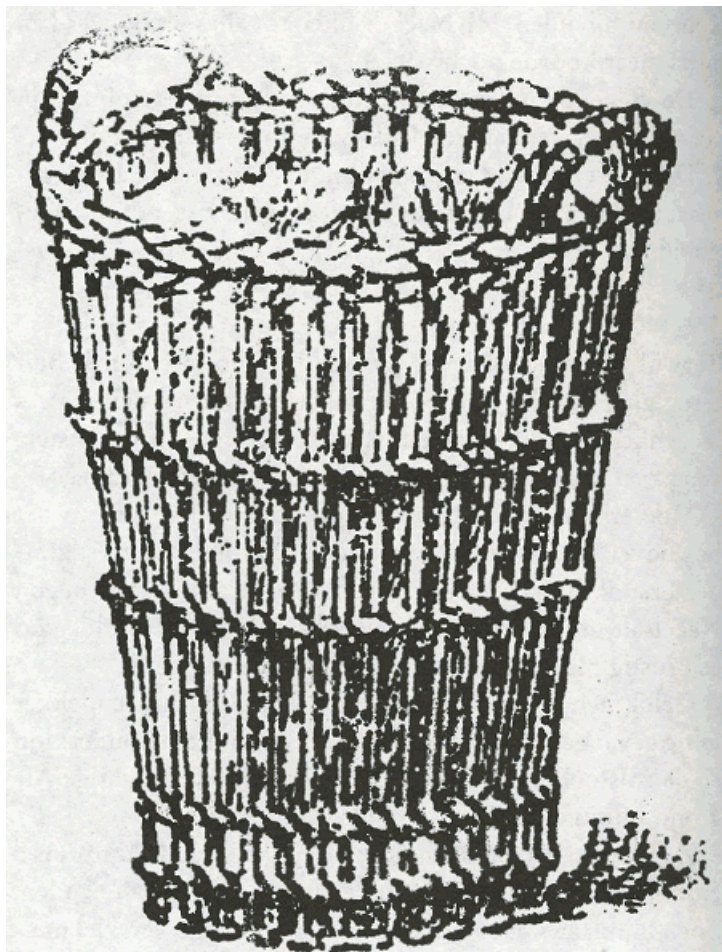
Moe en zenuwachtig kwam hij op de open plek in het bos boven de Prachtige Afgrond aan. Zonder eksters, zonder brandhout. Driewieler die alweer dronken was begon Nagel uit te schelden en verweet hem de hele namiddag op een rustig plekje te hebben liggen slapen.

Gelijk heb je, zei Nagel met een grijns, ik heb een lekker uiltje gevangen. Hij gaf Driewieler een flinke schouderklop en de rolstoel een krachtige duw zodat hij de Prachtige Afgrond intuïmelde.

Zonder in het ravijn te kijken ging hij naast zijn ransel zitten, nam de rest van de wijn en begon zijn spuit te vullen. Toen hij klaar was met zijn shot ging hij liggen en viel meteen in coma. Alles werd rood voor zijn ogen.

Hij lag in de Atlantische Oceaan, totaal uitgedroogd en vreselijk verbrand door de genadeloze zon.

Onontkoombaar werd de luchtmatras door de sterke stroming en de aflagig gierende wind verder de oceaan in gedreven.

Dirk Vekemans
Gedichten

***Poscimur* (Hor. C.I.32)**

Bezocht. Ter staving spaart
mijn hand het wit op dit
vergelende blad:

het kruit & maakt zijn klank
tot wet bij het kraken
van een vingerbot.

Een golem tokkelt nu
zijn lust om steeds een knop
tot moes te knijpen:

klink & kerf dan mij, o lier,
de zwartst versteende bloei
van rozen op het hoofd & klik
dit zonneleven alsnog
ondertonig vast.

Vidus (Hor. C.1.9)

Kijk nu: onafwendbaar
 stuikt dit licht de top af,
 verheldert van de schreeuw
 een sluier schijn gevat
 in het nog doorzichtige ijs.

Zie nu: het kraakt zich uit
 in het zwichtende bos.
 & voor het klatert, breekt,
 plakt de beek al haar tong
 aan je roestend verweer.

Vlug nu,
 toe maar,
 Thaliarchus:

neem haar waar die lillend
 voor je ligt, drink je
 aders open, stook
 vuriger de goden
 het goud uit.

Hou je vingers in de gaten
 van je stralende masker,
 braak haaks op het ijle,
 jij, jongeling, een streep

hitsig hikkende hitte.

Phoebe (Hor. C.S.)

Zonneklaar is deze eeuw het al
niet meer te krijgen dan toen
de maan hierin nog leider was.

Je gebaar, gewiekste kramer, lijkt
slechts belangeloos voor hen
die 's nachts de markt bepraten.

Openbaar gist het geraamde tal
lijken tot hun aangezicht
dit heden niet meer binnenkan.

Sluit haar maar binnenskamers, ransel
van geen kansel je ratels.
bid maar niemand aan je kralen.

Vital Baeken

De conferentie over de potvissen-ziekte

1.

Ik voel mij alsof ik al tachtig ben. Ik heb tegenwoordig het verschot in mijn rug, en ook, doordat ik dus zo slap ben geworden, onwaarschijnlijk slap. Ook begin ik dikwijls, zomaar ineens, te zweten. Ik pak naar mijn gezicht, bij de spiegel, en het heeft de omvang, het heeft de omvang gekregen van een doodskop, van een kleine, kneedbare doodskop. En ik wil neerstorten, maar zelfs dat gaat niet meer, en iedere keer verschiet ik.

Ik lig dus op de matras die we in de living tegen de stoof hebben gelegd, omdat het in de slaapkamer, in ieder geval, te koud is geworden voor mij, en ik kijk wat naar voren en ik kijk nog eens, en ik zie Ginette zitten. Ze zit dus weer te stikken. T-shirts en onderhemden, en daarjuist nog, terwijl ik sliep, heeft ze zelfs een frak gemaakt, een echte, afgewerkte frak zoals je die in de winkels koopt. En ik lig op deze matras terwijl ze weer aan het werken is, en ik zeg tegen haar, met een trage, ziekelijke stem: ik kan dit niet meer aan Ginette.

Ik heb ook, dat zeg ik er niet bij, ik heb ook, daarstraks nog, in de lavabo gepist.

Mijn leven is te druk, zeg ik, en bedenk ik. Ik word, mijn hele leven lang al, door uitzuigers, door bloedzuigers achtervolgd. En ik ben zoals een akker die ze al helemaal hebben opgebruikt, omgeploegd, langs alle kanten, maar waar ze toch nog op willen blijven zaaien allemaal. En iedereen eist mij op! Ik heb geen energie meer over...

Ik kijk naar haar bewegingen alsof ik een zieke ben, alsof mijn haarplukken er bijna afvallen vanwege de hitte.

2.

Ik lees ook in een oude, verkreukelde gazet. Ze ligt hier op de grond tussen de schoenen. Ik lees dat er, in een camping in Westende waarover ze schrijven, potvissen zijn aangespoeld, potvissen... Ze staan zelfs op een foto, ze liggen voos, emotieloos, totaal onbeweeglijk over het schuim dat ze mee naar hier hebben gebracht, en ze komen, staat er, uit de Stille Oceaan. Ze komen uit de Stille Oceaan en uit nog andere Oceanen, en nu liggen ze, staat er, hier. Voor mij is dit de belangrijkste gebeurtenis van het jaar.

Waarom eigenlijk, vraag ik aan Ginette, waarom eigenlijk zijn die potvissen juist naar hier moeten komen? Waarom niet naar ergens anders? Is dat een toeval volgens jou...

Ginette zit te slikken. Ze zit in een donker lampje aan de grote houten tafel aan haar kleren te werken. Ze stopt met haar werken en ze kijkt naar mij, terwijl ze van haar sigaretje trekt, en dan zeg ik: waarom ze juist naar ons zijn moeten komen, die potvissen...

Ik begin erover na te denken. Ik kijk wat in het rond terwijl. Hier in de keuken, achter dit gordijn, waarvan de tocht over mijn gezicht ademt, staat er een afschuwelijke, afgrijselijke afwas te wachten, een dikke, aangekoekte afwas met pannen en met bestek, van zes of zeven weken, of van nog meer weken, en overal, op de kastjes en op de grond, overal zie ik asbakken liggen, asbakken, niet alleen met sigarettepeuken erin, maar ook met papierfrommeltjes erin, en met appelsienschillen erin zelfs. En er zijn nog meer dingen die ik zie, die al jaren geleden, maar toen al, dringend moesten worden uitgemest. We zijn dus, traag maar zeker, kapot aan het gaan.

Ik vind dat met die potvissen, dat zeg ik weer tegen Ginette... Ik vind dat met die potvissen de belangrijkste gebeurtenis van het jaar. Belangrijker dan, bijvoorbeeld, die

oorlogen allemaal. Die potvissen voorspellen volgens mij een nog groter onheil, een nog groter... Ongeluk. Door naar hier te zijn gekomen, kijk, in de kou... En nu drogen ze uit natuurlijk.

3.

Ginette, in haar zelfgemaakte, ontroerende pyama, komt eindelijk naast mij liggen. Ik kijk ernaar hoe ze dit doet, en ik zie haar bewegingen, en haar armpjes, in haar schattige, schattige pyama, en ik probeer mij in te houden.

Ik vraag iets aan haar.

Ze vraagt, terwijl ze, nog wat dichterbij mij komt liggen, wat ik bedoel.

Ik kijk naar haar in het kaarslicht.

Wat vind je, dat wou ik eens vragen, wat vind je, in feite, van de manier waarop wij leven? Gaat dat ergens heen, in feite? Heeft dat in feite een richting?

Het bolt toch allemaal lekker?

Ik klaag niet want ik weet dat ik het goed hier heb, heel goed! En we hebben een teevee en we hebben zelfs een videorecorder, en ik lig hier, gewoon, in de gazetten te lezen alsof het een weekend is, alsof het een zondag is, terwijl anderen allemaal in de koolmijnen zitten... Ginette. Maar kijk...

Ik pak naar de gazet. Ik zoek naar dat artikeltje over die potvissen.

Die dachten misschien ook, leg ik het uit, die dachten misschien ook dat ze een richting hadden, toen ze nog dreven...

Ginette bukt zich naar voren. Dat moeten, zegt ze, die potvissen weten.

Die dachten, zeg ik, we zwemmen naar Canada. Rustigjes onder de ijsschoten drijven in Canada. En nu liggen ze hier...

Dat moeten die potvissen weten.

4.

In het midden van de nacht begint mijn brein, mijn afgematte brein, aan een plan. Ik wil voortaan, vanaf morgen of eigenlijk vanaf nu al, weerstand bieden tegen deze vuiligheid! Ik wil mij voortaan, ja, dat zal ik doen! Ik zal mij voortaan inspannen, niet meer voor wat in mij opkomt, maar alleen nog maar voor wat ik zie, voor wat ik vlak voor mijn neus zie! Ik zie een afwas? Dan zal ik die doen! Ik zie weer een asbak, zo een asbak met appelsienschillen erin? Dan zal ik dat oplossen! Dat komt terug in orde! En ook, dat is nog het belangrijkste: ik moet dat onbaatzuchtig doen, ik moet met dat wasgerief, zoals in een kapel... Ik moet ermee bidden, als ik in de keuken ben. Of gewoon maar ermee babbelen bijvoorbeeld, dat is al genoeg.

Ik draai mij weer om en ik zweet weer. Ik zweet zoals een doodskop. Ik denk terwijl aan het begrip: gepurgeerd worden...

5.

Het wordt al terug licht ondertussen. Ik hoor, doordat we dus in de living liggen, een camion optrekken, en nog een andere camion, die er al mee begonnen is om voorbij te rijden. En nog ander, nog helser verkeer hoor ik ook nog, en dan, terwijl ik het voel hoe dit gebeurt, dan drijf ik, dus eindelijk, in een slaap... Eindelijk...

Ik droom dat ik een potvis ben, een oude, verrimpelde potvis, en dat ik traag, traag en voorzichtig, over de bodem van de Oceaan zwem. Ik schuur soms met mijn buik over de zandkorrels, en over de scherpe, snijdende messchelpen die er hier liggen, alsof ze gestrooid zijn, en in de verte, ver in de verte, zie ik een wit, schitterend, adembenemend zonnelicht branden; het is een zonnelicht dat, zoals een waterval, over de oppervlakte over de golfjes breekt, over het

schuim, en dat klatert, en dat, als ik het zie, pijn doet aan mijn ogen bijna. Ik wil er, met mijn kop eerst, naartoe zwemmen, maar dat gaat niet, doordat ik te zwaar ben, en daarna begrijp ik, in een paniekaanval, dat ik stik. Ik stik hier! denk ik. Maar daarna begrijp ik: ik hoef eigenlijk voor niets helemaal naar ginder te geraken... Ik kan ook gerust hier beneden wat blijven... Hier beneden is het, in feite, ook goed...

En dan voel ik mij rustig worden. Ik krijg het warm en ik krijg het koud. Ik kijk wat naar de zeepaarden die er hier hangen, en naar de kwallen die er hier zijn, glimmende, purperen kwallen, die met lange, dansende slierten eronder, voorbijkomen langs mijn oogjes.

Eigenlijk, denk ik, wanneer ik al terug wakkerword, tussen slapen en waken is dit, eigenlijk zijn wij allemaal een beetje zoals die potvis. We voelen ons soms bang worden, vanwege het drukkende, persende water dat we gewaarworden, en we denken soms, omdat we niet naar boven kunnen, dat we stikken, of dat we alleen, helemaal alleen, in deze Oceaan zijn; maar toch: we dobberen toch nog rond, of niet?

En boven al dat water is er het Hiernamaals, denk ik. En daarin, denk ik verder, is er het witte; het is, dat zie je toch, het totaal onuitsprekelijke witte, dat het licht zal zijn in het Hiernamaals.

6.

De volgende dag laat Ginette onze Huisdokter komen. Hij heeft zijn praktijk - Loet Hennegreefs, Dokter - in de Lambermontplaats, en wij wonen in de Pacificatiestraat, nummer vijfenveertig, dus, als je het uittelt, het is nog geen tien minuten stappen voor hem. Ik lig, als hij eraankomt, nog altijd onder de dekens, met mijn rug over een zacht,

opgeschud slaapkussen, en hete, gesuikerde citroenthee, met honing erbij ook, heb ik ook al gekregen.

Wat heb je? vraagt onze Huisdokter aan mij, terwijl hij mij bekijkt.

Ik kan niet zo goed meer... Ik kan niet zo goed meer ademen...

En ik begin ook, ga ik verder... In het midden van de dag... Te zweten ineens. Uit... Uit mijn ogen...

Onze Huisdokter knikt. In zijn praktijk, als je hem daar zelf gaat opzoeken, zit hij stilletjes, streng bijna, achter zijn bureau te kijken, terwijl hier, bij ons thuis, in onze zetel, hij bijna gezellig wordt.

Ik heb de... Ik heb de potvissen-ziekte...

Hij heeft, uit zijn koffertje, zijn stethoscoop al gepakt.

De potvissen-ziekte? zegt hij met een lachje. Hij zet zijn stethoscoop, die hij heeft, niet op mijn borst, maar, in één beweging, op mijn rug ergens. Onder mijn vleugeltjes met zijn ijskoude zuignappen.

Ga jij soms, vraag ik, naar conferenties?

Conferenties, zegt onze Huisdokter nadenkend. Mja, vroeger, toen ik een student was misschien... Nu zoek ik het liever op, als ik iets wil weten. Zeg eens haaa.

Haaa...

Ik voel mij, terwijl ik dit uitspreek, een achterlijke.

Nee, zegt onze Huisdokter, terwijl hij mij wat hoger, met zijn duim en met zijn harde, knijpende wijsvinger, in mijn nekbeen pakt. Zo een conferentie, zegt hij, in mijn oor bijna, dat hoeft niet meer voor mij.

Theo van der Wacht

Ibi semper omne vitae spatium famula fuit Catullus, Carmina LXIII, vs
90

Attis

Waarom hij uit zee of welk element ook
uw wereld binnendroop - vermoedens

hier onuitgesproken, er niet toe doende.
Er kwam een einde aan zijn dooltocht

hij, die klom van dienaar, danser
tot thans uw voorzanger - zelf zich

gekortwiekt biedt hij u schroomvol zijn gave
een opstap genomen, naar licht happend

aan het gedichte raam: aan de einder
schoolplein, plicht, jool - een jongensdroom?

Zijn lied gebiedt hem naar u toe, U
gelijk een moeder, hem niet te vermijden.

Jules Grandgagnage

Ontologische en epistemologische problemen in de ochtendfile

's Avonds, tijdens het tandenpoetsen, kreeg ik plots een heldere, onderscheiden gedachte:

'Ik ben een postmodern denker.'

Dat feit op zich, dat ik iets met zekerheid wist, was eigenlijk al een weerlegging van de conclusie die ik net maakte, want vele postmodernisten zijn notoire relativisten. Maar dat verhinderde me niet om mezelf te feliciteren met dit herwonnen gevoel van identiteit.

De hele dag had ik lopen piekeren over mijn rol in dit leven. Het begon al toen ik op de rand van mijn bed ging zitten om mijn pantoffels te zoeken: bruine, afgesleten, leren ondingen, met de onhebbelijke gewoonte om 's nachts van hun plaats weg te kruipen zodat ik ze 's morgens niet meer vind. In die toestand tussen waken en dromen, overviel me een idee. Dat gebeurt me wel vaker, maar deze keer was het werkelijk verontrustend.

'Ik ben hier niet.' dacht ik. *'De man die zijn pantoffels zoekt, dat ben ik niet.'*

De droom waar ik net uit ontwaakte was immers veel helderder dan de bewustzijnstoestand waarin ik me nu bevond. Nog geen minuut geleden lag ik rond te dobberen op een luchtmatras, onder de blauwe hemel van de Middellandse Zee. Mijn zintuigen waren nog overweldigd door kleuren, geuren en andere prikkels, waaronder het beeld van een meisje in een gele monokini dat nog op mijn netvlies nabrandde. En nu zat ik hier. Te suffen. Me af te vragen of ik er wel was. Een vraag die ik me daarnet helemaal niet stelde, omdat de droom klaarblijkelijk een betere illusie van werkelijkheid wist te scheppen. Terwijl ik mijn linker-

pantoffel met mijn grote teen onder het karpetje uitviste, herinnerde ik me een Chinees vers. Het ging over een man die zich enkele millennia terug ongeveer dezelfde vraag had gesteld als ik:

‘Ben ik de man die droomt dat hij een vlinder is, of ben ik de vlinder die droomt dat hij een man is?’ Zoiets in die aard. In gedachten verzonken zette ik me aan de ontbijttafel.

‘Jansen, wat trek je weer een zuur gezicht,’ zei mijn vrouw, ‘waarover zit je nu weer te piekeren?’

Ze noemt me altijd Jansen, als ze gepikeerd op me is.

‘Ik weet niet of ik een vlinder ben, of een man,’ zuchtte ik.

‘O.’ zei ze. ‘Misschien komt het wel terug als je je eitje hebt opgegeten.’

Ik staarde haar vragend aan.

‘Vlinders eten namelijk geen eitjes,’ zei ze fijntjes.

Ze keek me aan met haar één-nul-gezicht en stond op met haar nou-jij-weer-uitdrukking. Ik gaf me maar gewonnen en ging naar mijn werk.

De koffie en het eitje hadden me weer voldoende ontologisch houvast gegeven om mezelf wijs te maken dat ik een werkelijk bestaand persoon op een werkelijk bestaande aardkloot was, maar zekerheid omtrent de zin van mijn leven had ik nog niet gevonden. Ik de file onderweg naar mijn werk had ik ruimschoots de tijd om hierover na te denken.

‘Ben ik de beweging, of slechts de bewogene?’ vroeg ik me af, toen een zenuwachtige Opel me vanachter een duwtje gaf. Hier hing namelijk ontzettend veel van af: in een mechanistisch opgevat heelal was ik slechts een willoze pop, in handen van een hopelijk niet waanzinnige regisseur. In dit geval viel de verantwoordelijkheid om keuzen te maken volledig van me af. Exit Sartre.

Leven werd gereduceerd tot een zaak van relaxen en proberen om zoveel mogelijk van de rit te genieten.

‘All the world's a stage and all the men and women merely players...’ declameerde ik. De vrouw voor me keek boos in haar spiegeltje. Ze dacht zeker dat ik een betoog hield over vrouwen achter het stuur. Ze stak haar tong uit, maar ik deed alsof ik het niet merkte. Een jonge slungel in een rode Fiat toonde me zijn geërecteerde middelvinger, omdat hij niet uit zijn parkeerplaats weg geraakte. Hij moest zich ongeveer voelen zoals ik: immobiel op een tegen duizenden kilometers per uur voortrazende bol.

Maar, gesteld dat er werkelijk een Grote Poppenspeler bestond, dacht ik, voerde hij dan zijn eigen scenario uit, of was er misschien een hij of zij die hem tot in details voorschreef wat er moest gebeuren. Bijvoorbeeld dat ik hier in deze file mezelf begin af te vragen of deze gedachten wel van mezelf zijn? Voor me stapte de vrouw uit. Even vreesde ik dat ze het op mij gemunt had, maar tot mijn oplichting sleurde ze de dame in de auto naast me bij de haren uit haar wagentje. Geïnteresseerd keek ik toe hoe ze elkaar te lijf gingen. De hele scène had iets irreëls. De hoekige bewegingen van armen en benen verraaden de draadjes waarmee ze werden bewogen.

Ceci n'est pas une querelle.

Aangenomen dat ik hier werkelijk zit, en dat ik niet droom, en dat mijn bewustzijn me de werkelijkheid toont zoals ze is, dan blijf ik toch nog met de grote hamvraag zitten en die luidt:

‘Meneer, wilt u eens in het zakje blazen alsjeblieft?’

‘Nee,’ zei ik verstoord tegen de agent die door mijn raampje leunde, ‘dit is niet DE vraag!’

‘Wilt u zo vriendelijk zijn uit te stappen en over de witte streep te lopen, meneer?’ drong de agent aan.

Woedend over zoveel onbegrip stapte ik uit, blies de zak op en begon de streep af te lopen. Ik zette er flink de pas in om er snel vanaf te zijn. De hamvraag, vervolgde ik, tegen mezelf pratend, is dus:

‘Wat is de REDEN van mijn bestaan,’

Met mijn ogen strak op de streep gericht woog ik de mogelijke antwoorden af. Ten eerste: er is helemaal geen reden. Enjoy it while you can. Proficiat, Jansen u hebt zopas het grote lot uit de genetische loterij gewonnen. Een eitje van uw moeder heeft zich met de zaadcel van de postbode verenigd, zodanig dat deze combinatie uw persoon opleverde. Op de een of andere manier bevredigde deze uitleg me niet. Er moest meer zijn. Ik bleef even staan toen mijn volle lijn in streepjes overging. Elk streepje was maar net groot genoeg om mijn voet op neer te zetten. Oppassen, Jansen, niet buiten de lijntjes, spoorde ik mezelf aan. Geconcentreerd vervolgde ik mijn weg. Zonder mijn evenwicht te verliezen, nam ik de draad van mijn gedachten weer op. Ik ben hier met een doel. Maar welk doel? Over deze streepjes lopen was toch niet zo'n zinvolle bezigheid? Of had het in het grotere bestel wel een zin? Vormde ik, met mijn kaarsvlammetjes aan bewustzijn slechts een lichtpuntje in de zon van een wezen met een onvergelijkbaar stralender intelligentie? Mieren en bijen hadden immers ook zoiets als een colletief bewustzijn.

Ik stond stil.

‘Ben ik een mier?’ De gedachte schokte me. Er was me steeds voorgehouden dat de mens het eindpunt en het kroonjuweel van de schepping was. De idee dat ik slechts een celletje, of misschien slechts een atoom was van iets groters, dat ik niet kon bevatten, leidde me nergens naar. Want, hoe zat dat dan? Was de natuur dan zo blind dat ze een onbetekende schakel in het geheel zou begiftigen met

rede en bewustzijn? De kortste weg naar anarchie is om iedereen in een bedrijf baas te maken. Als de mens voorbestemd was om slechts een ondergeschikte rol te spelen, dan zou ik, als demiurg, dat bewustzijn mooi weg gelaten hebben.

De reden voor mijn bestaan was dus niet terug te voeren op iets buiten mezelf, want zoiets kon ik me toch niet voorstellen. Geen touwtjestrekkerij voor mij. Indien er werkelijk een reden was voor mijn bestaan, dan was ik vrij om ze te kiezen. Als ik bijvoorbeeld verkoos om op dit moment *naast de streep* te stappen, wie zou mij er dan van weerhouden? Uitdagend keek ik rond. Er was inderdaad niemand om me tegen te houden: ik had inmiddels de bebouwde kom verlaten en was tussen de weiden en braakliggende akkers volledig op mezelf teruggeworpen. Het was een nieuwe ervaring, die me meteen in staat stelde om alle betreden paden van de filosofie te verlaten. Vermetel volgde ik een overwoekerd pad. Het leidde naar een donker bos.

Aan een splitsing citeerde ik de eerste twee lijnen van 'The road not taken' van Frost en sloeg toen kordaat het meest kronkelige paadje in. Ik voelde me lekker in mijn vel, omdat ik bij elke splitsing een keuze moest maken. Het sterkte me in mijn overtuiging dat een mens van nature een autonoom denkend en handelend wezen is.

'De pot op met het systeemdenken,' dacht ik. 'Het enige -isme dat voor mij deugt is het Jansen-isme.' Gelukkig was het een klein bos, zodat ik niet al te uitgeput in een Mac Donalds terecht kwam, waar ik na het verorberen van twee bigmacs en een giant coke een taxi naar huis nam. Ik wist dat mijn baas me niet zou missen, want als geen ander beheerste ik de kunst om onopvallend in de omgeving op te gaan. Als trouwe aanhanger van Epicurus leidde ik een bijzonder teruggetrokken bestaan in mijn bureautje. De mu-

ren had ik in het grijs van mijn kostuum laten schilderen, zodat het niet meteen zou opvallen dat ik er niet was. De rest van de dag bracht ik door met het zoeken naar mijn rechter pantoffel en toen ik die eindelijk gevonden had, was het bedtijd en besloot ik de dag met de heldere en onderscheiden gedachte over de aard van mijn identiteit.

‘En,’ vroeg mijn vrouw me die avond in bed, ‘ben je er al achter gekomen, of je al dan niet een vlinder bent?’

‘Ik ben geen vlinder. Ik ben een postmodernist,’ zei ik beslist.

Ze fronste de wenkbrauwen. Ik vroeg me af of ze het door had dat ik de term als eufemisme voor het radicalere Jansen-isme had gebruikt. Maar ze was vol vertrouwen.

‘Dat hebben we nog niet gehad. Het klinkt wel goed. Misschien moet je er eens een artikeltje over schrijven,’ raadde ze aan. Wat ik dan ook heb gedaan.

H.H. Vos

‘Im Westen nichts neues’

Mijn vader is op bezoek,
lust wel een pilsje.
(20:00 p.m.)

's Nachts (01:45 a.m.) -
hij is al uren geleden weer vertrokken -
open ik in de keuken
een flesje bier voor mijzelf
(HEINEKEN - Premium Quality/est.1873)
en er breken stukjes glas van de opening.
Maar even door het theezeefje in een glas schenken: denk ik,
en pak het glas dat op het aanrecht staat
en waaruit mijn vader die avond gedronken heeft.

Karel Laridon

Goudschok

Gespannen sfeer in studio vier van LTV 15. Alles wordt in gereedheid gebracht voor de finale van Goudschok. Het belooft een spannende finale te worden, de kandidaten zijn aan elkaar gewaagd en lusten elkaar rauw. Sun Li, de presentator, geeft vanuit de schminkstoel nog enkele laatste aanwijzingen. ‘Wees er zeker van dat het goud genoeg in beeld komt. Toon de zweetdruppels op hun gezichten. Doe de kijkers meezweten. En waar blijft verdorie die koerier met het goud?!’

Nog twee minuten voor ze live op antenne gaan. Op de monitoren zijn de reclamefilmpjes al te zien. Sun Li vliegt naar z'n desk. Alles ligt klaar. Vlug bladert hij nog eens door het hoopje bladeren dat hij ondertussen uit het hoofd kent. De speaker kondigt aan. Nog tien seconden. Vijf, vier, drie, twee, één en ...

‘Goeie avond, kijkers in Bejing, hier bij de finale van Goudschok. U weet het, vanavond zal blijken wie uiteindelijk met goud naar huis zal gaan. Aan m'n linkerkant Wan Li, een dertigjarige ingenieur elektronica die graag squasht en skiet, en aan m'n rechterkant Ti Han Su, een achtentwintigjarig bouwkundige die verzot is op tennis en sneldammen. Maar laten we met het spel beginnen. U kent de regels, per vraag gaan we met honderd volt omhoog en de antwoorden moeten juist ingetikt worden. De winnaar gaat naar huis met één kilogram zuiver goud per correct-beantwoorde vraag. OK? Deelnemers klaar? Dan kunnen we onmiddellijk de eerste vraag op jullie afvuren, goed voor honderd volt.’ Het licht wordt gedimd.

‘Wie is de Romeinse god van het vuur?’ De tijd begint te lopen en een zenuwachtig melodietje is op de achtergrond

hoorbaar. Beide deelnemers laten de vingers heen en weer gaan over het klavier. Een ritmeversnelling in het muziekje geeft het einde van de intoetstijd aan. ‘We gaan eens kijken wat Wan Li ervan dacht... Vulcanus. En ook Ti Han Su tikte “Vulcanus” in. En dat moest het ook zijn. De spits is eraf. Over naar de tweede vraag.’ Terloops werpt Sun Li een blik in de coulissen. Nog geen koerier te bespeuren. De kerel heeft toch geen ongeluk gehad? Nu ja, de tweede vraag.

‘Voor de tweede vraag zoeken we het in de literatuur. Ik vraag u de auteur van *The Napoleon of Notting Hill Gate*.’ Opnieuw het enerverende riedeltje en het zoeken naar de juiste toetsen. ‘Rechts zie ik G.K. Chesterton en ook links zie ik dezelfde naam. Dat betekent dat we doorgaan naar de derde vraag.’ Een assistente zet het toestel dat voor de presentator staat op driehonderd. Aanraking met de polen ervan betekent een stroomschok van driehonderd volt door je botten. ‘Vraag drie. Een weggevertje als je 't mij vraagt... De hoofdstad van Argentinië graag...’ Dit keer gaat het intikken wat vlugger en beide spelers zijn klaar voordat de voorgeschreven bedenktijd van twintig seconden afgelopen is.

En ook dit keer vindt de presentator identieke antwoorden op de schermen. Tweemaal Buenos Aires. ‘Voor de commerciële onderbreking nog een vierde vraag. We spelen voor vier kilo van het zuiverste goud, ons ter beschikking gesteld door LTV 15 of... voor een stroomschok van 400 volt.’ De assistente begrijpt dat ze de wijzer op vierhonderd moet zetten. ‘Nummer vier, dus. De Russische stad Moermansk ligt aan het begin van een schiereiland, waarvan de naam sterk lijkt op die van een bekende frisdrank. Over welk schiereiland hebben we het?’ Zenuwachtig kijkt Ti Han Su naar z'n klavier. Is het nu met enkele of met dubbele l? Hij besluit de gok te wagen. Wan Li schijnt minder

[advertentie]

moeite te hebben. Nog op de valreep krijgt Ti Han Su het woordje ingetikt. ‘Kola.’ En ook Wan Li heeft dit kleine woordje ingetikt. Voorlopig is hij veilig. Het was een goede gok.

Van zodra het eerste spotje op het scherm verscheen, snelde Sun Li naar de regisseur. ‘Waar blijft die verdomde koerier? Hoe moet ik hier in hemelsnaam goud uitreiken als ik er geen heb? Gaat dan niemand de kerel opbellen?’ ‘Uw team telefoneert gedurig,’ repliceerde de regisseur, ‘maar de lijnen schijnen bezet te zijn. Voorlopig kunnen we niets anders dan wachten.’ De maquillage van presentator en de kandidaten werd nog vlug wat bijgewerkt, voor ze opnieuw onder de gloeiende studiolampen moesten. ‘We zitten met een kijkdichtheid van dertig procent en binnen enkele minuten, als het er uiteindelijk op aan komt, verwachten we tegen de veertig procent,’ riep een assistent Sun Li nog na terwijl deze terug naar de camera's ging. ‘Fantastisch!’ riep hij nog. Twee seconden later floepte het rode lichtje ‘on the air’ opnieuw aan.

‘Welkom terug bij deze finale van Goudschok, waarin aan m'n rechterhand Ti Han Su en aan m'n linkerhand Wan Li het opnemen tegen deze verschrikkelijke machine hier voor me. Inzet: één kilo puur goud per juist antwoord. Aan de deelnemers de vraag: Gaan we verder?’ Een droog knikje van weerskanten volgt. Een overduidelijk teken voor de assistente dat het wapen op vijfhonderd gezet moet worden. Vijfhonderd volt.

Sun Li schraapt de keel. ‘De vraag gaat als volgt: wie beeldhouwde Zoutvat voor Frans I?’ De spanning is werkelijk te snijden. Wan Li krijgt kleffe handen, waardoor hij twee, drie keer van de toets schiet en moet corrigeren. Aan het altijd sneller gaande muziekje komt een eind en de presentator maakt het resultaat van Wan Li zichtbaar op het

scherm: 'Cellini.' Inwendig juicht Ti Han Su al, want hij weet dat hij dezelfde naam intikte.

De sfeer is meer dan spannend, de uitzending loopt op z'n eind en zowel de kandidaten als een paar miljoen Chinezen weten dat straks één van beide spelkandidaten naar huis gaat met een gigantisch bedrag aan goud en dat een ander...

En dan is er het verlossende moment voor Sun Li: De regisseur zwaait naar de presentator om hem te zeggen dat de koerier gearriveerd is. Alsof er niets aan de hand is, vervolgt Sun Li zijn programma. 'Straks gaan we verder met vraag vijf, maar hier is eerst... het goud!' De koerier komt de studio binnen met een zware zilverkleurige koffer in z'n rechterhand. Plechtig toont de man de dikke schijnende staven. In de studio zijn zuchten van verwondering te horen. De koffer wordt opnieuw gesloten en de koerier gaat terug in de coulissen.

Ondertussen staat de wijzer al op vijfhonderd. 'Het belangrijkste en meest talentvolle personage uit de country-rockstroming uit einde jaren zestig en begin jaren zeventig is ongetwijfeld Gram Parsons. De Eagles droegen een lied op aan deze man. We zoeken de naam van dat lied.' Reeds voor de vijfde maal is het enerverende liedje uit de speakers te horen. Miljoenen Chinezen zitten op het puntje van hun stoel. De camera zoemt in op Ti Han Su. Hij schijnt driftig bezig met intikken. Maar wat is dat? Wan Li blijft onbewogen staan, de blik recht vooruit. Gaat hij dan geen gok wagen. Komaan, man, nog elf, nog tien seconden. Het koude zweet loopt Wan Li over de rug en z'n handen trillen merkbaar voor het publiek in de zaal en voor de kijkers thuis. Dan is er de ritmeversnelling. Gedaan.

'Ti han Su, wat staat er bij jou op het scherm?' Een druk op een knop maakt het scherm zichtbaar. 'My Man.' For-

midabel toch hoe onze kandidaten het antwoord op al deze vragen kennen. En mag ik dan nu het antwoord van Wan Li zien?’ Opnieuw een druk op de knop. Dit keer wordt geen resultaat zichtbaar. Sun Li schrikt. Wan Li staat verstijfd en is lijkleek. Sun Li schijnt zich snel te herstellen. ‘Dat betekent dan dat Wan Li van ons afscheid moet nemen. Helaas niet met vijf kilo goud. ‘Dit was dan het moment waarop alle kijkers thuis hadden gewacht. Nu kon het niet snel genoeg meer gaan. In een halve minuut krijgt het programma een kijkdichtheid zoals nog nooit tevoren een programma in China heeft gekregen. En eerlijk gezegd is Wan Li er niet zo treurig om dat er uiteindelijk een overwinnaar uit de bus gekomen is. Die constante spanning in zo'n live-uitzending is niet goed voor z'n hart. Plechtig gaat de presentator naar het desk van de verslagen finalist. ‘Wan Li, mag ik je verzoeken...’ Alsof het vooraf ingestudeerd was gaat Wan Li naar het apparaat toe. Niet zo groot, rood en blauw. Glimmend. Angstaanjagend. ‘Wan Li ben je er klaar voor?...’ De man steekt traag de beide armen uit en legt z'n linker- en rechterhand tegelijkertijd op de podes van het apparaat. Vijfhonderd volt. Het zweet op z'n handen, rug en z'n hele lichaam maken hem extra geleidend. Met een krampachtige beweging valt de man achterover tegen het desk van de presentator. Dit is pas televisie, denkt de presentator bij zichzelf, terwijl twee verplegers de man buiten de studio dragen. Slepen. Verliezers behoeven geen eer.

De uitzending loopt op z'n einde. Sun Li zoekt z'n vertrouwde plaatsje achter z'n bureautje terug. ‘Dames en heren, mag ik u de man voorstellen die in deze finale van Goudschok vijf kilo van het zuiverste goud gewonnen heeft... tenzij hij natuurlijk nog verder zou spelen,’ gooit de man er nog als een grap bij.

‘Wel eigenlijk wou ik graag nog verderspelen,’ ant-

woordde Ti Han Su heel gewoontjes, ‘als u het mij natuurlijk niet kwalijk neemt!’ Wat krijgen we nu, dacht Sun Li, dat was helemaal niet afgesproken. Wanhopig zocht hij het gezicht van de regisseur. Deze maakt het afbrekingsteken. ‘Dames en heren, beste kijkers thuis, we gaan er eventjes uit voor reclame. Tot straks.’ Ditmaal hoefde hij niet naar de regisseur te ijlen. De man stond er zelf al. ‘Volgens de regels mag hij verder spelen,’ wist de regisseur, ‘maar een fout antwoord betekent een schok.’ ‘En hoe zit het met de tijd?’ ‘Nog twee minuten, maar ik kreeg bericht van de programmatiedirecteur dat we over tijd mogen gaan als de idioot beslist verder te spelen. Ondertussen is de kijkdichtheid vierenvijftig procent. Hij kan nu wel niet meer terug’ De regisseur ging terug naar z'n controlepaneel en Sun Li en Ti Han Su kregen nog wat schmink op, voor ze voor de derde keer onder de ondertussen schroeiende spots gingen.

‘We zijn terug bij Goudschok, dames en heren, met een ongehoord spannende finale. Nog nooit eerder ging een winnaar verder dan hij moest gaan, maar vanavond zal Ti Han Su hier z'n kans wagen. Ti Han Su, doe je verder?’

Ti Han Su knikte. Het spul werd op zeshonderd gezet. ‘Dan wens ik je veel geluk met de volgende vraag’

‘Graag de naam van de componist van *My Way*.’ De geluiden op de achtergrond schenen de kandidaat blijkbaar niet uit z'n concentratie te halen. Alweer had hij niet de volledige tijd nodig. Tijd verstreken. Op het scherm werd de naam van Claude Francois zichtbaar. ‘U gelooft het niet, beste kijkers, maar alweer heeft deze man het goed.’ De presentator begon net als alle kijkers in de zaal en thuis sympathie te krijgen voor zijn speler. ‘Vraag zeven. Je gaat toch verder, mag ik veronderstellen?’ Opnieuw dat ondertussen bekende knikje. ‘We spelen voor zevenhonderd volt of voor zeven kilo goud. Vraag zeven. Een modderstroom

bij een vulkaanuitbarsting heeft een specifieke naam. Welke?’ De deelnemer begon in te tikken. Twijfelde. Wiste. Tikte opnieuw in. De regisseur maakte gebaren. Kijkdichtheid tweeënzestig. Verdorie. Bijna iedereen moest nu wel aan het kijken zijn. Bijna iedereen had afgestemd op Goudschok. Dit genie bezorgde hem de hoogste kijkcijfers ooit en waarschijnlijk nog een promotie op de koop toe. De kerel mag ons nu niet meer ontgoochelen. Nu moet hij verdomme wel goede antwoorden geven. Ze zullen het niet nemen dat hij met z'n fikken op dat klereding hier voor me gaat. Het melodietje loopt ten einde. China transpireerde ongehoord. Van zodra de mondhoeken van Sun Li enkele millimetertjes omhoog plooiden, wisten ze dat de super-kandidaat opnieuw goed geantwoord moest hebben. ‘Lahar’ moest inderdaad op het schermpje terechtkomen en stond er wel degelijk.

‘Acht, Ti Han Su?’ Weiger, verdomme, dacht ie bij zichzelf, je hebt nu al zeven kilo goud. Maar de spelleider wist dat de man niet meer kon weigeren. Als hij deze vraag haalt, last ik nog een reclamepauze in en ga ik met hem spreken. Het apparaat werd op achthonderd volt gezet. De deelnemer hield zich klaar voor de volgende vraag. Ook hij zweette nu hevig. Geluk stond er geen camera achter hem. Z'n hemd kleefde aan z'n rug.

‘Vraag nummer acht. Volgens de Griekse traditie duurde de oorlog om Troje tien jaar. Pas in 1184 voor Christus werd de stad door de Grieken veroverd, nadat de Trojanen nietsvermoedend het paard binnenhaalden, waar Griekse krijgers in verborgen zaten. Weet u om welke Trojaanse koningin de hele oorlog was begonnen?’ Onmiddellijk zoomden de camera's in op het bezwete lijf van de man. Het feit dat hij de eerste drie seconden stil stond verontrustte niemand. Hij moet zich concentreren. Maar nu zou

hij toch onderhand al mogen beginnen intikken. Maar Ti Han Su bleef onbeweeglijk. Onbegrijpend keek hij naar de presentator. Het ritme begon te versnellen. Nog één seconde. Gedaan. De kandidaat keek de man onbegrijpend aan. 'Ik lees de vraag nog eens opnieuw en dan krijg je van mij nog eens tien seconden.' Sun Li herhaalde nogmaals dezelfde vraag. De tien seconden verliepen ditmaal zonder achtergrondmuziek. De stemming was niet meer spannend, maar grimmig en bedrukkend. 'De tien seconden zijn om. Nu moet ik toch wel een antwoord krijgen.'

'Ik dacht dat het over de Spartaanse koningin Helena ging, maar aangezien u zegt dat het een Trojaanse koningin betreft, moet ik u het antwoord schuldig blijven'

De presentator nam z'n kaartje terug ter hand en las de vraag nog een keer mompelend door.

'Spartaanse koningin,' riep hij. Hoe kon ik zo'n domme fout maken!'

De man kwam vanachter z'n desk en ging naar Ti Han Su. Plots, zonder dat iemand echt begreep wat er gebeurde, gooide Sun Li zich op het apparaat.

Achthonderd volt is genoeg voor een hartpatiënt.

Biografische notities

Vital Baeken (1971), germanist, redacteur van *De Kantieke Schoolmeester* en clown bij het literaire *Circus Bulderdrang*, publiceerde bij *D.B.H.* en *Brain Drain*.

Sara Block (1968), studeerde Algemene Literatuurwetenschap en Nederlands, bereidt een doctoraat voor over Stijl en Gender.

Paul Claes (1943), dichter, auteur, vertaler, publiceerde ondermeer *De mot zit in de mythe*, *Het laatste boek*, en *De sater*.

Bert De Coninck (1949), ex-muzikant, ex-bediende, ex-dienstweigeraar en deserteur, tegenwoordig als schrijver en kleine landbouwer gevestigd in Portugal.

Luc De Vos (1962), zanger van de popgroep *Gorki* en columnist voor *Standaard Magazine*.

Jules Grandgagnage (1950), onderwijzer en student cultuurwetenschappen, eerste publicatie.

Gijs IJlander (1947), won met *De Kapper* (1988) de Geertjan Lubberhuizenprijs en de Anton Wachterprijs, publiceerde sindsdien de romans *Een Fabelachtig Uitzicht*, *Zwartwild* en *De Lichtval*.

Thom Jones (1937), Vietnam-veteraan en twaalf-stielen-dertien-ongelukken, werd met zijn debuut *Een bokser in ruste* (*The Pugilist at Rest*) genomineerd voor National Book Award.

Alfred Kossman (1922), gedichten, reisverhalen, essays en romans (o.a. *Geur der droefenis*).

Paul Mennes (1967), debuteerde dit jaar met de opgemerkte roman *Tox*.

Joris Note (1949), criticus voor *De Morgen*, publiceerde ondermeer de roman *De tinnen soldaat* en de verhalenbundel *Het uur van ongehoorzaamheid*.

Arend Roosenschoon (1929), beeldend kunstenaar, gewezen directeur Fodor Museum Amsterdam, schrijft gedichten en maakt vertalingen.

Désanne van Brederode (1970), debuteerde met het opgemerkte *Avé Verum Corpus*, columniste voor *De Haagsche Courant*.

Dirk Vander Eecken (1954), Het beeld is een gedachte

Theo van der Wacht (1936), stuurman ter koopvaardij, autodidact, publiceerde eerder in *YANG* en *De Poëziekrant*.

Kamiel Vanhole (1954), auteur van ondermeer *De beet van de schildpad*, zijn volgende roman *Overstekend wild* verschijnt in september.

Dirk Vekemans (1963), ex-cafébaas, ex-miljonair en ex-OCMW steuntrekker, wijdt zich aan het vaderschap en het schrijven van gedichten.

H.H. Vos (1955), familie van predikant W. Vos, favoriete snookerspeler: Steve Davis, vertaler, eerste publicatie.

Hugo Weckx (1935), Vlaams minister van Cultuur en Brusselse Aangelegenheden.

[advertentie]

[nummer 47]

Sara Block

Connie Palmen 'De vriendschap'

Er bestaan veel domme manieren om een roman te beginnen, maar een van de ongelukkigste is wel de manier waarop Connie Palmen haar roman *De vriendschap* laat aanvangen met een motto van haar overleden vriend Ischa Meijer:

Soep op het vuur
is
als
een goede vriend in huis
extra lekkere soep
is
als nieuwe familie.

Dit is, met alle piëteit voor de maker gezegd, geen gedicht maar een gedrocht: een hakkelend bakvisversje in reclametaal (vriend in huis, extra lekkere) met een pueriel parallellisme, dat van 'extra lekkere soep' de overtreffende trap maakt van 'soep op het vuur' (ik weersta aan de weerleiding te vragen wat in dezelfde gedachtengang soep met balletjes mag zijn).

Het acute manco aan stijlgevoel dat uit dit citaat blijkt, kenmerkt het hele boek. Connie Palmen schrijft niet, maar rijgt lusteloos woordsnoeren aan elkaar. Nooit zoekt ze eens een flonkerend pareltje uit, nooit gooit ze een gebarsten kraaltje weg, nooit kijkt ze in de spiegel om te zien of dit namaakcollier wel een sieraad is.

Kan een roman lammer beginnen dan op de volgende manier?

Het schoolplein was afgebakend met een lage, stenen muur en daar stond zij tegenaan geleund.

Het woord ‘afbakenen’ suggereert een met speciale tekens afgezet terrein en is dus precies het verkeerde woord voor een gewone omheining. Was het nietszeggende adjectief ‘stenen’ echt nodig? Hoe kan je tegen een lange muur (verderop heet die zelfs een ‘muurtje’) geleund staan zonder eroverheen te kieperen? Was er heus niets beters te verzinnen dan dat slappe ‘en’ om die twee zinnen te verbinden?

Na zo'n begin heb ik al geen lust meer om door te lezen. Maar ik ben vlijtiger dan Connie. Ik lees de tweede zin: *Het was een uitzonderlijk warme lente, enkele weken voor het einde van het schooljaar 1965-1966 en we waren onrustig en opgewonden door het mooie weer en het vooruitzicht van de zomervakantie.*

Dat ‘uitzonderlijk warme’ is krantetaal die dwaas klinkt uit de mond van de tienjarige die hier aan het woord is. Ontoereikend schools is het ‘schooljaar 1965-1966’. Je ziet het zo voor je: Conny snuistert, met het puntje van haar tong uit haar mond, in ouwe schoolagenda's. De hele zin zit fout in elkaar, omdat ‘Het was’ in twee betekenissen tegelijk wordt gebruikt: de eerste keer betekent het zoiets als ‘We hadden’ (een uitzonderlijk warme lente), de tweede keer ‘Het gebeurde’ (enkele weken voor het einde van het schooljaar). Zoals de eerste zin bestaat ook deze uit twee aparte zinnen die door een ongelukkig ‘en’ aaneengeregen worden. Dat zou minder erg zijn als er niet nog twee andere en-constructies in voorkwamen: ‘onrustig en opgewonden’, ‘het mooie weer en het vooruitzicht van de zomervakantie’. Stunteligheid troef.

Om kwart voor elf luidde een van de meisjes uit de zesde klas de bel voor het speelkwartier en toen ik naar buiten rende, zag ik haar.

Zoals u al kon raden bestaat ook de derde zin weer uit twee nevengeschikte zinnen die door ‘en’ verbonden zijn. Het

ongelukkige gevolg van die constructie is dat je ‘haar’ aan het eind verkeerd leest en identificeert met het ‘meisje uit de zesde klas’, terwijl natuurlijk de mysterieuze figuur bedoeld is die sinds zin 1 levensgevaarlijk tegen haar lage muur staat te leunen.

Dat is niet de enige fout die we moeten rechtzetten. De eerste zin suggereert dat de lezer samen met de vertelster naar de zij-figuur kijkt. In de derde zin blijkt dat de vertelster die figuur pas in het oog krijgt als ze bij het speelkwartier naar buiten rent. Het vertelstandpunt zou correct zijn als er stond: ‘Om kwart voor elf had een van de meisjes uit de zesde klas de bel voor het speelkwartier geluid en toen ik naar buiten kwam rennen, zag ik haar staan.’ Nu krijg je een in een ik-roman onmogelijke overgang van een alwetende verteller naar een ik-verteller.

Ik heb geen zin om het hele boek op deze manier met u uit te spellen. Connie heeft zich kennelijk nog nooit een technische vraag bij het schrijven gesteld of is, als ze dat wel gedaan heeft, gewoonweg niet in staat tot enig stijlwerk. Maar misschien, zo zult u opwerpen, zijn die stijlbloempjes gewild. Geven zij niet de stuntelige schrijfs- en denkstijl van een tienjarige weer? Die hypothese is verifieerbaar. Het boek schetst immers de ontwikkeling van een personage, zodat de stijl aan het eind van het boek, wanneer Catherina Buts dertig is, wat uitgebalanceerder zou moeten zijn dan aan het begin.

Helaas lees ik op de laatste drie pagina's zinnen als: *Het enige houvast, die het leven in het onafzienlijke domein van de vrijheid biedt, is dat je je bindt door je woord te geven.* Is ‘houvast’ nu een de- of een het-woord? Kan een binding houvast bieden in een domein?

En hoe moet ik vertellen dat wat door een verslaving wordt verminkt, dat dat juist het gebied is waar de grootste dro-

men liggen, dat iedere verslaafde zijn eigen middel van de verleiding aantast, omdat hij er zelf door verleid is?

Deze gedachten zijn in hun context misschien wel begrijpelijk, maar in elk geval execrabel geformuleerd: ik wijs alleen maar op ‘dat dat’ en ‘middel van de verleiding’.

Net als voor het geld, bepalen anderen de koers van wat je waard bent, voor hen.

Voor het geld, voor hen: geef mijn portie maar aan Fikkie.

De vriendschap is een soort van ideeënroman. Het boek gaat over verslaving en vriendschap, verstand en gevoel, angst en overgave. Allemaal indrukwekkende thema's om te horen, maar vreselijk om te lezen in dit onbehouwen proza. Connie Palmen maakt dezelfde fout die veel filosofen voor haar hebben gemaakt. Zij denkt dat romans bestaan uit schema's en gedachten en niet uit formuleringen en woorden. Overigens zijn haar ideeën zelf niet vrij van quasi-diepzinnigheden als ‘Voor verslavingen moet je geen excuses zoeken, maar motieven’, ‘De enige personen die een lot zijn dat is de familie’, en zelfs ‘Geluk is niet te koop’. Stijl ook niet, vrees ik bij het lezen van deze filosofe die schrijft als een tienjarige.

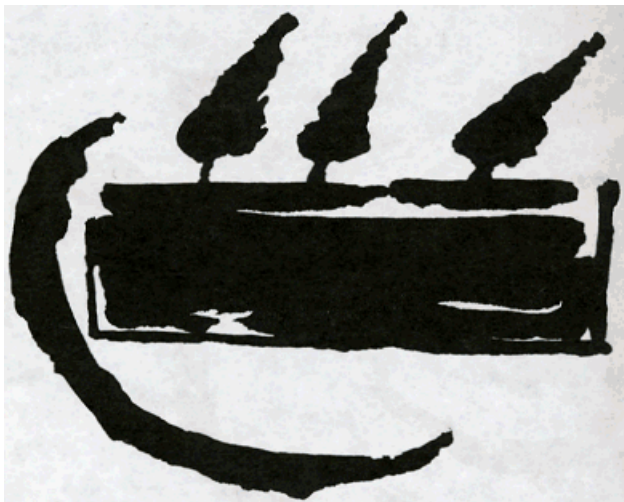

Mia Couto***De vogels van God***

Vertaling: Marga Schouten

Wat ons het meest treft bij ellende is haar onwetendheid van zichzelf. Bij de confrontatie met de afwezigheid van alles doen de mensen afstand van de droom en daarmee verloochenen zij de wens om anders te zijn. Zij bestaat uit het niets, deze illusie van perfectie die het leven stilzet en de stemmen doet verbleken. - Mia Couto

Mia Couto, een Mozambiekse schrijver en journalist, werd geboren in Beira, Mozambique, in 1955. Hij werd geïnspireerd tot het optekenen van verhalen die mondeling in zijn thuisland de ronde deden.

Het spijt me: iets uitzonderlijkers dan de rivier ken ik niet. De golven gaan heen, gaan eindeloos heen. Hoe lang doet het water dit werk al?

Alleen in de oude kano overdacht Ernesto Timba zijn leven. Op zijn twaalfde jaar was hij begonnen aan de school die hem leerde om vissen uit het water te vangen. Alsmaar in de loop van de stroom had zijn schaduw gedurende dertig jaar de leer van de mens op de rivier getoond. En waar was dit alles voor geweest? De droogte had de grond uitgeput, de bezaaide gronden vervulden geen belofte. Als hij terugkwam van het vissen, had hij geen verdediging tegen de ogen van zijn vrouw en zijn kinderen, die de zijne doorboorden. Het leken ogen van een jonge hond, het kostte moeite het toe te geven, maar de waarheid is dat honger mensen op dieren doet lijken.

Terwijl hij aan zijn zorgen dacht, liet Timba de kano heel langzaam uitdrijven. Onder de mafurreira¹ aan de oever, daar waar de rivier nauwer werd, stopte hij de boot om zijn trieste gedachten te verjagen. Hij liet de riem aan het water sabbelen en de kano klampte zich vast aan de onbeweeglijkheid. Maar zijn gedachten dramden door.

- *Waarvoor heb ik geleefd? Water, water, alleen maar water, meer niets.*

De kano, wiegend tussen hem en het water, vergrootte zijn verdriet.

- *Op een dag gaan ze me eruit halen, verzwolgen door de rivier.*

Hij voorzag hoe zijn vrouw en kinderen naar hem keken, terwijl hij uit de modder werd getrokken en hoe het zou zijn alsof ze wortels uit het water losrukten.

Boven hem bewaakte de mafurreira de ongerepte bood-

1 Maffurreira: Inheemse fruitboom waarvan de olie (mafura) wordt gebruikt bij de bereiding van voedsel [vert.].

schap van de zon. Maar Timba luisterde niet naar de boom, zijn ogen bespiedden zijn ziel. En ze leken blind, want smart is stof dat zich voor het licht neerstort. Maar luid riep de ochtend en hij bespeurde de geur van het intense blauw.

- *Wie heeft me het wezen van de hemel gegeven* - verzuchtte hij.

En hij voelde de vermoeidheid van hem dertig jaar van zijn leven met zich meedragen. Hij herinnerde zich de woorden van zijn vader, die, om hem moed bij te brengen, had gezegd:

- *Zie de jager, hoe gaat hij te werk? Hij richt zijn speer meteen als hij de gazelle ziet. Terwijl de visser de vis in de rivier niet kan zien. De visser gelooft in iets wat hij niet ziet.*

Dat was zijn les geweest over wat er van het leven te zien was en hij herinnerde zich nu de wijze woorden. Het werd laat en honger waarschuwde hem dat het tijd was om terug te gaan. Hij zette de boot in beweging, terwijl hij een laatste blik richtte op de verte, achter de wolken. Het was toen dat er een enorme vogel voorbijvloog in de hemel, hij leek een koning, voldaan over zijn eigen verhevenheid. Het beest in de lucht hield zijn blik vast en er groeide een vreemde onrust binnenin hem. Hij dacht:

‘Als die vogel nu eens in mijn concho² viel!’

Hij sprak die woorden hardop uit. Nauwelijks zweeg hij of de vogel schudde zijn enorme vleugels uit en dwarrelde, dwarrelde abrupt in de richting van de kano. Hij viel, hij leek afscheid te nemen van het leven. Timba nam de overblijfselen op, hield het in zijn handen vast en zag dat bloed het lichaam nog niet had geopend. In de boot kwam het dier bij. Totdat het zich had opgericht en op de voorsteven klom om zijn overleving te aanschouwen. Timba pakte het vast en woog het vlees om de benodigde hoeveelheid kerrie

2 Concho: kano

te schatten. Hij liet het idee varen en met een zet hielp hij je vogel zijn vlucht te hervatten.

- *Weg van hier, vogel, ga naar waar je vandaan bent gekomen!*

Maar halverwege keerde de vogel om en vloog terug naar de boot. De visser joeg hem opnieuw weg. Nogmaals keerde de vogel terug. Ernesto Timba wilde hem laten ophouden.

- *Stomme vogel, ga terug naar je leven.*

Niets, de vogel verroerde zich niet. Op dat moment kreeg de visser een vermoeden: dit was niet een vogel, dit was een teken van God. Deze waarschuwing van de hemel moest voor eeuwig zijn rust verdrijven.

Met het dier ging hij terug naar het dorp. Hij kwam thuis en zijn vrouw raakte in een feeststemming:

- *Kinderen, kom naar de chinhanhane³ kijken!*

Zonder te antwoorden legde Timba de vogel op de mat en liep naar de achterkant van het huis waar hij planken, metaal draad en riet haalde. Meteen begon hij daar een kooi van enorme afmetingen van te bouwen, zelfs een man zou er rechtop in passen. Hij bracht het dier erin en legde er de vis neer die hij had gevangen.

Zijn vrouw stond perplex. Haar man was gek. De tijd ging voorbij en al de zorg van Timba ging naar de vogel.

Zijn vrouw vroeg, terwijl ze naar de vogel wees:

- *De honger die ons kwelt, wil je die niet stillen?*

Timba hief demonstratief zijn hand op. Nooit! Wie de vogel zou aanraken, zou door God worden gestraft, die zou gebroken door het leven gaan.

En zo gingen de dagen voorbij, de visser wachtte op nieuwe tekenen van het goddelijke plan. Ontelbare malen werd hij 's middags nat, terwijl de rivier vóór hem was gaan

3 Chinhanhane: vogeltje

zitten. Als de zon zakte, bracht hij een laatste controlebezoek aan de kooi, waar het dier dikker werd. Beetje bij beetje viel hem een trieste schaduw over de heilige vogel op. Hij ontdekte dat het beest leed onder zijn eenzaamheid. Op een nacht vroeg hij aan God gezelschap te sturen voor de afgezonderde vogel. De volgende dag had de kooi een nieuwe bewoonster, een wijfje. In stilte dankte Timba de hemel voor het nieuwe geschenk. Tegelijkertijd kreeg hij er een nieuwe zorg bij: waarom had God hem de zorg over deze dieren toevertrouwd? Van welke boodschap waren zij de dragers?

Hij dacht na, dacht na. Dit teken, deze bliksem van witte veren, kon alleen maar betekenen dat het standpunt van de hemel aan het veranderen was. Als de mensen zouden accepteren dat hij zijn goedheid voor de hemelse boodschappers zou inzetten, dan zou er een einde komen aan de droogte en de regentijd zou beginnen. Aan hem, de arme riviervisser, viel het ten deel gastvrij te zijn voor de zendelingen van God. Hij moest laten zien dat de mensen nog goed konden zijn. Ja, dat de ware goedheid zich niet laat meten in tijden van welvaart, maar als de honger in het lichaam van de mensen danst.

Zijn vrouw, die was teruggekomen naar de *machamba*, onderbrak zijn gedachten;

- *Zo? Zijn het er nu twee?*

Zij kwam dichterbij, ging zitten op dezelfde mat en, terwijl ze haar levensgezel langdurig aankeek, zei ze:

- *O man, de pan staat op het vuur. Ik vraag je toestemming voor de nek van ééntje, ééntje maar.*

Het was tijdverspilling. Timba stelde een strenge straf in het vooruitzicht van degene die de goddelijke vogels één veer zou krenken.

Mettertijd kreeg het paar jongen. Het waren er drie, lelijk

en onhandig, en altijd met opengesperde snavels: een eet-lust die de rivier zou kunnen ledigen. Timba werkte voor de ouders van de vogeltjes. Het eten in huis, al zo karig, werd ontvreemd om de kooi te voeden.

In het dorp verspreidde zich het gerucht: Ernesto Timba was gek geworden. Na veel dreigementen verliet zijn eigen vrouw het huis en nam alle kinderen mee. Timba leek de afwezigheid van zijn familie niet op te merken. Hij hield zich bezig met de versterking van het kippenhok. Om zich heen voelde hij de geest van de afgunst, het broeien van wraakgevoelens. Was het zijn schuld te zijn uitgekozen? Ze zeiden dat hij waanzinnig was geworden. Maar wie door God is uitgekozen, raakt altijd de weg kwijt.

En op een middag, terwijl hij ophield met zijn werk aan de rivier, be kroop hem een angstig vermoeden: de vogels! Hij haastte zich terug. Dichterbij zag hij een rookwolk boven de bomen rond zijn huis uitstijgen. Hij trok de kano op zonder hem zelfs vast te leggen, rukte zich los en rende in de richting van de tragedie. Toen hij er aankwam, restten er slechts brokstukken en as. Het hout en het metaal draad waren aangevreten door het vuur. Door de planken heen was een vleugel ontkomen die niet met het vuur in aanraking was geweest. De vogel moest zich tegen de muur van vlammen hebben gegooid en de vleugel was gevlucht, hij leek een afschuwelijke pijl die onheil aanduidde. Hij sidderde niet, zoals dode dingen soms zo manisch doen. Hij lag er vast, vol zekerheid.

Timba deinsde verbijsterd achteruit. Hij schreeuwde naar zijn vrouw, naar zijn kinderen en toen hij ontdekte dat er niemand meer was om naar te schreeuwen, huilde hij tranen van woede, zoveel, dat zijn ogen pijn deden.

Waarom? Waarom hadden ze zijn vogels kwaad gedaan, zo mooi als ze waren? En daar, tussen as en rook, gaf hij rekenschap aan God:

- Je zult kwaad worden, ik weet het. Je gaat je kinderen straffen. Maar zie: ik vraag je vergiffenis. Laat mij alleen doodgaan, ik. Laat de anderen in het lijden dat ze al te lijden hebben. Je mag zelfs de regen vergeten, je kunt het stof op de grond laten liggen, maar ik smeeek je, straf niet de mensen van dit land.

De volgende dag zagen ze Ernesto, omhelsd door de stroom van de rivier, afgekoeld tot de ochtenddauw. Toen ze probeerden hem op te tillen, merkten ze dat hij zwaar was en dat het onmogelijk was hem van het water te scheiden. De sterkste mannen probeerden het samen, maar het was vergeefse moeite. Het lichaam was vastgehecht aan de oppervlakte van de rivier. Een vreemde angst verspreidde zich onder de aanwezigen. Om de schrik af te wenden, zei iemand:

- Ga zijn vrouw waarschuwen. Zeg aan de anderen dat de dorpsgek dood is.

En ze verwijderden zich. Toen ze tegen de oever opklommen, barstten de wolken open, het leek of de hemel ernstig en ziek hoestte. Op elk ander moment hadden ze de aankondiging van de regen gevierd. Nu niet. Voor de eerste keer verenigden de geloven zich, met de smeekbede dat het niet zou gaan regenen.

Rustig bleef de rivier naar verre streken gaan, terwijl hij lachte om de onwetendheid van de mensen. En in een zacht wiegen werd Ernesto Timba meegenomen in de stroom naar beneden, om hem de wegen te tonen die hem alleen in zijn dromen waren verschenen.

Vertaling: Marga Schouten

Oorspronkelijke titel: *Os pássaros de Déus*, uit: VOZES ANOITECIDAS, Mia Couto, Lisboa, 1986.

Arend Roosenschoon**23.**

Ik draai om jou en jij om mij als satelliet,
als onze liefde zich laat voorstaan op de zon,
maar in die gloed het eigen hart weerspiegeld ziet
in een verbeelding die de wereld overwon.
Onbezorgd bezorgd zijn doet dit ons voor elkaar,
een zee van tijd bedingen voor wat ons samen houdt,
temidden van het ondergaan van een evenaar op drift,
waar have en goed zo'n oceaan benauwt.
Ons maakt een dergelijk zielsverlangen 't hoofd astraal,
als 't lichaam, - als het geen aardse krachten meer begeert,
maar vuur en water één wil maken -, op deze schaal,
doordrenkt van licht, een lust bekruipt door smart verteerd.
Dan raakt ons zijn bezeten... van een donkere maan,
en van die weerschijn in de ban van een vulkaan.

63.

Met jou te paren onder 't lichten van de zee,
er in te zwemmen, om te zien wat of 't ons deed,
's avonds, nachtelijk, en vol van wederkerig meegaan
met de branding, dat was heengaan zonder leed.
Want hier volvoerden wij het laatste ogenblik,
van plankton als van zaad, in alle hevigheid
nooit af te laten van de eigen voorbeschikking
van het water op te komen voor de tijd.
Hier voer een veerboot, dan voor jou en dan voor mij,
steeds tussen ons vol zielsverlangen op en neer,
maar onderschept in haar beweging, door een getij,
waar eb en vloed zich waagden aan hun ommekeer.
Daar maakten wij als weer opnieuw ontmoagd elkaar bekend
met ons begrip voor een gewichtig jaar.

93.

'k wist haar in trance, in overleg met haar geslacht,
zich van Gods Geest ontdoen, en bloot en vol gevoel
voor 't mijne, als 't hare van honden van één dracht,
tochtig worden, van een gemeenschap stichtend doel.
'k wist haar sinds lang onthaarde schaamte onbezwaard,
haar huid gebruind van het op haar ingaan van de zon,
vochtig worden, en het stralen beiden van een aard
als dat van zaad, dat haar op 't laatst bevruchten kon.
Om 't hem-en-haar van ons, en onder ons geweest,
liep dat op een kerkgang uit, naakt, in het openbaar,
en op een paring, op een kerkhof, op een steen,
en werden wij, eerst daarna, omstanders gewaar.
't Was op een zondag, maar ons scheen het geen zonde toe,
dat je 't Offer bracht, en van een stier, en van een koe.

93' (- voor de moraal -).

'k zag haar ontbloot, als was zij een en al geslacht,
haar benen van elkander doen, en vol gevoel
voor jongens met een stijve als honden van één dracht
tochtig worden, van een eenduidig eender doel.
'k zag haar kut ter zake, beschamend onbeschaamd,
voor 't oog van hen en mij en in dat van de zon,
vochtig worden, waar reeds haar schede had beaamd
dat zij wou copuleren zo geil als dat maar kon.
Van een liefde sprak dit, waar geen sprake van kon zijn,
want van de liefde voor elkander van elkeen,
totdat wij zagen, en zij voelde, met een rein geweten,
hoe een lul, terecht, in haar verdween.
En zij zichzelf liet gaan, en, jongens... nog aan toe,
liet neuken, en zelf neukte, als werd zij 't nimmer moe.

Daniel Robberechts

De lezer tussen woord en beeld

Dit opstel van Daniël Robberechts, waarvan hier het eerste deel wordt afgedrukt, wordt exclusief gebracht door De Brakke Hond. Het zal niet worden opgenomen in de bundeling essayistische teksten die in het najaar verschijnen. Het tweede deel van deze tekst verschijnt in het herfstnummer van De Brakke Hond.

Scribere jussit Amor

Ze is nauwelijks veertig en ze heet Ulla. Ze is knap, intelligent, elegant, belezen - en uitgerekend zij zegt: 'Een roman is toch altijd beter dan de film die ernaar gedraaid is.'

Meer of minder?

Erik zegt: 'Het aantal lezers neemt angstwekkend af. Je hebt hoe langer hoe meer secundaire analfabeten, semi-alfabeten, functionele alfabeten en subalfabeten.'

Ivette zegt: 'Juristen, copywriters, vertalers, ambtenaren, bedienaars van terminals en tekstverwerkers - het aantal professionele lezers neemt schrikbarend toe.'

Het zullen wel vrijetijdslezers zijn die Erik bedoelde? Maar is het niet vanzelfsprekend dat hun aantal afneemt als het aanbod aan vormen van vrijetijdsbesteding in de laatste veertig jaar zozeer is toegenomen? Wie op zijn werk al de hele tijd utilitair heeft moeten lezen zal in zijn vrije tijd wel liever gaan squashen of tuinieren of dansen of tv-kijken dan zich in een boek te verdiepen?

Roman/film 2

Is het mogelijk dat Ulla haar bewering zo weinig overdacht heeft? Blijkbaar heeft ze er niet bij stilgestaan dat de symmetrische bewering 'Een film is toch altijd beter dan de roman die ernaar geschreven is' zeker niet minder waarheid bevat. Ze heeft er geen rekening mee gehouden dat een boek niet toevallig als een grote roman is erkend, maar onder meer omdat de inhoud ervan zo bevredigend beantwoordt aan het medium 'geschreven tekst'; dat de verfilming dus met het oorspronkelijke werk moet wedijveren in een medium dat er wellicht minder voor geschikt is (wat meteen een verklaring biedt voor het feit dat zoveel uitstekende films naar tweede- of derderangsromans zijn gedraaid); maar dat producers er toch maar de voorkeur aan geven, romans te verfilmen die al bij een groot publiek bekendheid genieten.

Roman/film 3

‘En dat een roman altijd beter is,’ zegt Ulla nog, ‘komt gewoon doordat de film zoveel meer invult, zoveel minder aan je verbeelding overlaat.’

Waarmee ze het feit over het hoofd ziet dat er buiten een visuele beeld-verbeelding ook zo iets als een verbale verbeelding bestaat; en dat je evengoed een roman kan verwijten dat alles er al te zeer benoemd is, dat er niet genoeg aan je woord-verbeelding wordt overgelaten.

Averechts

Wat me zo vaak irriteert bij Ulla en Erik, is hun fanatieke vooringenomenheid ten gunste van het geschreven woord. Als je hen bezig hoort zou je geloven dat er alleen maar hoogstaande geschriften bestaan, en dat de lezer van het eerste het beste flutblaadje zijn tijd zinniger besteedt dan elke tv-kijker.

Waarom zijn Erik en Ulla overtuigd dat ze tot elke prijs voor het geschreven woord moeten pleiten - ook met zwakke argumenten? Zouden ze niet beseffen dat de ondegelijkheid van hun argumenten zelf allerm minst voor hun geliefkoosd medium pleit?

Het woord als beeld

Als lezer neem ik het handschriftelijke, dac-tylo- of typografische beeld van een woord waar, en dat *woordbeeld* roept de reeks klanken op van het gesproken woord. Sa-

[advertentie]

men vormen woord-beeld en -klank het ‘signifiant’. Deze ‘betekenaar’ roept op zijn beurt het ‘signifié’ op, het ‘betekende’ dat niet een object is uit de referentiële wereld maar mijn *denkbeeld* van dat object.

Op zijn beurt kan dit betekende nog als betekenaar dienen van een tweede betekende: dan heb ik met *beeldspraak* te maken, waarbij ik het woord niet letterlijk maar figuurlijk, overdrachtelijk of zinnebeeldig moet verstaan.

Woordbeeld

Uit eigen ervaring weet Otto dat je je als lezer tot het visuele woordbeeld van een woord kan beperken zonder het echt uit te spreken, ook niet stilzwijgend. Toen hij voor het eerst romans van Dostojewski verslond, kon hij de lange eigennamen op het oog onderscheiden; ze spellend ontcijferen en uitspreken duurde hem toen te lang; dat deed hij eerst later, toen hij het meisje ontmoette dat ook wild was van Dostojewski: ‘Wat vind jij van Stepán Trofimowitsj Werchowénski?’

Wat het woordbeeld voor een lezer betekent gaat die pas beseffen wanneer het gewijzigd wordt, bijvoorbeeld door een hervorming van de spelling. ‘De woorden met bij voorkeur een k lijken me allemaal gewoner en trivialer dan de woorden met bij voorkeur c,’ zegt Erik. ‘Tussen *kritiek* en *criticus* is er nog wat meer dan een verschil

in betekenis. *Musicus* en *context* ogen duurder dan *muzikant* en *tekst*, *vakantie* lijkt me populairder dan *vacature* of *vacatie*, en naast het wufte, erotische *sex* vind ik *seks* bijna chirurgisch of pornografisch.’

Handschrift

Het bekoorlijkste handschrift is niet altijd het leesbaarste. Maar de kracht van die bekoorlijkheid wordt ten overvloede bewezen door het gebruik dat de reclame er nog van maakt - zelfs in de elektronische media.

De grafologie kunnen we wellicht bijzetten naast de frenologie en andere uitingen van onverzadelijke wetenschappelijke heerszucht. De blik die we op een handschrift werpen zullen we noodgedwongen minder onbescheiden moeten maken en utilitair. Maar contemplatief lijdt het geen twijfel dat elk handschrift ons een beeld biedt van de schrijver - alleen moeten we niet proberen uit te maken welke kenmerken respectievelijk op zijn afkomst teruggaan en op zijn kleuterjuffrouw, op zijn fysieke constitutie en op zijn karakter, op zijn aanleg en op zijn stemming terwijl hij zat te schrijven.

Gedroomd Handschrift

... Kandinsky, Klee, Gris, Chirico, Miró, Michaux, Hartung, Steinberg, Masson, Christian Dotremont, Mathieu, Schoonhoven, Léon van Essche, Gust Gils, Raph

Cleeremans, Louis Goyvaerts, Christine Huber... Dat zijn enkele van de schilders, schrijvers of grafici die denkbeeldige handschriften hebben uitgevonden. Zij hebben niet aan de verleiding weerstaan om, louter om het grafische plezier, beelden te verzinnen van hoe een zoveelste ander schrift eruit zou kunnen zien.

Letterbeeld

De lezer spelt niet, het zijn geen letters die hij leest. Drukwerk en tikwerk zijn juist bedoeld om de letters uniformer en minder opvallend te maken, en de vermenigvuldiging van geschreven woorden daardoor vlotter leesbaar.

Alle deskundigen zijn het erover eens dat een drukletter het best zo onopvallend mogelijk kan zijn. Maar wie eenmaal enige aandacht heeft besteed aan de vormen van typo- of dactylografische letters, die beseft wel dat ze in al hun bescheidenheid de leeservaring toch subliminaal kleuren. En bij een nog andere waarneming is het dan weer de monumentaliteit die opvalt in de produkten van de meesters lettersnijders en -ontwerpers - Garamond, Baskerville, Bodoni, Morison, Gill, Zapf, Van Krimpen...

Monumentaal en subliminaal, dit hoeft geen paradox te zijn: terwijl hij ze nog maar nauwelijks bewust gewaarwordt, ondergaat de stedeling toch heel zeker de invloed van de imponerende monumenten waar hij achteloos langs loopt.

Handschrift & druk

Annie: ‘Voor mij is er iets storends in het feit dat dezelfde monumentale drukletter gebruikt wordt, zowel om via het staatsblad een wet uit te vaardigen als om een intieme brief te publiceren in een biografie of correspondentie.’

Erik: ‘Maar je kan stellen: eerst doordat men iemands intieme brieven afdruckt wordt hij of zij officieel gekwalificeerd.’

Annie: ‘Maar helemaal echt geconsacreerd is hij of zij toch pas als men de moeite neemt om zijn eigenhandig geschreven brieven facsimile te publiceren in plaats van gedrukt...’

We moeten wel rekening houden met een recente depreciatie van de drukletter. Die begon al met offset en fotozetten die het voortbrengen van gedrukte tekst zoveel gemakkelijker maakten; en vandaag kan bijna elke gebruiker van een tekstverwerker een uitdraai produceren die er getypografeerd uitziet. Aan het monumentale karakter van de drukletter is daarmee niets afgedaan, dat berust alleen maar exclusiever op het visuele beeld en minder op het prestige van het gedrukt-zijn.

Paginabeeld

Nog terwijl hij een linkerbladzijde leest heeft de lezer met een half oog al waargenomen hoe de volgende bladzijde eruitziet. Van bij de eerste blik die hij op een nieuwe

pagina werpt weet hij

dat die volgedrukt is of niet (dan komt daar een hoofdstuk of een fragment ten einde); dat het om een volle blok-pagina gaat zonder enige alinea of witregel (de ene lezer deinst terug voor zo'n compacte tekst, de andere vindt dat hij er juist een lekkere kluif aan heeft)

of dat het om een 'normale' pagina gaat met één tot vier alinea's;

dat het om een 'grijze' pagina gaat doordat ze ongewoon veel alinea's of witregels bevat ('Dat zou weleens modern kunnen zijn.')

of om een 'gerafelde' pagina waarvan vele regels maar voor een deel zijn gevuld (daaraan zien kinderen dat het om een vlot leesbaar boek moet gaan met vele dialogen met korte pauzen).

Visueel vormt elke pagina een pictogram - maar als betekenis ervan kan je alleen de tekstinhoud van die pagina aanwijzen.

Wie een boek doorbladert op zoek naar een passage die hij bij het lezen niet had aangestreept, maakt gebruik van zijn herinnering aan de pagina als pictogram.

Boekbeeld

Otto leest *Demonen* nog altijd liever in de goedkope, oude uitgave van de Prisma-boeken dan in de latere gebonden uitgave van Van Oorschot. (Alleen de titel is nieuw: *Boze geesten*.)

Elk boek is ook een driedimensionaal object dat ons als een beeld raakt. Dat er zo iets als een boek-beeld bestaat tonen niet alleen alle ontwerpers die van de vormgeving van een boek hun werk maken; maar ook de vele kopers die er niet toe komen, het gekochte boek ook nog te lezen: op honderd kopers van de best-seller van Oriana Falacci (meer dan 150.000 exemplaren in drie dagen tijd) waren er 87 die eerder al Eco's *De slinger van Foucault* hadden gekocht; maar van die laatsten was niet eens de helft aan het lezen van Eco's boek toegekomen. (De kranten van augustus '90.) Mij lijkt het onwaarschijnlijk dat al die niet-lezers zich door status of consumptiedwang hebben laten leiden.

(De uitgever-verkoper: 'De consument is toch vrij om mijn boeken ook niet te lezen?')

De uitgever-ambachtsman: 'Maar als het produkt dat ik maak niet gelezen wordt: wat ben ik nog?'

De lezer kan er zich maar beter rekenschap van geven: het geschreven woord wemelt van de beelden.

Audio-

De overvloed aan beelden in het woord mag ons niet doen vergeten dat het geschreven

woord, hoewel op een bijzondere manier, auditief werkt.

Kerkvader Augustinus vermeldde het stillezen als een hoogst verbazende prestatie van zijn leraar Ambrosius, intussen is het al een paar eeuwen algemeen verbreid. Maar proeven wijzen uit dat de overgrote meerderheid van de huidige stillezers aan ‘subvocalisatie’ doet: ook al blijven hun lippen onbeweeglijk, onbewust brengen ze hun stembanden toch aan het trillen. Om de leessnelheid te verdubbelen of zelfs te verviervoudigen, zijn de snelleestechieken eropuit, deze hinderlijk vertragende subvocalisering kort te sluiten ten gunste van een louter visueel lezen.

(Vraag:

Of het mogelijk is literair aan snellezen te doen? Een proza zoals dat van Flaubert dankt zijn bekoorlijkheid voor een aanzienlijk deel aan het feit dat het door de auteur aan de toets van het ‘galmen’ is onderworpen. Juist subvocalisatie verklaart dat ook de stillezer niet ongevoelig blijft voor die auditieve kwaliteiten.

Erik: ‘Ook bij Frans Erens ervaar ik iets van die “melopoeia”. Maar moderne literaturen zijn niet meer zo toegespitst op auditieve effecten, ze zoeken het consequenter in visuele effecten.’

Ulla: ‘O dat zou ik betreuren. Ik dacht dat het juist de functie van elke kunst was, alle

kenmerken van een medium maximaal uit te baten...'

Erik: 'Mogelijk kan een literaire lezer ook wel snellezen, maar niet zonder miskenning van de literaire tekst. Want snellezen doe je om je sneller van je lectuur af te maken, en literair lezen doe je voor het plezier. Snellezen doe je om tijd te winnen, literair lezen om tijd te verspelen.'

Ivette: 'Maar ik heb niet zoveel tijd om te verdoen, ik, en aan een prent vind ik het juist zo plezierig, dat ze zo weinig tijd kost. Neem het werk van Peter van Straaten: met elke tekening van hem zijn het hele romans die hij ons uitspaart.'

Leeskoppen

Het grote verschil met zuiver auditieve media - zoals spraak, radio, cassette- of CD-speler, telefoon, walkman - bestaat hierin dat het geschreven woord geen gedecodeerde auditieve signalen uitzendt die de ontvanger rechtstreeks met zijn oren kan interpreteren. Bij telefoon en walkman gebeurt de decodering tot akoestische signalen wel bijzonder dicht bij het lichaam van de ontvanger, maar de decodering van de optische signalen van het schrift moet binnen in het lichaam van de lezer gebeuren. In die zin kan je alfabetisering beschrijven als het aanbrengen van 'leeskoppen' binnen in het lichaam van de toekomstige lezer.

Van een geschrift zegt men weleens dat

het iemand ‘op het lijf is geschreven’. Van elk geschrift kan je zeggen dat het ‘binnen het lijf wordt gelezen’.

Intimiteit

Die fysieke inwendigheid moet het zijn die van het geschreven woord een zo bijzonder intiem medium maakt. Als stiller word je als het ware fluisterend aangesproken en jij bent de enige om te weten door wie en waarmee. (Terwijl je op de trein gedwongen wordt, zo niet de muziek zelf dan toch de soort muziek te onderstaan die je naaste medereiziger door zijn walkman jaagt.)

Sterker nog (behalve als je aan snellezen doet): het geschrevene vertolk jij zelf door het met je eigen innerlijke stem na te zeggen.

Otto: ‘Ik had een boek, en ergens op een linker pagina stond een magische zin. (Het woord “magisch” kende ik toen nog niet, maar nu weet ik dat die zin magisch was voor mij.) Ik kon hem lezen, en niemand merkte er wat van. Niemand merkte dat mijn hart zo bonsde, dat mijn adem sneller ging, en dat ik het boek zo vaak op dezelfde bladzijde opensloeg.’

Ulla: ‘Neem nu iemand zoals de jonge Hans Warren. Ik kan nauwelijks uitdrukken hoe afstotend ik die jongen van toen wel vind. Maar die dagboeken van hem heb ik toch maar geboeid gelezen, zodanig dat ik me in heel wat gevoelens van hem heb in-

[advertentie]

geleefd. Je kan dus zeggen dat ik via die boeken een helemaal vrijblijvende maar wel intieme omgang heb kunnen hebben met iemand die ik zelfs niet vanuit de verte had willen frequenteren.'

Hoortekst

Nieuwe media hebben een splitsing aangebracht in de lyriek. De luidruchtige, extraverte, collectieve lyriek werd popsong. De verstilde, introverte, individualistische lyriek bleef geschreven.

'Maar mij verbaast het toch,' zegt Otto, 'dat er niet meer voorleesteksten op cassette verschijnen. Teksten die de auteur op bandjes inspreekt: waarom moeten die nog zo nodig op papier? Of teksten zoals die van Claude van de Berge, het zijn zo duidelijk incantaties die bedoeld zijn om de lezer te biologeren - van op het papier werken ze lang niet zo betoverend.'

Controle

Ivette heeft een dochterje van vijf: 'Die heeft het flink moeilijk gehad om te aanvaarden dat ik voor mezelf kon lezen. Ze kroop bij me op schoot en dan moest ze weten of ik daar al had gelezen? en daar? en dit woord? en dat? Op de duur was het zo duidelijk als wat: eigenlijk wilde ze dat ik enkel door haar eigen ogen zou lezen - of helemaal niet.'

'Wat is het wat zij leest?' - 'Wat mag het

wel zijn dat hij daar zit te lezen?’ Een haast onbedwingbare vraag voor de getuige die weet wat lezen is.

Terwijl strenge wetten op het briefgeheim het privé-karakter van correspondentie moesten beschermen, functioneerden overal in Europa ‘cabinets noirs’ waar de regeringen de brieven onmerkbaar lieten openmaken en controleren.

Collectief intiem

Het geschreven woord mag dan uiterst intiem zijn, het is tegelijk maatschappelijk gemeengoed - binnen de groep van de gealfabetiseerden.

Geletterd zijn op een of ander gebied betekent ook: de intimiteit van deze soort delen met alle andere mede-geletterden.

Voorschriften

Annie: ‘Dat vind ik het afstotelijke aan elk geschrift dat van enige overheid uitgaat: dat die macht zich daarmee tot in de intimiteit van lezers weet in te dringen. Terwijl openbare proclamaties, persconferenties of bekendmakingen op het tv-scherm zich tenminste openlijk als de rede van een uitwendige, zichtbare overheid aandienen...’

‘Maar in de praktijk valt dat nog mee,’ denkt Erik. ‘Dank zij het ambtelijke taaltje ziet de lezer de overheid al van heel ver aankomen. En elke macht behoeft een jargon omdat ze zich anders te zeer zou blootge-

ven. Neen, de macht die verleidt vind ik veel gevaarlijker dan de macht die afstoot.'

Instemming

De lezer verinnerlijkt de rede van de schrijver.

Sommigen handelen alsof dat alleen instemmend kon gebeuren; alsof de lezer zijn innerlijke stem alleen kon lenen voor een vertoog waar hij het mee eens is, of door lezen eens wordt; alsof hij alleen die schrijver binnen de intimiteit van zijn lectuur kon toelaten met wie hij zich vereenzelvigt.

Anderen stellen dat zelfs het stillezen ook sceptisch, ironisch, meesmuilend of polemisch kan gebeuren. Het vermogen om een tekst gedistantieerd te vertolken hoort volgens hen bij elke ware alfabetisering. Naar hun gevoelen mist de lezer die alleen instemmend kan lezen ten minste één van de nodige leeskoppen.

Visueel

Otto: 'Zit ik thuis naar een tv-programma te kijken, dan moet ik de opmerkingen van mijn huisgenoten doorstaan, over het programma (m'n zoon), over het feit dat ik ernaar kijk (m'n vrouw). Zit ik naar een foto-of een platenboek te kijken, dan kunnen ze ook weleens voor commentaar zorgen (mede doordat een prent of een foto in één oog-

opslag decodeerbaar heet te zijn), maar daartoe moeten ze toch over m'n schouder kijken. Alleen als ik zit te lezen zullen ze er het zwijgen toe doen (ze zouden op de titel of de auteursnaam moeten afgaan).'

De intimiteit van het geschreven woord is individualistisch. Elke lezer wordt individueel als het ware op fluisterton aangesproken door de tekst. Daardoor ontkomt hij in aanzienlijke mate aan de sociale controle die ontvangers in andere media wel ondergaan. Daar staat tegenover dat hij voor een tekst die hem in verwarring brengt niet, zoals voor andere berichten, meteen in de consensus van mede-ontvangers een toevlucht of houvast kan vinden.

Verliefd

Erik: 'Ik kan je heel precies vertellen waarom de *Taferelen uit de kinderjaren* van m'n naamgenoot Eric de Kuyper noodzakelijk geschreven moeten worden en niet uitgesproken: om zo aanhoudend aandachtig te blijven luisteren naar het verhaal van al die gedetailleerde herinneringen en gevoelens, zou je eigenlijk verliefd moeten zijn op de verteller. Maar als lezer kan je nu wel telkens tijdelijk aan opeenvolgende delen van de geschreven tekst een aandacht schenken die maar weinig onderdoet voor de verliefde aandacht.'

Ogenschouw

De lezer mag nog zo geïsoleerd staan tegenover de tekst, hij staat er niet weerloos tegenover. En zijn macht heeft rechtstreeks te maken met visueel overwicht. De lezer bepaalt zelf of hij het geschrift vluchtig zal doorbladeren dan wel grondig doornemen, of hij cursorisch zal lezen dan wel ‘close’, of hij identificerend zal lezen dan wel gedistantieerd - en zijn lezersstandpunt kan hij te allen tijde wijzigen. De lezer bepaalt zelf zijn leestempo, in meer dan een opzicht lijkt hij op een filmmonteur aan een montagetafel: hij kan hele stukken overslaan, van achter naar voor lezen, herlezen... Eerst de videorecorder heeft het gewone kijkers mogelijk gemaakt, met filmbeelden te doen wat lezers altijd al konden: terugspoelen, voor-uitspoelen, het beeld stilleggen.

De lezer is zeker niet de hond die geboeid wordt door ‘his master's voice’. Eerder moet je hem vergelijken met de toeschouwer die zich vrij op een hoge toren beweegt van waaruit hij de processie van het geschrift in ogenschouw neemt: vanuit de lagere verdieping heeft hij een nauwkeurig zicht op elk deel van de stoet, vanuit de hoogste verdieping heeft hij een nauwkeurig zicht op elk deel van de stoet, vanuit de hoogste verdieping overziet hij panoramisch de optocht van het begin tot het einde.

Dit alles op één voorwaarde: dat hij zich die waarnemingsvrijheid bewust is gemaakt (door een juiste alfabetisering).

Aan het licht

De lezer kan in een geschrift allerlei dingen merken die de auteur zelf ontgaan zijn, misschien omdat die er met zijn neus bij stond. Daardoor begrijp je de schrijvers die er angstvallig over waken dat er helemaal niets van hun persoonlijkheid in hun geschriften doordringt: wie zijn persoonlijkheid niet weet te verstoppen, komt door zijn geschrift naakt en gekneveld op de ontleedtafel van de lezer terecht.

Ulla: ‘Maar dit geldt evengoed voor m'n eigen schrijfsels: hoe kan ik weten wat ik denk zolang ik niet zie wat ik zeg?’

Onder ogen

Ulla: ‘Voor mij ligt het belangrijke hierin: dat het schrift zicht geeft op taal. Voor mij is het geschreven woord een zichtbaar en overzichtelijk gemaakt woord dat daardoor te allen tijde geëxploreerd kan worden.’

Erik: ‘En vandaar de aantrekkingskracht van “moeilijke” poëzie: een gedicht als een revier dat je als lezer doorjaagt. Gedichten waar je wat na te sporen hebt. Gemakkelijke poëzie kan meteen bij het voordragen of zingen ontvangen worden.’

Zoek

De tekstverwerker heeft elk geschrift nog doorzoekbaarder gemaakt dan het uit zichzelf al was. Met de instructie ‘Zoek’ kan ik niet alleen binnen enkele seconden vinden

waar een bepaalde woordvorm allemaal voorkomt in een tekst - iets wat ik als lezer nooit voor honderd procent gedaan kan krijgen van zodra die tekst meer dan een pagina bedraagt, al was het maar omdat ik uit verstrooidheid wel over bepaalde voorkomens heen zal lezen; maar bij de instructie 'Zoek: l?m?n?' zal de tekstverwerker elk voorkomen vinden van de reeks 'de letter l gevolgd door een willekeurig teken of een spatie gevolgd door een m gevolgd door een willekeurig teken en eindigend op een n.'

Intermezzo

Ivette: 'Wat heeft hij daar gezegd?'

En terwijl Ulla het haar toefluistert, missen ze wat de spreker intussen vertelt.

'Wat heeft hij geschreven?' - je hoeft de plaats maar aan te wijzen op het blad.

Want de processie van het geschrift is (in tegenstelling tot die van de spraak of de film) nooit voorbij, nooit afgelopen.

Vrijwillig?

Otto: 'Als ze op tv met ondertitelen de vertaling geven van wat er gezegd wordt, dan kan ik gewoon naast die ondertitelen kijken. Maar geven ze een gesproken simultaanvertaling dan kan ik me daar niet doof voor maken - of ik moet de klank afzetten. En als ik beide talen versta, dan versta ik eigenlijk van geen van beide versies nog iets.'

Ulla: 'Lezen is altijd iets vrijwilligs, maar zien en horen kan onwillekeurig gebeuren.'

Ivette: 'Je kan altijd wel oppervlakkig lezen. Maar er zijn beelden die je niet eens hoeft te bekijken opdat ze in jou gebrand raken.'

Erik: 'Een foto en een tekening hebben met een geschrift gemeen dat ze onbeweeglijk zijn. Bij het lezen zijn het de ogen van de lezer die voor beweging zorgen. (Vandaar dat ik de vergelijking met een processie niet helemaal juist vond.) Maar ogen die binnen hun gezichtsveld bewegende beelden waarnemen, worden er onweersaanbaar door aangetrokken - in wetenschappelijke termen heet dat "positief fototropisme" of zo iets. Hoeveel onweersaanbaarder werken die bewegende beelden niet als ze in kleur zijn! Is het dan nog verbazend dat tv-kinderen niet lezen?'

Kijker-koper-lezer

De uitgever-verkoper: 'Als man uit het vak kan ik u verzekeren: zo'n eentonige verzameling van letters zwart op wit krijg ik niet verkocht - althans in noemenswaardige hoeveelheden. Wat ik wel verkocht krijg is: een object dat als fetisj kan dienen van een mediafiguur die bekoorlijk is overgekomen. Wij als verkopers moeten het van feiten hebben, en een van die feiten is: vandaag de dag is ook de koper van een boek statistisch meer een kijker dan een lezer.'

Image

Ulla: ‘Telkens als ik een goed dichter of prozaïst uit zijn werk heb horen voorlezen, heeft dat een meerwaarde verleend aan dat werk. Het ging niet om een echte, openbaring, het stond allemaal wel in de tekst, alleen hoorde je nu daadwerkelijk hoe goed het geschrevene wel bekte, hoe precies het beantwoordde aan die schrijver zijn ademhaling, zijn ritme, intonatie, tongval - allemaal factoren die toch nooit ondubbelzinnig van het papier af te lezen zijn.’

‘Klopt,’ zegt Otto, ‘en de verschijning van de auteur in levende lijve is ook iets waar ik niet over klaag - alleen al vaststellen hoe zielig of hoe gewoontjes zo'n beroemd auteur eruit kan zien vind ik een nuttige ervaring. Waar ik het wel moeilijk mee heb, dat is het beeld dat van een auteur wordt geproduceerd - door foto's, door een interview in een blad of voor de tv of de radio. Telkens krijg ik het vieze gevoel dat die man of die vrouw zichzelf moet verkopen om zijn of haar boek verkocht te krijgen, dus met argumenten die met het geschrift niets te maken hebben. Mogelijk hebben die beelden me al eens tot het lezen van een boek aangezet, maar dat ze me van bepaalde boeken afgehouden hebben weet ik zeker.’

[advertentie]

Machtsverhoudingen

Het totale aantal lezers van een bepaald boek mag na verloop van tijd het aantal kijkers naar een tv-programma 'on prime time' nog overtreffen: toch is het geschreven woord geen massamedium. Al was het maar omdat elke lezer altijd een afgezonderde enkeling is.

Pretentie!

Impliciet meldt elke lezer aan het gezelschap dat hem omgeeft: 'Nu wil ik me liever onttrekken aan de omgang met u, om me op sporen van een afwezige toe te leggen.' Door sommige huisgenoten en metgezellen zal dit hem nooit vergeven worden. Vandaar ook de verachting of zelfs de haat voor het boek in sommige joviaal extraverte culturen. Terwijl het tv-scherf niemand uitsluit: iedereen kan toch mee zitten kijken en zijn gedachte zeggen?

Goedkoop

Samen met praten en tekenen (zolang aan de tekening maar geen kunstwaarde is verleend) behoort het geschreven woord zelfs in zijn gedrukte vorm tot de goedkoopste media. Daardoor, en mede doordat het geen massamedium is, ontkomt het aan de belangstelling van het zeer groot geld.

Het is niet waar dat een gepubliceerd geschrift de lezer even intiem en even ruisvrij

met de auteur verbindt als bijvoorbeeld een persoonlijke brief: uitgeverijen en literaturen zijn instituten die wel degelijk normen opleggen en een stempel drukken op de publikaties. Intussen zijn het grootindustriële ondernemingen waar de kijker naar een publieksfilm of naar een tv-reeks mee geconfronteerd wordt, en de lezer van een boek niet.

Zender-ontvanger

Annie: ‘Misschien is het dit wat het geschreven woord op andere media voorheeft: dat de ontvanger nergens zo gemakkelijk zelf zender wordt. Kijk maar naar de lezer die een alinea aanstreept, of een zin overschrijft: voor hij er erg in heeft is hij zelf aan het schrijven gegaan.’

Dit vermoeden van Annie geldt evengoed voor spraak en telefoon - maar mogelijk heeft zij alleen aan openbare media gedacht. Haar indruk is alvast een nadere afweging waard.

Een. Elke lezer kan terugschrijven, jawel, maar toch maakt het een heel verschil of het op een privé brief is dat hij dat doet, op een artikel of op een boek: niet elke lezersbrief wordt gepubliceerd, en behalve door een rechterlijk vonnis bestaat er niet zo iets als een recht op antwoord op een boek. In het uiterste geval schrijft de lezer alleen maar voor zichzelf terug - en dat is zeker níet niks, uit het op papier zetten van de eigen

gedachte valt wel degelijk heel wat op te steken. Maar het zou absurd zijn, elke terugschrijver op gelijke voet te stellen met een auteur die via een uitgeverij of een blad drieduizend- à honderdduizendmaal meer lezers bereikt.

Twee. Als het terugschrijven elke lezer zo gemakkelijk valt, dan is dit voor een deel te danken aan de eenvoud van de apparatuur. Nu is de apparatuur van het schrift wel veel eenvoudiger en goedkoper dan die van radio, plaat, film of tv, maar nauwelijks eenvoudiger dan die van het tekenen.

Drie. Behalve aan de apparatuur is het gemak van het terugschrijven vooral te danken aan de voorafgaande alfabetisering. Stel je een cultuur voor die de algemene en systematische scholing die bij ons voor het schrift geldt voor het tekenen zou opleggen: in een dergelijke cultuur zou niet het geschreven woord het medium zijn met de laagste drempel tussen ontvanger en zender, maar het tekenen.

SF

Otto: 'Ik kan me moeilijk een cultuur voorstellen waarin film de universele rol zou spelen van het schrift bij ons. Maar met video lijkt me dit al denkbaar: niet alleen zouden zuigelingen - net zoals bij ons - naar videofilms kijken, maar peuters zouden in plaats van over krijtjes, potloden en stiften over eenvoudige videocamera's beschikken,

scholieren zouden in plaats van geschreven opstellen video-taken opgelegd krijgen enzovoort.'

Annie: 'Denk je niet dat video-apparatuur altijd te duur zal blijven om planetair even algemeen gebruikt te worden als papier, stiften, krijtjes, pennen en potloden nu?'

For eyes only

Met de foto en de tekening heeft het geschreven woord gemeen dat het fotografisch reproduceerbaar is (nu ook via de fax). Dit houdt in dat elke lezer kopieën van het geschrift dat hij leest kan bewerken zonder het origineel aan te tasten; en dat elke lezer het geschrift, hoe intiem of geheim ook, facsimile aan anderen kan doorgeven: 'Kijk eens wat ik hier lees.'

Elaboraats

Erik: 'Er is nog een kenmerk van het geschreven woord dat de afstand tussen ontvanger en zender minder indrukwekkend maakt: tot aan de "uitzending" ervan blijft het geschreven bericht bewerkbaar. In andere, vooral in de auditieve media, hebben de berichten het karakter van een performance, een prestatie die tijdens het uitzenden zelf gebeurt, "life", en die meteen behoort te slagen opdat het bericht goed wordt ontvangen. Een geschrift is daarentegen een elaboraat dat, zolang de schrijver er

niet voldoende tevreden over is, vatbaar blijft voor bewerking. Met pogen en falen kan de schrijver zijn geschrift telkens opnieuw op het getouw zetten om er nog aan te knutselen en te sleutelen. Waar de prestatie-media in de eerste plaats talent vergen, vergen elaboratie-media eerder volharding.'

Ulla: 'Eigenlijk kan je het schrift in dat opzicht met de techniek van het olieverf-schilderen vergelijken: voor het eerst werd het mogelijk, op het oog onzichtbare verbeteringen aan te brengen - de zogenaamde repentirs.'

Ivette: 'Maar de schrijver die naar een deadline toe moet werken, kan niet aan zijn tekst blijven knutselen tot hij helemaal tevreden is. Hoe nader de deadline, hoe meer die schrijver weg heeft van een improviserende spreker - en vaak kan een journalist niets meer doen dan notuleren.'

Erik: 'Dat is zo. En ook de oosterse kalligrafieën behoren tot de prestatietechnieken: door talent en concentratie moet de kalligraaf het teken van de eerste keer volmaakt op het papier gepenseeld zien te krijgen. Alleen de leerling-kalligraaf is het vergund, vele bladen met mislukte probeersels voort te brengen - zoals de cineast die zolang takes opneemt tot hij er voldoende bruikbare heeft.'

Publiciteit

Herinner je de graffiti van twintig jaar geleden - hoe jachtig en schichtig waren ze aangebracht, de slogans en de schuttingwoorden. Vluggertjes. De boodschap zelf was niet zo belangrijk als de aandrang om zich uit te drukken tegen de goegemeente en de politiereglementen in - en daardoor ook in tijdnood.

De nieuwe graffiti laten zich niet meteen ontcijferen. Wat het eerst opvalt zijn de kleuren, het gestileerde van de letters, en de monumentale vormgeving. Deze graffitisten leggen veel meer overleg aan de dag dan hun voorgangers. Wellicht hebben vrienden op de uitkijk moeten staan, want in weerwil van de spuitbustechniek zijn deze wandschilderingen niet een-twee-drie aangebracht. Het feit dat deze graffiti niet zo maar vandalenwerk zijn, maakt ze juist zoveel provocender. Behalve de afzonderlijke inhoud van de tekst zegt elk van die graffiti: wij gunnen de reclamejongens het monopolie van het blikvangen niet, wij eigenen ons het recht toe om ook zelf te openbaren.

Jess de Gruyter***Wittenau 1***

Tot:
Dit vreemd woord dat bleekjes wordt
Aanhoord, in alle talen wordt verzwegen,
Verzwegen welk beeld dit schept.

Ook hier blijft het de stilte voorbij.
Gelegen in deze waakzalen, slaapzalen
En hoger dan de muren van de nacht komt
De angst in de gangen klimmen
Als gedroomde kinderen die niet blijven
Dan gedroomde schimmen. Wit en nauw

Spant dit gekke uniform aan mijn rare zinnen.
Aan mijn kranke roepen wordt nog gewerkt. Dagelijks
Wordt dit teveel. En morgen kan ik mij niet meer

Planten dan in de sterren die onrealiseerbaar zijn.

Ik ben tot
Nu nog enkel opgeschreven.

Wittenau 2

Als verpleegde ken ik mij hier
Hun kamers toe. Die mij in kamers
Van vroeger laten. Met dit groen,
Als appels, word ik verwend,
Dat tot halverwege aan de muren reikt
Dat mij in grenzen laat
Die ik toch wil kennen. Zij

Die mij hier kennen, kennen mij
Toch niet helemaal. Dat is het kleine geheim
Dat ik op hen koester als ze zich

In mij bijten als in hun geschriften
Waar in ze zich als messen kennen
Die mij beletten hen na te zijn

Die ik droomde
Voor te komen.

Wittenau 3

Ze leggen me in veel te vlugge bedden. Vanacht
Hoor ik niets dan geschuifel rondom mij
En drukte die nauwkeurig is. Dit brengt in mij
Gewild een slaap die hiervoor gemaakt moet zijn.

En buiten ruisen de bomen nu niet meer als anders
Dan in mij waar alles stiller wordt. Ik weet nog,-

Ik word in gewitte lakens verzorgd,

Dit duurt maar even.

J.M.H. Berckmans***De oude mensen en hun zoon***

Ik ben de man van beton, ik ben de beul van de zon, ik ben de man van bazalt, ik ben de man van kobalt, ik ben de man van graniet, ik ben de man van bauxiet.

Ik ben de zoon van Baal, ik ben het monster, ik ben het staal.

Ik ben de man van ivoor, ik ben de beul met de boor, ik ben de man van lobotomie, ik ben de man van hysterectomie, ik ben de man van strontium, ik ben de man van titanium.

Ik ben de zoon van Baal, ik ben het monster, ik ben het staal.

Ik tel tot 1 en tel mijn druiper, complexe becijfering.

Ik tel tot 2 en tel mijn handen, vermorzeld en verkoold door het vele graven in asbestgroeven.

Ik tel tot 3 en tel m'n tanden, rot en los.

Ik tel tot 4 en tel de wanden van dit hok geheten stikhok waar ik ben geweest, waar ik ben, waar ik tot in den treure zijn zal.

Als mijn pa tot 5 telt telt hij al z'n kinderen, vervloekt en vermaledijd.

Als mijn ma tot 12 telt telt ze haar porseleinen hondjes die niet hebben geblaft, die niet blaffen, die niet blaffen zullen.

Dat is pot, zegt mijn pa, dat is dikke pot.

De scheidsrechter zegt dat het geen pot is.

Toch was het pot, zegt mijn pa, die alles weet over pot, dikke pot en scheten laten.

Naar waar moet ik vluchten. Waarheen.

Ik heb geen vluchthuis. Alleen dit stikhok, elders een gaskamer, maar ver, ver hiervandaan.

Ik heb geen visum voor ontwikkelingslanden, toeristenstranden, ontbladeringslanden, prijzenparadijzen.

Waar moet ik heen. Ik heb geen huis dan dit hier.

Hier moet ik nolens volens ademen en ademen en ademen tot de adem me benomen wordt.

Hier moet ik willens nillens ononderbroken en onophoudelijk steeds maar denken en denken en denken. Alhoewel denken nu zo goed als uitgesloten is, nadenken onmogelijk, konstrueren of zelfs maar rekonstrueren utopisch.

Wat nog rest is het noteren van het observeren en voor datgene wat dient te worden geobserveerd bestaan nu geen toereikende woorden meer.

Toch klaag ik niet. Alle dagen warm eten. Alle dagen worstenbrood. Onderdak. Een beenharde sofa om op te slapen. Een stoel om op te zitten. Een pa en een ma.

Woensdagavond vijf voor half nacht en de glazen Moloch spouwt z'n snot de woonkamer van het stikhok in, waar de lucht ijler is dan te ijl om in te ademen.

Midweeklottotrekking zonder extra pot.

De tientallen, de honderdtallen, de duizendtallen, de tienduizendtallen, de honderdduizendtallen.

Het zevende cijfer maakt het getal compleet.

Pa noteert alles minutieus en krampachtig in de kantlijn van een pagina van de krant maar hij heeft niets omdat hij nooit iets heeft gehad, nooit iets heeft en nooit iets hebben zal dan wallen en wangzakken en arthrose en af en toe een fikse bloedneus en vreten zal pap en brood in de oude tandeloze dagen, vlak voor het leggen van de varkenskop op het kapblok van de dikke poedelnaakte beul.

Ma is de rijstvlaai op.

Ge hebt zelf het laatste stuk opgevreten.

Pa zegt dat is goed dan moet ik niet naar de overschot gaan zoeken.

Ma komen de krinksels.

Nee de krinksels komen niet de krinksels komen pas volgende week.

Dat is goed want als de krinksels komen moet ik twee extra Valium nemen.

Goed dat ik van het Kieken Kokodee verlost ben. Wat was me dat voor een wijf op het laatste.

Vaker dan vaak wil ik m'n ziel uit m'n longen schreeuwen.

Ma. Pa.

Maar ze zouden niet begrijpen wat ik met die woorden bedoel.

Ze zouden denken dat ik weer een zelfgeschreven liedje zing. En ze horen m'n liedjes niet graag.

(Pijn pijn pijn maar laat maar laat maar)

Stom zeg ik wel eens ma. Maar ze zegt niets terug. Misschien is ze mijn naam vergeten.

Sprakeloos zeg ik wel eens pa. Maar hij verzwijgt elke waarheid.

Hoe kan ik dan weten van wie ik het kind ben.

Ik zie mijn moeder in haar laatste krak.

Ik zie mijn vader in z'n allerlaatste zoenk.

En dat het buiten zo verdomde koud is, terwijl het volop lente hoort te zijn en ik door de straten van de stad hoor te lopen en luid een zelfgeschreven lied te zingen.

De enige ervaarbare warmte is nu nog de hele, hele schamele warmte heel, heel diep binnenin mezelf en het lijkt wel of ik op het topje van de poolkap zit, zo koud is het in dit stikhok, en zo eenzaam.

Het is nacht en ik kijk door het raam.

Kijk, zeg ik tegen mijn pa, daar staat de grote hond.

Maar dan kaiet mijn pa ik ben het kleinste van de kleine hondjes, niks ben ik en niemendal, een keffertje, een schoothondje.

In pa z'n plaats ben ik zelf beschaamd, benijd evenwel niet z'n spijt, ik die Kristus Maria Jozef had gehoopt en gedacht en geloofd dat mijn pa een lichtend sterrebeeld zou zijn, een schitterend voorbeeld voor de geketende massa, geen poedel, geen pekinnees, en plots staat het huilen me nader dan het lachen.

En als pa en ma dood zijn groeit er gras op hun buik, gras op hun buik, grasgroen gras op hun buik, bedolven onder vettige humus keren ze weer tot stof en as in het jaar dat nader komt, almaar nader.

Langzaam infiltreert in mij de worm, langzaam slechts, millimeter voor millimeter infiltreert in mij de lintworm die mijn rotte resten vreet.

Aldus ben ik vervloekt, aldus ben ik verdoemd, zo ben ik tot spijt van wie 't benijdt vermaledijdt tot lintwormschijt.

Niet meer luisteren maar aanhoren, niet meer kijken maar aanzien.

De misselijkmakende platheid.

De perfekt rechtlijnige sinusoïde.

Het elektroëncefalogram zo plat als een vijg.

En dan de pijn die zich vanuit de dikke darm dwars door de lebmaag, de netmaag, de boekmaag en de pens stormenderhand een weg boort naar de hersenen van pulp en knisperend grijs gruis, dan definitief de pijngrens voorbij.

Op m'n blote knieën, de pijpen van m'n versleten jeans opgestroopt, smee ik mijn pa om vergeving van wat ik hem heb aangedaan, maar hij zegt dat ik hem niks heb misdaan, alleen af en toe dik z'n kas uitgehangen.

De pijpen van m'n rafelige pyama opgestroopt smee ik idemdito mijn ma om vergiffenis maar ze zegt alleen ge moet eens leren van uw handen te wassen als ge gedaan hebt met kakken want ge zijt een vuilaard.

De smeekbeden van een schuldeloze.

Wat gaat ge doen als ge mij kapotgesmoord hebt met uw stank, zegt ma, wie gaat dan uw was en uw plas en uw kook en uw strijk doen misschien.

Ik denk hierover na maar weet het antwoord niet of nauwelijks.

Nu het onuitstaanbare, het ondraaglijke beukt en bonkt tegen de slijmdunne wanden van m'n schedeldak en als etter naar buiten wil langs beide hamers, langs beide stijgbeugels, langs beide aambeelden, langs beide flaporen.

Zij die krom en knoestig en versleten is gaat nu slapen. Ze heeft zich uitgekleeft en aangekleeft in de bijkeuken en daarbij geen aanstoot gegeven.

Tanden in de Steradent.

Een laatste gepreveld stukje volzin. Allicht een liefkozend woord aan het adres van de hond die ze schatje noemt en bijou en fritske en mij en pa stinkers en profiteurs.

Nog noem ik haar ma in het vierde koude jaar zonder het Kieken Kokodee en pa noemt haar niets meer in het jaar van hun kerozeinen bruiloft.

Uitgehongerd en niet kunnen eten.

Uitgeput en niet kunnen slapen.

Kapotgeleefd en niet kunnen verrekken.

Ziek van wanhoop en verdriet en niet kunnen janken.

Te willen schrijven en de loutere handeling een verschrikkelijke pijnscheut van m'n teennagels tot in de stoppels op m'n schedel.

Pa zegt ge moet uw broek eens bezien, ge hebt ze weer goed begaaid vanachter.

Ja, zegt ma, ge hebt er weer een ferme pruim ingedraaid, doe ze maar uit dat ik ze direkt was, loop zolang maar in uw onderbroek rond en doe maar een propere aan want die ge nu aanhebt zult ge ook wel volgescheten hebben.

Dat ge Kerstmis viert en Nieuwjaar viert maar Karnaval verstaat mijn pa niet en vasten en boete doen waarom zou hij boete doen hij heeft begot niks misdaan.

Ik zeg ja pa dat ik dat ook niet versta al die zever van die katholieke kerk en denk aan de riemslagen en de stokslagen en de slagen met z'n blote hand maar vergeet onmiddellijk, vergeet onmiddellijk hoe z'n grote vaderpikkels m'n naakte kinderbillen brandden en ik zonder tranen lag te janken op m'n strozak onder het wakend oog van Kristus Jezus die voor ons geleden heeft en gestorven is op de Kalvarieberg. Pa z'n handen zat los maar de handen van bompa zaten ook al los en de handen van grotebompa en de handen van grotegrotebompa en zo altijd maar verder tot bij Clovis die, zoals bekend, te Soissons, in verband met een vaas of iets.

Amerikaanse wetenschappers hebben een planeet ontdekt waarvan het licht vijftientig miljard jaar onderweg is geweest naar de aarde.

[advertentie]

Ik zeg tegen mijn pa dat de snelheid van het licht 300.000 kilometer per uur bedraagt, hij scheurt een blad uit m'n ruitjeschrift en begint de afstand van de nieuwe planeet tot de aarde te berekenen. Eerst rekt hij uit welke afstand het licht aflegt in een jaar. Daartoe vermenigvuldigt hij $300.000 \times 60 \times 60 \times 24 \times 365$. Vervolgens vermenigvuldigt hij de astronomische uitkomst met vijftwintig miljard. Negen nullen. Het eindelijke getal gaat uren later z'n aangeboren alpinopetje ver te boven en de hele verdere avond zit hij in het diepste, slechts door ratelende ronkende reeksen scheten onderbroken stilzwijgen te filosoferen over de wonderen van de kosmos terwijl ma in de voorkamer slaapt, ik aan de keukentafel zit te zuipen, al ontplof ik bijna ik ontplof niet, al spatten m'n hersenen bijna uit elkaar ze spatten niet uit elkaar, al voel ik vezel na vezel sterven ik ga niet dood maar zing luidop in mezelf een zelfgeschreven lied.

Vlak voor mijn ma om negen uur gaat slapen eet ze nog een kiwi die ze schilt in een stuk keukenrol.

Vlak voor mijn pa om vijf gaat slapen eet hij nog een dubbelbelegde bruine boterham met salami.

Als ik na m'n vruchteloze, nutteloze arbeid om zeven uur ga slapen pers ik eerst uit alle macht langdurig alle weerbarstige slijmrode pieringen uit m'n neus.

In dit stikhok slaap ik op de sofa.

Om zes uur maakt mijn ma me wakker en kruip ik in haar bed tot kwart over twaalf.

Door geloken oogleden heen zie ik om twaalf uur m'n pa opstaan in z'n bezeken bescheten ondergoed, op de rand van z'n bed z'n broek met de bretels en z'n versleten trui aantrekken, overeind komen en zich vastklampend aan het voeteneind en rochelend naar wankel oudemannenevenwicht zoeken.

Dan gaat hij weg, draai ik me om, probeer stukken droom in restantjes halfslaap weer bij elkaar te graaien, besnuffel intens en bezeten de kleverige restjes moederlichaamsgeur. Dan veer ik overeind, zoek en vind onmiddellijk m'n evenwicht, strompel door de voorkamer, struikel door de middenkamer, waggel door de woonkamer naar de keuken, slurp de hete koffie, rook de eerste sigaret, hoest m'n longen uit m'n bast, walg reeds nu van wat gekomen is, van wat komt, van wat nog komen zal.

Beknopt verslag van de Europese campagne van mijn pa.

Uitgescheten in Brugge, uitgelachten in Omsk, weggehoond in Tel Aviv, van het veld gestuurd in Reykjavik.

Beknopt verslag van de Europese campagne van mijn ma. Verloren gelopen in wat toen nog Leningrad heette. Op de Nevski Prospekt. Na dagen dolen en dwalen weer op de luchthaven beland.

Waar hebt gij al die tijd godverdomme gezeten, zegt mijn pa als mijn ma weer thuiskomt.

Mijn ma zegt op de Nevski Prospekt en gij hebt natuurlijk weer al dit tijd op het schijthuis gezeten.

Ik zeg pa ik ben de man van staal.

Pa zegt gij zijt juist niks gij zijt een voddebaal.

Ik zeg ma ik ben de man van beton.

Ma zegt gij zijt niks dan de zoon van Camilla en van Mon en was uw handen met zeep als ge gedaan hebt met kakken en waart ge maar ergens anders geboren onder een ander gesternte. Ik zeg waar ma, zeg mij waar.

In Siberië, zegt ma, of in Polen, ergens waar het winter en zomer de stenen uit de grond vriest.

Zwijgzaam draag ik mijn ballingschap.

Maar mijn ma heeft mijn was gedaan toen ik op het punt stond van stank en smeerlapperij te vergaan.

Mijn pa heeft zich lazerus gezopen toen ik van ellende en miserie niet meer wist waar nog gekropen.

Nee pa, geen traan, geen koffielepel van uw godverdommese levertraan.

Voor u oh ma een zee van tranen, bijna een stille oceaan, want gij hebt mijn was en mijn plas gedaan toen ik van de rottenis bijna was vergaan.

En nu zit ik hier om kwart over middernacht en kan net zo goed naar het zenith als naar het azimuth staren, bezopen als ik alweer ben.

Als straks de dag door de muur van de nacht breekt kan ik weer een zelfgeschreven liedje zingen, ik ben de man van goud, gebeiteld en gebouwd, verhit door de smid, gevernist door de alchemist.

Een liedje zingen helpt soms maar meestal niet want dan zegt mijn pa houd nu eindelijk eens uw bakkes toe en mijn ma was nu eindelijk eens uw handen als ge gedaan hebt met kakken want ge zijt een vieze vuile vettige vunzige stinkoord.

Aleksandr Skorobogatov
Die nacht

Vertaling: Rosemie Vermeulen

1.

... Het einde van de zomer of het begin van de herfst, wanneer je nog echte warme of zelfs hete dagen hebt, maar de bomen er al vergeeld bij staan, wat bijzonder opvalt, als een plotse verandering die zich als het ware in enkele uren voltrekt. De avonden werden langer en het was net of het frisser werd, koeler in elk geval.

De stad was bang op haar qui-vive: de laatste twee weken werden in één van haar buitenwijken beestachtige moorden gepleegd die op geen enkele logische manier te verklaren waren. Zoals gewoonlijk spraken de autoriteiten zich niet uit in het openbaar, maar iedereen was het er over eens dat het om een maniak ging. Op de wegen stonden gewapende patrouilles die van tijd tot tijd auto's tegenhielden, documenten controleerden en de gezichten bekeken en vergeleken met de foto's. Maar de stad begreep dat dit allemaal tevergeefs was, een nutteloze tijdsverspilling en verloren moeite en de politie dacht er blijkbaar net zo over.

Deze wijk onderscheidde zich van de andere omdat ze er zo onverzorgd bij lag; achter de laatste huizen, die op een ongelijke gebroken lijn stonden, liepen spoorwegen: verroeste rails, verroeste dwarsliggers, verroeste stenen. De grond errond was net zo verroest door speciale spoorwegolie die overal gemorst was. En niet alleen de grond - de lucht boven deze huizen was ook speciaal, zoals nergens anders, onbeweeglijk, laag en somber. In je herinnering nadien leek ze verroest.

Tussen de identieke naoorlogse huizen met één bovenverdieping stonden er ongewoon veel kapotte zonder ruiten, vaak met onbegaanbare vloeren en kapotte muren.

Hier 's nachts voorbijlopen was bijzonder griezelig. De voorbijgangers liepen bij deze huizen onwillekeurig, zonder nadenken van de stoep af en liepen over de straat, temeer omdat er op dit uur uiterst weinig auto's reden. Sommige ramen waren stevig dichtgespijkerd met fineer, kruis op kruis vastgemaakt met planken. Zulke huizen zagen er echter nog angstwekkender uit en die angst was onverklaarbaar. Er was waarschijnlijk niemand die min of meer concreet voor zichzelf kon zeggen waarvoor hij precies bang was wanneer hij in het donker voorbij deze huizen liep.

Er wordt gezegd dat men hem één keer heeft gezien (hoewel dat verhaal niet erg veel vertrouwen bij me opwekt en eerder een legende lijkt, een verzinsel bijna zonder een zweem van waarschijnlijkheid). Op die grijze avond, om een uur of negen, tien, wanneer onze straten er gewoonlijk al verlaten bijliggen, liep hij het appartement op de eerste verdieping van het huis naast het mijne binnen (als dat alles waar was, zou ik zeker de kreten hebben moeten horen van de mensen die bij de oprit bijeengedromd waren). Het gezin had net gegeten; ze aten altijd laat wanneer vader in de avondploeg werkte. Ze zaten zoals gewoonlijk in de fauteuils tv te kijken met een kopje thee. Een geluk dat het jongste dochttertje toen nog bij haar vriendin was, de burens die op hetzelfde trapportaal woonden.

De kreten waren tegelijkertijd in alle appartementen van het huis te horen en precies dat detail overtuigt me ervan - zelfs meer dan de andere - dat het verhaal verzonnen is. De muren zijn daar ongelooflijk dik, wel drie of vier bakstenen, en dempen elk geluid. Aan de andere kant heb ik enkele dagen nadien zelf roestkleurige vlakken gezien op het plafond van het salon in het appartement eronder - bloed dat door de plafondbedekking heen gelekt was.

Ze krijsten lange tijd, misschien kwamen zijn slagen niet

precies terecht of wisten die mensen zich eerst nog te verdedigen, de slagen te ontduiken... De eerste die werd neergemaaid was de man die een half uur tevoren van de fabriek was thuisgekomen. De expertise stelde vast dat hij stomdronken was geweest, zó erg, dat hij waarschijnlijk amper op zijn benen had kunnen blijven staan. Toch had hij zich geweerd: op de poot van een kapotte stoel werd een haarlok met een stukje huid ontdekt. Men veronderstelt dat de man met de stoel op het hoofd van de aanvaller had geslagen. Jammer genoeg had hij hem hiermee niet kunnen tegenhouden.

De burens begrepen hoe dan ook onmiddellijk wat er aan de hand was. Iedereen wierp zich op de telefoon. De politie registreerde op één minuut zeven oproepen, zeven precieze getuigenissen: in die straat, in dat huis is de maniak mensen aan het vermoorden... Zo, of ongeveer zo zeiden ze allemaal, hoewel ze noch de maniak, noch wat er in dat appartement gebeurde hadden gezien... De kreten waren niet om aan te horen, ze maakten je gek, en velen haastten zich de straat op (we zullen ze niet veroordelen voor het feit dat bij niemand de gedachte opkwam om de deur *van dat appartement*, die niet op slot was, te openen, binnen te gaan en te helpen, al was het maar om te proberen... Het is moeilijk te veronderstellen hoe iemand van ons zich in dergelijke situatie zou gedragen).

Over het gordijn gingen schaduwen heen en weer; ondanks het vrij doffe licht in de kamer en het vrij dikke materiaal van de stoffen gordijnen kon je toch een en ander onderscheiden. Iemand stond met zijn armen te zwaaien en viel dan of boog zich voorover. Een schaduw stormde van links naar rechts, en een bijl ging de hele tijd op en neer.

Op straat schreeuwde niemand. Door dezelfde uitdrukking op hun gezicht waren ze op een onwaarschijnlijke ma-

nier op elkaar gaan lijken, als familieleden, broers, tweelingen. De mensen vergaten te ademen terwijl ze als betoverd naar het enige verlichte raam van dit appartement stonden te kijken en zich onwillekeurig tegen elkaar aandrukten. Van de oude ahorn waar ze onder stonden, rukte de wind bladeren af. De wind beroerde de bladeren die meteen weer stil leken te hangen en dan zacht al spelend naar beneden dwarrelden. Ze vielen op de schouders, raakten de gezichten even aan... De mensen waren zo meegesleept dat waarschijnlijk niemand ze opmerkte.

Bijna onmiddellijk nadat het achter de ramen stil was geworden, hoorden ze in de verte het geluid van politiesirenes. De mensen leefden op, kwamen in beweging, iemand schraapte zijn keel alsof hij iets wou gaan zeggen. De maniak liep intussen door het appartement van de ene kamer naar de andere, keek onder de tafels, de bedden, in de nachtkastjes en kasten, en van tijd tot tijd veegde hij met een korte beweging zijn grauwe, helderrood bespatte gezicht af met zijn handen. De neergehakte mensen legde hij op de grond volgens grootte, wanorde irriteerde hem verschrikkelijk. Hij haalde zwaar adem, hapte fluitend en zwetend met open mond naar lucht die nu slecht rook in het appartement. Hij was een bejaard man en werd snel moe. Hij trok de gordijnen open en zocht het balkon af.

... Velen, om niet te zeggen iedereen, schrok op toen een kind begon te huilen toen het plots het hoofd van de moordenaar in het raam zag. Maar zijn moeder maande hem krampachtig met haar armen zwaaiend tot stilte, geremd door angst, ze stampte hysterisch met haar voeten en het kind bedekte zijn ogen met zijn handen en werd bevend stil.

Daarna sloeg er een deur dicht, hij kwam langs de trap naar beneden en liep naar de deur, de mensen konden duidelijk zijn bedaarde pas horen.

Dat die man die naar buiten kwam er doodgewoon uitzag, zou me met stomheid geslagen hebben als ik die avond in de menigte had gestaan. Inderdaad, hij was ontgoochelend alledaags, op het vreemde af: een gewoon, klein gezicht met onopmerkelijke, onopvallende trekken, dunne lippen, alsof ze uitgedroogd waren, die grauwwachtig zagen en bijna niet te onderscheiden waren op het grauwwachtige gezicht. Zijn ogen stonden dicht op elkaar, ze keken uitdrukkelingsloos in het rond en boezemden geen angst in... Hij was heel *klein* (dat is waarschijnlijk het belangrijkste woord, de belangrijkste indruk), had korte benen, fijne armen, geen hals. Zijn kostuum (hij droeg een kostuum) zat slecht en leek verkreukeld en in lange tijd niet meer gewassen. Hij was klein en zag er zwak uit, die bejaarde man met kromme rug, maar toch kwam niemand van de mensen die tegenover hem stonden in beweging om hem te grijpen.

Met zijn blik naar de grond stapte de man van de deur de hoek om, maar plots bleef hij even staan, keek om en kneep zijn ogen dicht... De massa week achteruit, vooraan werden kreten geslaakt, maar de man zwaaide met zijn vrije hand.

‘Vrouwen,’ bracht hij ontvreden hoofdschuddend uit, en hij herhaalde met dezelfde uitdrukking dat woord dat niemand verstond:

‘Vrouwen...’

Hij voegde eraan toe:

‘Stil, hij slaapt.’

Hij liep de hoek om, terwijl hij aldoor afkeurend zijn kortgeknipte jongenskop met enorme oren schudde, bijna zo groot als een hand, alsof ze speciaal waren uitgerokken.

Er lekten druppels van de bijl. Dat konden veel mensen zien.

Het was net of iedereen ontwaakte door de aankomst van de politieauto. Ze begonnen ineens te schreeuwen, te huilen, liepen zwaaiend met hun armen over de binnenplaats en wezen de mannen in uniform met korte machinegeweren zonder kolf waar de moordenaar zich had verstopt (het woord 'verstopt' past niet helemaal, omdat hij zich niet had verstopt, maar gewoon was weggegaan, langzaam, zonder de minste haast, met een verstrooide blik naar de grond...). Achter de eerste auto kwam er een tweede het erf opgereden en daarna een derde. Het vibrerende violetkleurige licht maakte alles nog angstwekkender. Uit de laatste auto kwamen soldaten in pantservesten met helmen in de hand op de grond gesprongen. Enkele politieagenten renden snel naar de oprit, de meesten haastten zich de hoek om, de moordenaar achterna; iedereen had de indruk dat hij nog maar net weg was, enkele seconden, hooguit een minuut geleden.

Op één nacht werden opnieuw in een straal van tweehonderd meter van dat huis alle lege huizen in de buurt onderzocht, de bewoonde afgezocht.

Hij werd niet gevonden. En de ontgoocheling werd nog groter omdat ze de laatste tijd deze man nog nooit zo dicht op de hielen hadden gezeten als vandaag.

Er zal wel niemand geslapen hebben in het huis de rest van die nacht, die je rustig kon noemen toen de politie weg was, toen de kreten achter de ramen opgehouden waren, de commando's en het weerzinwekkende gehuil. (Er hilde een herdershond, die nadien met een personenwagen was aangevoerd, hij hilde praktisch zonder ophouden en beefde zo hevig over heel zijn lichaam dat hij niet kon staan en de hele tijd op de grond viel en zijn baas niet gehoorzaamde). Die nacht kon je bijzonder goed het eindeloze gezang van de nachtegaal horen in de tuinen aan de overkant van de straat.

[advertentie]

2.

Hij sliep onmiddellijk in nadat hij zich in een hoop vossen had verborgen die in een prop in de hoek van de lege kamer zonder deuren of ramen lagen. Hij voelde de bijl niet in de zak onder zijn zij en droomde: een diepe bergkloof met bijna loodrechte verroeste wanden, ruiters en eindeloze rijen met een droefgeestige vrolijkheid op hun donkere gezichten, met brandende tekens op hun hoofden. Plechtige muziek kwam van ergens beneden, waar de ruiters heengingen, identiek wippend in hun zadels. Hij deelde hun vreugde, hoewel hij de reden ervan niet duidelijk begreep. Vanaf de hoogten vielen soms stenen - hij was verschrikkelijk bang dat ze op hem zouden vallen en hem verpletteren - dus moest hij de hele tijd gebogen rennen, kruipen tussen de fijne, zwarte, gehoefde paardevoeten, die harmonieus stapten. Stof raakte verstopt in zijn ogen, die eerst traanden, maar nadien hielden de tranen op en staken zijn ogen en verloren hun kracht. Het zand vulde zijn mond en kraakte als glas tussen zijn tanden. Hij smeekte de ruiters om regen.

De stortregen maakte onmiddellijk de aarde nat, en dat leek hem erg aangenaam - over de vochtige aarde lopen onder de paardevoeten. Maar de scherpe harde stralen geselden alsmaar pijnlijker zijn lichaam, ze veranderden de aarde, die een minuut geleden nog hard was, in lopende modder. Het was verschrikkelijk te zien hoe die stralen gaten sloegen in de huid van de paarden en het haar van de hoofden van de ruiters sloeg, alsof het droog gras was. Hij maakte hen schreeuwend attent op hun haar, op de lichamen vol gaten van de paarden, maar de ruiters schonken geen aandacht aan zijn geschreeuw.

Eerst werden hun hoofden weggewassen, en hun lichamen - (kruis op kruis, stevig vastgemaakt met bruine lederen gordels met dubbele rijen symmetrische gaatjes langs de randen) - voerden zelfstandig de paarden, zich stevig vast-

houdend in de zadels met hoge oosterse zadelbogen.

Verlost van de hoofden vulden de lichamen zich al snel met troebel regenwater; één ervan wankelde boven hem, de fijne hals hield de druk niet, boog door en het roze geworden water pletste op hem neer terwijl hij in de modder spartelde en probeerde weg te duiken...

Daarna begonnen de stevig aangetrokken gordels met een droog gekraak te barsten, maar ook daarna bleven de lichamen nog lang min of meer recht in de zadels zitten. En daarna begonnen de halzen als doorweekte kragen te vallen, met rode gebroken slangetjes liepen de barsten naar beneden, en er begon meteen water doorheen te sijpelen, wanstaltig zwollen de borstkassen en buiken op, niet in staat om zonder gordel de druk van het water dat zich binnenin verzamelde te houden, ze scheurden vochtig lillend als een kwal open.

... Weerzinwekkend luid en lang huilde een kind in een dakappartement met open balkon, och, dat kon hij zo niet laten: het was te luid. Hij klauterde via de brandladder op het dak, klom het balkon op en haalde gehaast en nerveus de bijl uit zijn zak...

Hij vond het kind in het donker en kalmeerde het...

Hij zag zichzelf bij de stam van de populier staan, waarvan op de takken de nachtegaal moest zitten die de hele nacht te luid had gezongen, ongeoorloofd luid. Hij stond een hele tijd met opgeheven hoofd onder de boom, bang om met zijn ogen te knipperen, hopen dat de vogel uitgeput in slaap zou vallen, naar hem toe zou vallen, dan zou hij zijn kop losrukken.

Ergens tegen het ochtendgloren besloot hij in de bomen te klimmen om hem daar te vangen. Het was een oude populier, hij kon er twee keer met zijn armen rond, en de stam

ging ver omhoog zonder enige tak. Hij viel keer op keer, en toch probeerde hij erin te klimmen, hij kreunde luid over de hele straat, drukte zich kronkelend met zijn hele lichaam over de stam en merkte de pijn helemaal niet. Aan zijn vingers zaten al lang geen nagels meer.

De volgende gedachte kwelde hem in zijn droom: *als er geen ruiters zijn, wie zal dan zijn droom verdedigen, nog zo klein?* Hij was dodelijk bang dat hij zijn opgelegde plicht niet zou kunnen nakomen. Deze zin klonk nu al de derde week ononderbroken in zijn bewustzijn: *'Als er geen ruiters zijn...'*

Met zijn bevende, tot bloedens toe geschaafde vingers greep hij zich aan de takken vast en klom hoger, zichzelf geen seconde rust gunnend, bang om de vogels te missen; zijn stem leek bij elke beweging luider en luider.

Uiteindelijk zag hij hem. Hij liet zijn jasje vallen en klom langs de tak, die verder van de stam steeds dunner werd, en de angstwekkende man van zijn dromen, die opnieuw een zwart kostuum droeg en een golvende baard tot onder zijn middel had, wendde zijn ogen niet van hem af. Hij stond onder de boom en hield in de vingers van zijn rechterhand, versierd met waardevolle zwarte ringen, zijn eeuwige hoed. Toen hij op de al te dunne tak was geraakt, sprong hij als een poes; zo leek het hem toe, dat hij sprong, maar in feite boog de tak plots door, sidderde onder hem, boog door en verdween. Het leek nog dat hij op het laatste ogenblik de vogel in zijn hand, vochtig van zijn eigen bloed, had kunnen drukken. Maar verder stond om één of andere reden de zon op in zijn ogen, het dak van een wagon, de wind en een lied; een gebochelde auto, lijkend op een paarskleurige kever, enorme lichamen in dichtgegespte gordels met gaatjes; de zon veranderde in vuur, het vuur in nacht, de nacht in een kelder. De kelder werd bedekt met gezichten, vocht

kwam op de grove muren te staan en de hand met waardevolle zwarte ringen schreef na dit alles zorgvuldig op één van de muren een onbegrijpelijke, maar vrolijke en niet angstwekkende zin.

De visioenen hielden snel op, bijna ogenblikkelijk, zodat hij er niet het minst wijs uit had kunnen geraken. Hij vloog slechts vijf, zes meter, stootte met zijn rug helemaal bij het begin van zijn hals tegen een scherpe, nog maar pas afgebroken (en nog wit op de plaats van de knak) dikke tak.

Zo vonden ze hem de volgende dag op de populier die in het midden van onze straat stond. Kinderen die wat verder met een bal aan het spelen waren, hadden hem opgemerkt. Het eerste kind gooide gillend de bal weg en liep naar huis; aangestoken door de algemene kinderlijke angst liepen ook de anderen hem achterna zonder het lijk op de boom gezien te hebben. Twee of drie bleven toch achter en liepen hand in hand op de populier toe. Ze riepen ook de volwassenen.

De man in een zwart kostuum, die deze keer voorzichtig zijn lange baard in zijn hand hield, liep met kleine passen over de tak op hem toe. Hij glimlachte met open mond.

Hij had zin om te lopen, maar noch zijn handen noch zijn benen konden nog bewegen. Hij probeerde te roepen, maar dat lukte ook al niet. Hij wist wat er zou komen: de man met baard zou zich over hem buigen, zou zijn vingers naar zijn ogen uitsteken, zijn fijne, fijne vingers... Daarna zou hij ze zorgvuldig in zijn handen houden, van de tak vallen, de aarde raken, maar er niet op blijven liggen, maar verder gaan, dieper, naar de diepste duisternis, de koude, de stilte... Op zijn knieën gevallen voor de slapende dode kleuter zou hij de levende ogen in zijn voorlopig lege, donkere, droge oogkassen plaatsen...

Het bewustzijn verliet hem volledig en enkel in zijn ogen bleef nog een ogenblik van het leven hangen en hij zag de zon, het dak van een wagon, de wind en gezang; een gebochelde auto, enorme lichamen; de zon veranderde in vuur, het vuur in de nacht, de nacht in een kelder. De kelder werd bedekt met gezichten, vocht kwam op de grove muren te staan en de hand met waardevolle zwarte ringen schreef na dit alles zorgvuldig op één van de muren een onbegrijpelijke, maar vrolijke en niet angstwekkende zin: *'Die nacht werd Baltazar vermoord door zijn knechten'*.

Theo van der Wacht

Omslag

Zich nog laat aan dit oord gehecht
de herfst valt hier kort, gaten
en kieren worden omzichtig gedicht
dwarsverbanden versterkt.

In het bos zijn de vallen gesteld
poolvos en mink lopen fijn
in de pas, vlees vis lekken uit
aan de lijn, buit stapelt zich op.

Sneeuw in de nacht brengt de omslag
vorst zet zich vast, vuur schrap
Van de muur komen geweerd, kleren
van bont, naar buiten de bril op
waar kuis, schuw, het sneeuwhert -
Wie nu doorschiet, ziet morsblind.

3 Kamers

3 Gedichten

Slaap en werkkamer - Ik schat de lengte Jan Fabre - Benno Barnard

De Vliegenvangerkamer - Punt Jan Fabre - Gerrit Achterberg

Huis van Vlammen - Leven in een huis Jan Fabre - Gerrit Kouwenaar

Ik schat de lengte die ik heb

Ik schat de lengte die ik heb. Eén zeventig.
Zet streepjes af op het plafond. Ik lig in bed.
Da Vinci zocht verhouding sec. Ik teken,
zonder lood, mijzelf, van barst tot spinneweb.

In deze droom word ik te groot. Met uitgestrekte
leden, zo onruimteliijk, gezien vanuit de nek,
besta ik niet. Ik schets, maar dan in taal,
zoals ik tot de wereld sta. De ik van een verhaal.

Benno Barnard

Punt

Het raam is dood aan deze kant.
Het heeft geen andere kant.
De wereld werd een wand,
waartegen ik beweeg,
een vlieg, een dunne veeg.

De muren komen op mij toe;
de zolder en de vloer:
plat parallellepipedum,
vertrapt lucifersdoosje en
de put van Edgar Allan Poe.

Gij nam dimensie met u mee
uit mijn bestaan. Ik ben alleen
het onveranderlijke punt,
waarop gij u verlaten kunt.

Gerrit Achterberg

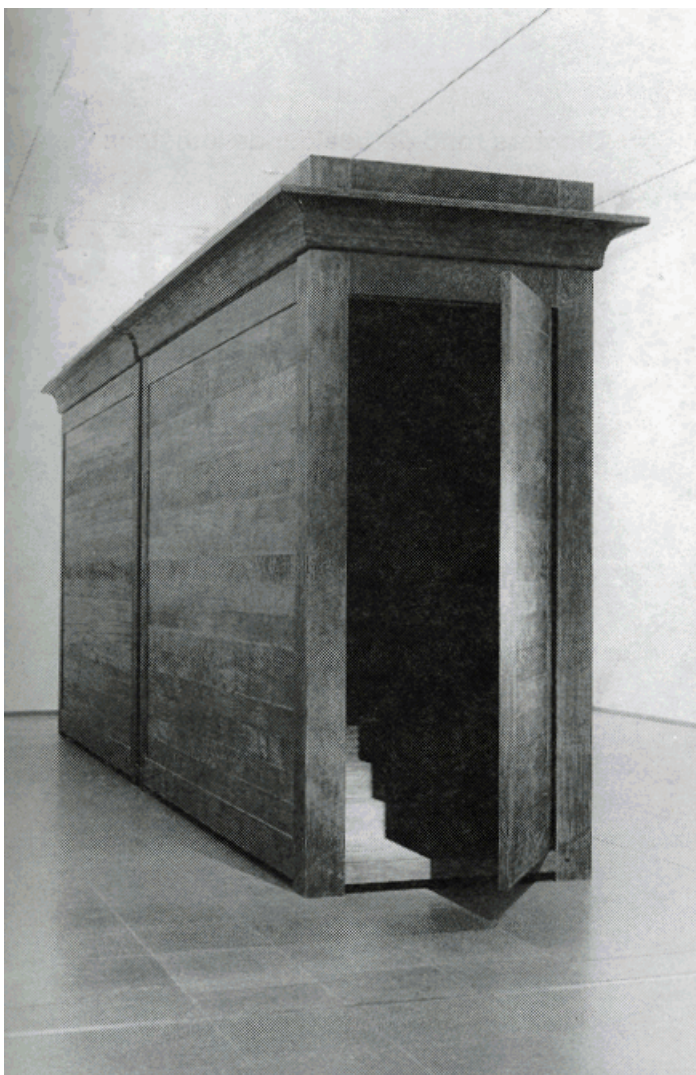
Leven in een huis
als in een lichaam

een breker breekt de ruiten
de wind van buiten
komt binnen

in een hoek nog een oud kind
in een kast een vergeten
liefde

stilte neemt bezit van geluid
namen versmoren in stof
geen deur komt ergens op uit

Gerrit Kouwenaar

[advertentie]

Jan H. Mysjkin

Bij 'wat in het donkere bleef' van Yves Bonnefoy

‘Wanneer een brief is zoekgeraakt, dan haal je het huis niet overhoop uit plezier om laden open te trekken’ - met dit beeld protesteert Yves Bonnefoy tegen diegenen die de poëzie willen definiëren als een louter talig fenomeen. Iets in de poëzie ging dus verloren, althans in de ogen van Bonnefoy, een ‘boodschap’, meer bepaald het woord als *zingeving* in de wereld. In plaats van te peilen naar deze unieke verhouding van het woord tot de wereld, laat de hedendaagse dichter zich verbluffen door de warreling aan betekenissen en beelden die hij spelend in en tussen de woorden kan ontdekken. Yves Bonnefoy, geboren in 1923 te Tours, ziet nu juist in dit spontane uitschieten van verbale betrekkingen een bedreiging voor wie door middel van het woord in een waarachtige contact met de wereld wil treden.

Dit reiken naar een moment van zin, vind je al terug in Bonnefoy's debuutbundel *Du mouvement et de l'immobilité de Douve* (Over de beweging en de roerloosheid van Douve, 1953), die eindigde met de cyclus ‘Ware plek’. Tien jaar later bleek Bonnefoy deze plek te hebben gevonden in Valsaintes, een afgelegen, steenachtig oord in de Haute-Provence. In het wilde weg dwalend door de streek was hij op een verlaten, vervallen abdij gebotst die vanaf 1963 het toneel van zijn hoop en begoochelingen, waarheid en vergissingen is geworden. Het geluk en de volheid die hij er beleefde, bracht hij twaalf jaar later onder woorden in de euforische bundel *Dans le leurre du seuil* (In het drogbeeld van de drempel, 1975).

Weer eens twaalf jaar later moest Bonnefoy vaststellen dat de bundel een aantal contradicties en onvolkomenheden telt: 'Ik merkte dat de herinneringen, gevoelens, gedachten, ja zelfs voorstellingen in relatie tot deze toch werkelijk bestaande plek in feite een ontoereikende lezing van het reële boden; ze vormden een taal die losstaat van de wereld die erdoor had moeten worden benoemd, een waarheid die veeleer werd voorvoeld dan doorleefd, een licht waarin donkere vlekken zweven'. Het 'ware leven' dat hij dacht te hebben gevonden in de eenvoud van 'de tijdeloosheid en kalme transparantie' van Valsaintes, bleek een illusie te zijn geweest.

Ce qui fut sans lumière (letterlijk: Wat zonder licht was, 1987) is de bundel waarin Bonnefoy in zijn dromen terugkeert naar die plek waar hij voor even de ‘tegenwoordigheid’ van de wereld nabij was geweest, om naar voren te halen wat er door valse verwachtingen en drogbeelden in de schaduw was gebleven. Het motief van Valsaintes wordt verweven met het motief van de kindertijd, d.i. de tijd die voorafgaat aan de woorden die de eenheid van de wereld zullen verbrijzelen. De toon van *Wat in het donker bleef* drukt meer ongenoegen tegenover de taal uit dan in de vorige bundels doorklonk; waar Bonnefoy voordien de droom aanklaagde als een vals bewustzijn van de realiteit, komt hij hier tot het inzicht dat de droom impliciet maar onvervreemdbaar deel uitmaakt van het woord. De ‘tegenwoordigheid’ van de wereld is in wezen iets dat buiten de woorden moet worden gevat. Om naar het eerste beeld terug te keren: je mag zoveel laden opentrekken als je wilt, de ‘verloren brief’ blijft zoek.

Wat in het donker bleef bestaat uit vijf reeksen gedichten; hier volgt de volledige vertaling van de tweede cyclus. Meer van en over Yves Bonnefoy vindt men in *Geboorten van het vers* (Poëziecentrum, Gent, 1994), een bloemlezing van hedendaagse Franse Poëzie, samengesteld, vertaald en becommentarieerd door Jan H. Mysjkin.

Yves Bonnefoy
Wat in het donker bleef
tweede reeks

Vertaling: Jan H. Mysjkin

Voorbij het vuur

Ik liep voorbij het vuur in de lege kamer
 Met gesloten luiken en gedoofde lichten,

En ik zag hoe het nog smeulde, ja
 Tussen de krachten van asse en gloed
 Het evenwichtspunt had bereikt
 Waarop de vlam naar háár verlangen
 Diegene die zij op dit bed van geurige kruiden
 En dood hout heeft verleid
 Onstuimig of teder kan omstrengelen.
 Hij is de knik in de tak die ik gisteren
 Onder een bruuske, plenzende zomerregen binnenhaalde,
 Hij lijkt op een Indische god die kijkt
 Met de ernst van een eerste liefde
 Naar diegene die door hem wil worden genomen
 In de bliksem die aan het heelal vooraf gaat.

Morgen zal ik de vlam oppoken,
Al is die bijna koud, en ongetwijfeld
Wordt het een zomerdag, zoals de hemel
Er heeft voor alle stromen, de wereldse stromen
En de donkere van het bloed. Man en vrouw,
Wanneer weten ze op tijd
Dat hun hartstoch opblaait of uitdooft?
Welke wijsheid in hen kan bij de minste aarzeling
Van het licht voorvoelen
Dat hun kreet omslaat van geluk in angst?

Morgenvuur,
Ademhaling van twee wezens die slapen,
De arm van de een op de schouder van de ander.

En ik, die de luiken
Kwam opengooien om het licht te ontvangen,
Ik stop, ga daar zitten en kijk naar jou,
Onschuld, van ontspannen ledematen,
Tijd zo vol van zichzelf dat die ophield te bestaan.

De waterput

Je luistert naar het touw dat stuitert tegen de wand
Wanneer de emmer afdaalt in de waterput: de andere ster,
Soms de avondster die in haar eentje komt,
Soms het gloedloze vuur dat 's ochtends wacht
Tot herder en kudde de stal verlaten.

Maar diep in de put is het water altijd gesloten,
Altijd blijft de ster er verzegeld.
Onder de takken zie je de schimmen
Van reizigers die er 's nachts voorbijgaan,

Hun rug gebogen onder een donkere last,
Ze zien er onzeker uit, als op een kruispunt.
De enen lijken te wachten, terwijl de anderen opgaan
In de schittering die bestaat zonder licht.

De reis van man en vrouw is lang, langer dan het leven,
Ze is een ster aan het eind van de weg, een hemel
Dit leek te schemeren tussen twee bomen door.
Wanneer de emmer het water raakt, en even opstuit,
Heerst er blijdschap, dan spant het touw strak.

De waterput, de doornen

Wij houden van putten die ver van de wegen waken,
Want we vragen ons af wie er nog naartoe gaat
In het van doornen versperde gras, aangelokt
Door hun kappen die als koepeldaken uitsteken
Boven het struikgewas, aan de grens
Van het land dat enkel eeuwigheid kent;
Wie blijft nu nog bij ze staan, doet ze open
En buigt zich voorover in een andere wereld.
Het roestige ijzer wringt tegen, verwekt een hels kabaal
Waarop een verpletterende stilte volgt wanneer de plaat
Die de twee hemelen scheidt op de steen terugvalt.

Het is niet meer dan een moment van de zomer, ontruikt
Aan de dood hernam de verschrikte krekel alweer
Zijn lied: stemgeworden stof
En, wie weet, licht maar voor niets.
Hij heeft door dat dit knisperen van het gras,
Die woorden, die hoop, niet méér waren
Dan hij (als dat het woord is), tussen de doornen
Die ons krabben in het gezicht, maar enkel
Het niets zijn dat het niets krabt in het licht.

De vaart van wolken

Het bed, het raam ernaast, het dal, de hemel,
De geweldige vaart van de wolken.
De abrupte haal van de regen over de ruit,
Alsof het niets de wereld parafeerde.

In mijn droom van gisteren
Flakkerde met korte stoten het zaad van vorige jaren
Over de tegelvloer, maar zonder warmte.
Onze blote voeten waadden erdoor als door klaar water.

O mijn geliefde,
Zo gering was de afstand tussen onze lichamen!
De rondsluipende tijd had er vergeefs gezocht
Waar hij met zijn zwaard zou kunnen toeslaan.

De bliksem

Het heeft vannacht geregend.
De weg ruikt naar vochtig gras,
Dan, opnieuw, de hand van de warmte
Op onze schouder, als
Wilde die zeggen dat de tijd ons niets zal ontnemen.

Maar kijk,
Waar het veld botst op de amandelboom,
Sprong een roofdier
Van gisteren naar vandaag tussen de bladeren door.

En wij blijven staan, hier, buiten de wereld,

En ik kom naar je toe,
En ik ruk je helemaal van de zwarte stronk,
Tak, door bliksem getroffen zomer
Waaruit het immer nog heilige sap van gisteren vloeit.

De zoom van het bos

I

Je zegt dat je houdt van het woord *doorn*,
En ik grijp de kans om met jou te spreken,
Want ik voel in jou, al weet je het nog niet,
De gloed opleven die mijn hele bestaan was.

En toch blijf ik sprakeloos: want de woorden
Zijn zo wreed dat ze diegenen afslaan
Die hen respecteren en hen liefhebben
Niet voor wat ze zijn, maar zouden kunnen zijn.

Enkel beelden blijven me dus nog over,
Zoveel als raadsels, of bijna, waardoor
Je blik die slechts het vanzelfsprekende kent
Zich, opeens triest, van mij zou afkeren.

Zie je, het is alsof het 's morgens regent
En we de stof van het water gaan openslaan,
Om ons voorbij de kleur te wagen
In het onbekende van plassen en schimmen.

II

En toch, die morgen daagt in dit land
Dat mij zo diep trof een waarvan jij houdt.
Het huis van deze weinige dagen slaapt,
We zijn de eeuwigheid binnengeslopen.

In het gras is het verborgen water nog zwart,
Maar met de dauw begint de hemel opnieuw.
Het nachtelijke onweer is geluwd, de wolk
Legde zijn hand van vuur in de hand van as.

Een steen

Kom, dat ik je stilletjes vertel
Over een kind waarvan ik me herinner
Dat het onbeweeglijk op afstand
Bleef van andere levens.

's Morgens ging het niet mee
In de bomen spelen met de anderen
Die het heelal vermenigvuldigden,
Rende evenmin mee over het strand
Naar almaar scheller licht.
Maar kijk, toch ging het zijn weg
Aan de voet van het duin,
Zijn stappen gelden als bewijs
Tussen de distels en de zee.

En daarnaast kun je zien hoe
De bredere voetindrukken
Van een onbekende gezellin vollopen
Met water dat de hemel verdubbelt.

Het woord doorn, zeg je

Het woord *doorn*, zeg je? Ik herinner me
De sloepen vastgelopen in het zeewier
Die de kinderen op zomermorgens gillend
Van de pret in donkere plassen voorttrokken

Want zie je, er zijn er waar het spoor rest
Van een vuur dat brandde op de boeg van de wereld
- En op het beroete hout, waar de tijd zout
Neerslaat dat een teken lijkt, maar vervaagt,
Zou ook jij houden van het glinsterende water.

Vuur dat de zee ingaat laait slechts kort op,
Maar wanneer zijn vlam dooft tegen de golf,
Vonkelen velerlei kleuren in de damp.
Het woord *doorn* lijkt op dit hout dat vergaat.

En is poëzie, als dat woord op zijn plaats is,
Niet de liefde voor dit licht te bewaren,
Ook daar waarnaar de ster ons leek te leiden

Maar voor niets behalve de dood? Met liefde
De amandel van de afwezigheid open te breken in het
woord?

De tak

Tak die ik aan de zoom van het bos opraap
Maar aan het eind van de wereld laat liggen,
Veilig verborgen tussen de stenen
Waar de andere weg onzichtbaar begint

(Want elk nu op aarde is een kruispunt
Waar, tegen het eind van de zomer, onze schaduw
Naar haar andere land gaat tussen dezelfde bomen,
En zelden nemen we een volgend jaar weer
De tak op waarmee we een zomer lang
Verstrooid het gras opzij hadden geschoven),

Tak, ik denk aan jou nu het sneeuwt,
Ik zie hoe je samentrekt rond de onzin
Van enkele knopen in het hout, waar de schors
Afschilfert door het zwellen van je duistere krachten,

En, een schaduw over de witte bodem, keer ik terug
Naar je slaap die in mijn geheugen rondspookt,
Ik ruk je uit je droom die verstuipt,
Want hij was slechts water doordrongen van licht.
Dan ga ik maar waar ik weet dat de aarde

Eensklaps tussen de bomen wegzinkt
En zo ver als ik maar kan werp ik je weg,
En luister hoe je van steen tot steen terugstuit.

(Nee, ik houd je
Nog heel even hier. Ik ga, ik neem
De derde weg die ik zag
Verdwijnen in het gras, en ik kan niet zeggen waarom
Ik niet het struikgewas inliep, al is het er nog zo duister
En klinkt er geen vogelstem tussen de bladeren.
Ik loop, ik bereik weldra een huis waarnaar de weg
Verloren was gegaan, al had ik er ooit gewoond,
Zoals er in het leven dat voorbijgaat
Voor het laatst woorden in het eeuwige weerklinken
Zonder dat je er acht op slaat.
Er brandt vuur in een van die altijd verlaten kamers,
Ik luister hoe het in de spiegel
Van sintels naar een lichttwijgje zoekt,
Als de god die denkt dat hij geest
En leven zal scheppen in de nacht waarvan de knopen
Oneindig en labyrinthisch worden aangehaald.

Dan leg ik je zachtjes op het bed van vlammen neer
En kijk hoe je wordt verteerd in je slaap,
Voorovergeboden houd ik nog een hele poos
Je hand vast, en dat is het eind van mijn kindertijd.)

Over takken, met sneeuw bedekt

Van de ene naar de andere tak, met sneeuw
Bedekt, wier bladeren over de jaren heen
Door geen wind werden beroerd, verstuipt
Af en toe licht, nu we stappen door deze stilte.

En dat poeder valt maar neer, eindeloos,
We weten niet of er nog echt een wereld bestaat
Dan wel op onze vochtige handen onthalen:
Een volmaakt zuiver kristal van werkelijkheid.

Kleuren, intenser door de vorst, blauw en purper
Die van ver voorbij de vruchten roepen,
Zijn jullie onze droom die niet zozeer vervaagt
Als wel verandert in voorkennis en weg?

De hemel bestaat toch zelf uit zulke wolken
Wier waarheid een dochter van de sneeuw is,
En keren wij ons naar de witte weg toe,
Dan kennen we hetzelfde licht en dezelfde vrede.

Toon Puttaert
Turpentine twist

‘Waar gaan we nu eigenlijk heen, Carola?’

‘Naar een nieuwe bar in het zuidkwartier - in die buurt waar ze tegenwoordig volop aan het renoveren zijn. Het is er vreselijk trendy aan het worden, weet je. En de “Detroit Detergent” is echt iets heel bijzonders.’

‘De wat?’

‘De “Detroit Detergent”. Dat is de naam van de bar.’

Daarna bleef het een tijdje stil in de wagen.

Ik zat me af te vragen aan welke vorm van mentale erosie je precies moet lijden om je café ‘Detroit Detergent’ te dopen, toen Carola me een scherpe blik toewierp.

‘Betto?’

‘Aanwezig.’

‘Beloof je me dat je je behoorlijk zal gedragen? Dat je relaxed zal zijn?’

‘Waarom vraag je dat?’

‘Omdat je altijd tense bent wanneer je vrienden van mij ontmoet.’

‘Tense? Wie - ik?’

‘Ja, jij.’

Ik had geen zin in strijd, dus:

‘Goed, goed, ik zal mijn uiterste best doen om niet tense te zijn vanavond, ok?’

Carola bleef me kritisch aankijken.

‘Je had anders wel iets fatsoenlijkers kunnen aantrekken.’

‘Waarom? Wat is er mis met mijn kleren?’

‘Je wéét wat er mis mee is, je draagt altijd hetzelfde: een oude jeans en een hemd dat tot op de draad versleten is.’

‘Tja, het spijt me, maar mijn glitterpak met de Elvis Presley-kraag was net in de was’

‘Ik méén het, Betto. Wanneer gaan we nu eindelijk eens wat modieuze spullen voor jou kopen - dat heb je me al zolang beloofd!’

‘Wel, eh...’

‘Ja, hou maar op, ik heb het al begrepen.’

Weer een lange pauze.

Dan opnieuw een onderzoekende blik in mijn richting.

‘Betto?’

‘Schattebout?’

‘Hoe heten ze?’

‘Wat?’

‘Hoe heet het koppel waarmee we vanavond uitgaan?’

Verdomme, een strikvraag!

Ik begon paniekerig in mijn geheugen te wroeten.

Heilig Maagd Maria, hoe heetten die twee nu ook al weer?!

Ze had het me vlak voor het instappen nog gezegd!

‘Nou, eh... zij heet, eh... Linda. En de naam van haar man is... Patrick, niet?’

‘In Godsnaam, Betto, hij is niet haar man, maar haar vriend! En hij heet niet Patrick, maar Nick - Nick met de N van Nero, de I van Ingrid, de C van Carla en de K van Kevin Costner! Probeer nu eens voor één keer de namen te onthouden, ja?!’

‘Ja, schat,’ antwoordde ik deemoedig.

‘Ok, een andere vraag nu: weet je nog wat hij doet?’

‘Wie - Nick?’

‘Ja, natuurlijk, wie anders?’

‘Mmh - was hij geen boekhouder of zo?’

‘Betto!! Nog geen kwartier geleden heb ik je verteld dat hij Marketing Manager is!’

‘Ach ja, nu weet ik het weer.’

‘Nou, probeer dat dan ook zo te houden!’

Vervolgens:

‘En zij - wat doet zij?’

Dat was gelukkig niet zo'n moeilijke.

‘Linda? Nou, hetzelfde als jij, niet?’

‘Dat herinner je je tenminste nog,’ slaakte Carola een zucht van verlichting. ‘Wel wel, dat is dan toch al iets!’

Het bleef opnieuw een poosje stil.

Tot ik plots wantrouwig te horen kreeg:

‘Betto, wat doe ik eigenlijk?’

‘Hé?’

‘Je hebt me wel gehoord: je weet toch, hoop ik, wat *ik* doe op mijn werk?’

Ik vond dat de conversatie nu een ronduit gevaarlijke wending begon te nemen.

‘Kom nou, Carola, zoiets zal ik niet weten! Of ben je soms opeens vergeten dat ik al drie jaar met jou samenleef?’

‘Anderhalf jaar, Betto.’

‘Wat?’

‘Ik zie “anderhalf jaar” - we leven nog maar anderhalf jaar samen.’

‘Nou goed dan: anderhalf jaar. Wat ik bedoel is dat ik het behoorlijk kras vind dat jij zoiets van me durft denken!’

‘Mooi zo, dan kan je me dus zonder problemen uitleggen waaruit mijn werk eigenlijk bestaat.’

Ik antwoordde niet meteen.

Iets wat kan gebeuren als je hopeloos in het nauw zit.

Maar als ik vannacht niet op de sofa wou slapen, zou ik er toch wat op moeten vinden - en snel ook.

Dus besloot ik een gokje te wagen:

‘Nee, ik leg niets uit,’ zei ik verontwaardigd. ‘Hoor eens, Carola, dit is belachelijk: jij schijnt te denken dat ik niks weet en niks kan onthouden!’

[advertentie]

‘Dat klopt’, luidde het nuchter. ‘Betto, ik wil je alleen maar behouden voor genante momenten tijdens het gesprek vanavond, want dingen vergeten is nu eenmaal een van je meest spectaculaire talenten. Je bent ook altijd zo verschrikkelijk verstrooid!’

‘Carola, asjeblieft, je doet net of ik een klein kind ben!’

Hierop volgende een tactvol stilzwijgen - zodat het me maar beter leek om zo vlug mogelijk van onderwerp te veranderen:

‘Zeg Carola, daarnet zei je dat die bar, de... eh...’

‘De “Detroit Detergent”, Betto.’

‘Dat was 'm, ja - wel, dat die bar zo bijzonder was. Bijzonder in welke zin eigenlijk?’

‘Dat zal je zo dadelijk wel zien. Maar ik kan je verzekeren dat het echt iets heel apart is.’

Ik verschoof me wat onrustig, want de laatste keer dat Carola me meegesleept had naar een ‘aparte’ bar, bleek het gezelschap in hoofdzaak te bestaan uit kerels die onder het slikken van hun zevende XTC-pil maar bleven doorzeuren over de voordelen van de uitklapbare achterspoiler op hun Porsche.

‘Dit is toch niet zoiets als die zaak waar we een week geleden geweest zijn, hoop ik?’

Carola maakte een gebaar van ergernis. ‘In Godsnaam, Betto, begin daar nou niet wéér over! Alleen maar omdat een paar van mijn vrienden een opkikkertje bijhadden.’

‘Een opkikkertje?! Carola, als ze hun mond opendeden, rolde er een complete apotheek uit!’

‘Je overdrijft.’

‘Oh ja? Maar jij hebt er geen uur over moeten doen om de politiecommissaris duidelijk te maken dat de pijnstillers die ik op zak had, ook werkelijk pijnstillers waren! En uitgerekend die dag had ik net een nieuwe voorraad gekocht: twee

volle strips van twaalf pillen elk - hij dacht notabene dat ik aan het dealen was!’

‘Wie heeft er nu ook pijnstillers bij wanneer hij uitgaat?’

‘Ik. Want van dat gedaver dat jouw vrienden muziek noemen, krijg ik doorgaans barstende hoofdpijn.’

‘In ieder geval hoeft je je ditmaal geen zorgen te maken: de “Detroit Detergent” is heel respectabel.’

‘Nou, dat hoop ik dan maar!’

‘Je gaat toch niet vervelend doen, wel?’ vroeg Carola dreigend.

‘Al goed, al goed, ik wil gewoon geen onaangename verrassingen, dat is alles.’

‘Die zul je vanavond ook niet hebben. Begin trouwens maar uit te kijken naar een parkeerplaats, want we zijn er bijna.’

Even later had ik de wagen aan de kant gezet en wandelden we langs een brede boulevard naar de plaats van afspraak. Tot Carola me op een straathoek plots in mijn rechternier porde.

‘Hier is het,’ wees ze me aan.

Vreemd genoeg bevonden we ons op dat ogenblik voor de ingang van een café dat niet alleen een normale, maar zelfs een uitgesproken gezellige indruk maakte.

Ik tuurde door een van de ruiten.

Geen pil te bespeuren, zo op het eerste gezicht.

Maar aangezien ik hoe dan ook op veilig wou spelen, begon ik het interieur wat aandachtiger te bestuderen.

Er viel echter niets te ontdekken dat kon wijzen op eventuele narigheden.

Geen spoor van fietskettingen, riotguns of uniformen.

Geen losse, rondslingerende voorwerpen - zoals uitgeslagen tanden of afgesneden vingers.

De aanwezige klanten leken ook allemaal tot het menselijke

ras te behoren: voor zover ik het kon bekijken was er zelfs geen enkel randgeval bij. En als mijn oren me niet in de steek lieten, stond de muziek zowaar op een volkomen aanvaardbaar volume.

‘Ok,’ oordeelde ik opgelucht, ‘dit lijkt me wel in orde: we kunnen naar binnen.’

Carola keek me even nijdig aan en duwde de deur open.

Hoewel de gehele ruimte nagenoeg volledig gevuld bleek met mensen, wierp ze onmiddellijk na het binnenkomen een enthousiaste hand op naar de andere kant van de zaal, een gebaar waaruit ik opmaakte dat ze Linda en Nick meteen ontdekt had in dit menselijke aquarium. En zo laveerden we tussen een eindeloos aantal tafeltjes door, om tenslotte naast een koppel neer te strijken dat wel aan elkaar gekleefd leek.

‘Linda! Nick!’

‘Hallo, Carola!’

‘Zijn jullie hier al lang?’

‘Nee, vijf minuten ongeveer,’ antwoordde de vrouwelijke helft van het duo. Ze zette een gezicht alsof ze net Olympisch goud veroverd had. ‘We hebben gelukkig nog twee barkrukken kunnen vrijhouden - op zaterdagavond is het hier namelijk gegarandeerd full house, weet je.’

Ze keek van Carola naar mij.

‘En dat moet Robert zijn, niet?’

Een scherpzinnige ziel, die Linda.

‘Betto voor de vrienden,’ corrigeerde Carola nog voor ik mijn mond had kunnen opendoen. ‘Betto, dit zijn nou Linda en Nick!’

Kijk eens aan.

‘Hallo, Betto,’ grijnsde Nick, terwijl hij me een reusachtige knuist toestak.

‘Nick, Linda - aangenaam.’

Carola en ik lieten ons neerzakken op de krukken, waarna iedereen elkaar opgewekt begon aan te kijken.

‘En, hebben jullie al besteld?’ wou mijn oogappeltje weten.

‘Nee, we hebben gewacht tot jullie hier waren. Trouwens, Stan is nog niet langsgeweest.’

‘Stan? Wie is Stan?’ waagde ik me maar meteen in het gesprek, want Carola's waarschuwingen lagen me nog vers in het geheugen.

‘Hij is eigenaar van de zaak - een hele leuke kerel,’ legde Linda me uit. ‘Carola en ik zijn hier al een paar keer iets komen drinken na het werk - vandaar dat we hem zo'n beetje kennen.’

‘Ach zo,’ knikte ik wijs.

‘En Betto,’ viel Nick in, ‘wat vind je van deze zaak?’

Ik wierp een blik om me heen. ‘Wel, het ziet er heel stemmig uit, moet ik zeggen.’

Het interieur - een geslaagde mix van retro en modern - maakte inderdaad een sfeervolle indruk, wat een ware verademing was na al die dubieuze gelegenheden waar Carola me gewoonlijk naartoe sleepte. De tafels en stoelen bijvoorbeeld, leken zo uit een Amerikaanse bar van de vroege jaren veertig te komen - toevallig een stijl waar ik persoonlijk nogal voor te vinden ben. Er stond zowaar zelfs een authentieke Wurlitzer 800, naast de toog - een prachstuk, dat bijgevolg behoorlijk kostbaar moest wezen. Nee, toegegeven: deze keer had Carola's keuze me aangenaam verrast.

‘Is je hier nog niks speciaals opgevallen?’ hoorde ik Nick's stem weer. Ik voelde prompt mijn oude, gezonde wantrouwen terugkeren.

‘Iets speciaals?’

‘Kijk eens goed om je heen.’

Dat deed ik.

Maar nog steeds zag alles er geruststellend normaal uit.

‘De dienststers, Betto!’ hielp Carola me ongeduldig.

Toen pas zeg ik het.

De serveersters die tussen de tafeltjes af en aan liepen, bleken ietwat ongebruikelijk gekleed te gaan: ze droegen namelijk allemaal hetzelfde blauw-wit geblokte schortje en dito muts met strik. De bestellingen, zo merkte ik bovendien, werden genoteerd met behulp van een pen die aan het uiteinde voorzien was van een enorme zwarte pluim - zodat het net leek alsof ze met een plumeau in de weer waren.

Terwijl de dranken opgediend werden op een veegblik.

‘Het lijken wel schoonmaaksters,’ stelde ik verbaasd vast.

‘Precies,’ beaamde Nick. ‘Reuze origineel, niet?’

Ik gaapte hem aan.

Want hier voor mij bevond zich een man van om en bij de dertig, een leeftijd waarop je doorgaans toch aanspraak mag maken op een minimum aan maturiteit en intelligentie. En toch zat dit eierhoofd ijskoud te beweren dat het vermommen van dienststers in poetsvrouwen getuigde van een verfrissende originaliteit.

Maar ik wou nog steeds geen moeilijkheden vanavond.

‘Heel origineel,’ stemde ik in.

‘En dat is nog niet alles,’ merkte Linda op. ‘Heb je al 's naar de bar gekeken?’

Wat? Was er nog meer?!

‘Nee, wat is er zo bijzonder aan de bar?’

‘Kijk zelf maar eens.’

Ik draaide mijn hoofd in de aanbevolen richting.

‘Wel, zie je het niet?’ vroeg ze toen ik maar bleef kijken en zwijgen.

Jawel, ik zag het wel.

Het probleem was echter dat ik niet onmiddellijk wist hoe ik moest reageren.

Want daar achter de toog, waar de argeloze caféganger nor-

maal gesproken een conventionele voorraad alcohol mag verwachten, zag ik alleen maar een verzameling plastic flessen in de meest uiteenlopende maten en kleuren.

Met als opvallende bijkomstigheid dat ze allemaal voorzien waren van een etiket met een doodshoofd erop.

‘Als ik me niet vergis,’ antwoordde ik na een hele tijd, ‘bewaart jullie Stan zijn ontsmettings- en reinigingsmiddelen in de rekken van zijn bar.’

‘Niet helemaal correct,’ verbeterde Linda me, ‘want eigenlijk bewaart hij zijn alcohol in die flessen.’

‘Pardon?’

‘Schoonmaken is namelijk het thema van deze bar, zie je. Vandaar ook de naam: “Detroit Detergent”. Stan gebruikt het als een basisconcept, een verkoopsgimmick - en ik kan je verzekeren dat het werkt, want deze zaak is in geen tijd waanzinnig populair geworden. Het is gewoonweg geniaal bedacht, vind je ook niet?!’

Ik staarde met open mond naar haar glunderende gezicht.

En dan weer naar de flessen en tubes achter de toog.

Ten prooi aan gemengde gevoelens, zoals dat heet.

Want een caféhouder die in staat blijkt tot dit soort ziekelijke invallen, is volgens mij zelf dringend toe aan een groot onderhoud.

Ik bleef maar kijken naar wat er in de rekken stond.

Tot ik mezelf opeens hoorde voorstellen:

‘Zeg, zouden jullie het heel erg vinden om ergens anders iets te gaan drinken?’

‘Betto!’ siste Carola meteen.

‘Kom nou, Carola,’ reageerde Linda lachend, ‘je ziet toch dat hij een grapje maakt!’ Ze richtte zich tot mij: ‘Maak je maar geen zorgen, Betto, het is absoluut veilig; Stan heeft er geen enkel belang bij om zijn klanten te vergiftigen. Hij zorgt er namelijk voor dat -’

‘Welkom, beauties!’ klonk het net op dat moment ergens achter mijn rug.

‘Als je van de duivel spreekt!’ kirde Carola, terwijl ze zich half van haar barkruk verhief om de man aan de andere kant van de toog een kus te geven.

Even later deed Linda hetzelfde.

‘Betto en Nick, mogen we jullie de eigenaar van “Detroit Detergent” voorstellen? Stan - dit is Betto. En dat is Nick.’

‘Hallo, Stan,’ zei Nick.

‘Stan,’ volgde ik gelaten.

Dus dit was de knaap aan wie men zo onnadenkend een drankvergunning had afgeleverd.

‘Hai, kerels - alles kits?’

Nu nog wel, ja.

‘Alles ok,’ antwoordde Nick vrolijk. ‘Hoewel Betto hier je schijnt te verdenken van gifmengerij!’

‘Is het werkelijk?’ keerde Stan zich naar me toe. ‘Nou, Betto, laat ik je dan meteen geruststellen: in die flessen achter me bevindt zich echt niets anders dan drinkbaar spul. Ik koop ze rechtstreeks van de fabrikant, nog voor ze ook maar één keer gevuld werden met de produkten waarvoor ze eigenlijk bestemd waren.’ Hij knipoogde schalks. ‘Daar kan je gif op nemen, weet je!’

Juist, ja.

‘En?’ wendde onze gastheer zich weer tot de dames. ‘Weten jullie al wat jullie willen drinken?’

‘Da's waar ook,’ zei Linda, ‘we hebben de kaart nog niet eens ingekeken!’

‘Ogenblikje.’ Stan haalde vier enorme mappen van achter de toog tevoorschijn en deelde ze uit. ‘Hierzo, doen jullie maar rustig aan - ik kom zo meteen wel terug.’

En daarmee maakte hij zich weer uit de voeten, ongetwijfeld op zoek naar nieuwe slachtoffers.

‘Iedereen een cocktail?’ vroeg Linda.

‘Ik in ieder geval wel,’ besliste Carola. ‘En ik weet het eigenlijk al: ik neem een White Spirit Whistle.’

‘Mmh - ja, die is zalig,’ herinnerde Linda zich. Ze dook in haar kaart.

‘Maar ik denk dat ik deze keer de Baltimore Bleacher gaproberen.’

‘En ik neem een Daytona Dissolvent,’ koos Nick op zijn beurt. Hij keek de vrouwen olijk aan. ‘Niet dat ik ook maar enig idee heb van wat het precies is, maar het klinkt in ieder geval veelbelovend!’

Jongens - van een halfgare idioot gesproken!

‘En jij, Betto?’ vroeg Carola.

‘Ik, eh... wel, als het jullie hetzelfde is, geloof ik dat ik het maar bij een pintje ga houden,’ antwoordde ik.

Terwijl ik in stilte vurig hoopte dat Stan zijn bier niet uit een of andere jerrycan tapte.

‘Ben je gek, de cocktails zijn hier gewoon fantastisch!’ protesteerde Linda. ‘Nee, Betto, je *moet* gewoon een van Stan's drankjes proeven - ze smaken echt hemels!’

Ik maakte aanstalten om een beleefde tegenwerping maken - maar de uitdrukking in Carola's ogen weerhield me daarvan.

‘Ok, ok, dan neem ik...’ - mijn vinger gleed op goed geluk langs de onheilspellende reeks namen - ‘... dit hier.’

Linda boog zich voorover naar mijn kaart om de aangeduide naam af te lezen.

‘Een T & T? Geen slechte keus. Iedereen heeft dus gekozen? Goed.’ Ze stak een arm in de lucht.

‘Stan!’

Even later had onze toxicoloog van dienst de bestelling genoteerd, waarna we ons konden opmaken voor een gezellige babbel.

‘Vertel's, Nick,’ begon Carola, ‘hoe gaat het op je werk?’

‘Ach ja,’ sloot ik aan, ‘jij zit in de boekhouding, niet?’

Nick fronste verbaasd de wenkbrauwen. ‘Boekhouding? Heeft Carola je dat verteld? Nee hoor, ik sta aan het hoofd van een marketing-afdeling.’

Oeps.

‘Boeiend werk?’ vervolgde ik snel, terwijl ik Carola's blik probeerde te ontwijken.

‘Dat wel, ja. We commercialiseren toebehoren voor auto's, voornamelijk aluminium velgen - een produkt waarmee we trouwens de grootste zijn in onze branche. Zoiets legt behoorlijk veel druk op de schouders, weet je, want als marktleider heb je eigenlijk maar één challenge: nummer 1 zijn én blijven. Dat is de eeuwige bottom-line, zie je. En het is ons tot nu toe ook altijd aardig gelukt: vorig jaar hebben we onze turnover zelfs met 15% verhoogd!’

‘Dat is mooi,’ mompelde ik wat beduusd, want vreemde talen zijn nu eenmaal nooit mijn sterkste punt geweest.

‘Linda heeft me onlangs verteld dat jouw afdeling een prijs in de wacht heeft gesleept,’ merkte Carola op.

Nick knikte. ‘Dat klopt: een award voor onze laatste reclamecampagne.’

‘Mmh, mooie referentie.’

‘Tja, zoiets staat altijd goed op je performance appraisal.’

Hij blikte triomfantelijk in het rond, waarschijnlijk om te zien waar de medaille bleef.

‘En jij, Carola?’ vroeg hij op zijn beurt. ‘Linda en jij doen hetzelfde werk, niet?’

‘Inderdaad, we -’

Net op dat moment kwam Stan, die blijkbaar in snelle levering geloofde, weer aandraven.

‘Onderuit allemaal, hier komen de gevraagde cocktails!’

Hij plaatste het onvermijdelijke veegblik voor onze neuzen op de toog en begon de bestellingen uit te delen, waarbij hij

precies dat glas voor me neerzette, waarvan ik stiekem gehoopt had dat het aan een ander zou worden toegewezen - want de inhoud had een donkere, dieppaarse kleur en bleek vervaarlijk te bruisen en te schuimen, net of er elk moment iets kon afgaan.

En weer was het Linda de me kalmeerde:

‘Geloof me vrij, Betto, het ziet er misschien wat ongewoon uit, maar Stan's cocktails zijn echt fantastisch, dat garandeer ik je!’

Ik grijnsde dapper terug.

Ze hief haar glas ten hemel. ‘En nu, op jullie gezondheid!’

Ik nipte voorzichtig aan mijn drankje.

Kuchte even.

‘En? Vind je 't lekker?’

Nou, wat ze me ook mochten wijsmaken, ik vond dat dit cocktailspul een onaangenaam scherpe smaak in de keel naliet.

‘Fantastisch,’ mompelde ik schor.

‘En jij, Nick?’

‘Smaakt uitstekend, moet ik zeggen. Maar Carola, jij ging me net iets vertellen over jouw werk.’

Ik spitste mijn oren.

‘Nou, veel valt er niet te vertellen, aangezien je blijkbaar al weet dat ik precies hetzelfde doe als Linda.’

‘Je zit dus ook op de commerciële dienst? Als assistente?’

‘Maar wel voor een andere baas,’ knikte Carola.

‘Die helaas veel knapper is dan de mijne,’ zuchtte Linda met gespeelde teleurstelling.

‘Sst - dat heb ik Betto nooit verteld!’ lachte Carola.

Iedereen begon te gniffelen.

Jezus, een humoristische wending, dat ontbrak er nog maar aan! Carola's vrienden kennende, betekende dit dat we nu waarschijnlijk toe waren aan de grappen en grollen.

‘Kennen jullie trouwens die geschiedenis van dat zwembad in de hel?’ vroeg Nick.

‘Wat zei ik? En dan nog wel een van de klassiekers: de drie deurtjes en het zwembad.

Ik schudde braafjes mee van ‘nee’.

‘Nou, dat ging zo: een kerel moet na een zondig leven naar de hel en aan de poort wordt hij opgewacht door een duiveltje dat hem meeneemt naar een grote hal. Hij is er niks gerust op, dat snap je zo, en dus vraagt hij nogal benauwd: “Zeg, is het hier werkelijk zo erg als ze me altijd verteld hebben?” Waarop het duiveltje hem bemoedigend aankijkt en antwoordt: “Ach, dat valt wel mee, weet je, want je kan kiezen uit drie verschillende mogelijkheden. Maar let op: eens je je definitieve bestemming hebt gekozen, kan je niet meer terug!” En met deze waarschuwing voert hij de man tot voor een kleine houten deur, en zegt hem: “Kijk, dit is je eerste mogelijkheid.” Hij opent het deurtje, en wat ziet die kerel?’

Een zaal vol lui die branden in het hellevuur - wedden?

‘Een immense ruimte vol mensen die zich kronkelen van pijn in het vagevuur. Die man natuurlijk helemaal ontdaan - hij blijft maar staren naar het gruwelijke tafereel. Tot hij tenslotte stamelt: “Neenee, dit is niks voor mij, doe die deur maar gauw weer dicht!” Het duiveltje knikt en sluit de deur. “Goed,” zegt hij, “je hebt per slot van rekening nog twee andere mogelijkheden.” En zo lopen ze samen naar een volgende deur, die ook weer opengemaakt wordt. En wat ziet die man deze keer?!’ Een zaal vol lui die gegeseld worden - nog eens wedden?

‘Een enorme ruimte vol mensen die tot bloedens toe met zweepen bewerkt worden. De man kijkt een hele poos huiverend naar de vertrokken gezichten van al die ongelukkigen en zegt dan: ‘Eh, als het jou hetzelfde is, wil ik toch lie-

[advertentie]

ver eerst eens achter het laatste deurtje kijken vooraleer ik mijn uiteindelijke keuze maak.’ Het duiveltje knikt opnieuw. ‘Ok’, zegt hij, ‘volg me maar.’ Ze gaan dus naar de derde deur - en wanneer die opengaat, tuurt de man verbaasd door de deuropening. Want wat ziet hij in de derde ruimte?!

Een zwembad.

‘Een enorm zwembad...’

Tjokvol mensen.

‘... boordevol naakte mannen en vrouwen...’

Elk met een handdoek.

‘... die allemaal een handdoek rond de nek hebben, en tot aan hun knieën in de, eh...’

‘Uitwerpselen. Faecaliën. Stro...’

‘... drek staan. De man staat er eerst wat verbijsterd naar te kijken, maar wanneer ie merkt dat al die mensen in dat zwembad rustig, ja, zelfs ontspannen met elkaar aan het keuvelen zijn, denkt hij bij zichzelf: ‘Tja, eigenlijk is deze derde mogelijkheid nog niet zo kwaad. Alleszins beter dan de twee andere. En die stank - wel, daar valt wel aan te wennen, veronderstel ik.’ En nadat hij zo enige ogenblikken diep heeft nagedacht, neemt hij een kordaat besluit en zegt: ‘Ok, laat me hier maar in!’ Hij wordt dus binnengelaten en krijgt een handdoek aangereikt, waarna hij zich voorzichtig in het zwembad laat zakken en welgemoed door de smurrie begint te baggeren - want al bij al, zo vindt hij, is hij er nog genadig van afgekomen. Maar dan, nog voor hij een gesprek kan beginnen met een van zijn lotgenoten, komt er een ander duiveltje aangelopen, dat heel hard met zijn drietand op de grond tikt en vervolgens luidkeels schreeuwt: ‘Ok jongens, de pauze is om: ga allemaal maar weer op jullie hoofd staan!’

Carola plooidde zich dubbel op haar barkruk.

‘Nick, je bent meesterlijk!’ proestte ze het uit. Ze stootte me aan.

‘Vind je ook niet, Betto?’

Ik deed een snelle greep naar mijn glas.

‘Heel grappig, inderdaad.’

‘Liefje, eentje is wel voldoende,’ mengde Linda zich in het gesprek, in een onverwachte vlag van barmhartigheid. ‘Als ik je nu laat verder vertellen, ben je over twee uur nog bezig, weet je!’

‘Tja, wat wil je, met zo'n dankbaar publiek!’

Zijn vriendin sloeg haar ogen ten hemel. ‘Dat is mijn Nicky, hij kent maar twee vormen van vrijetijdsbesteding: moppen tappen en biljarten!’

Ik schoot plots wakker.

‘Biljarten? Speel jij biljart?’

Niet te geloven, ik had warempel een passie gemeen met deze kerel!

‘Ja,’ knikte Nick, ‘vaak zelfs. Snookeren is mijn lust en mijn leven. Waarom? Speel jij ook?’

‘Nou, reken maar, ik...’

Ik brak plots af.

Wacht 's even.

Snookeren? Had hij ‘snookeren’ gezegd?’

‘Moment - wat zei je precies dat je speelde?’

‘Nou, snooker,’ herhaalde Nick. ‘En jij dus ook, als ik het goed begrijp?’

Ik keek hem aan, in oprecht afgrijzen.

‘Nee,’ antwoorde ik met nadruk. ‘Neenee. Geen sprake van. Verre van zelfs. Ik, ik speel drieband.’

Voor de niet-ingewijden: vraag nooit aan een doorgewinterde driebander of hij zo nu en dan ook wel eens snookert, tenminste niet als je al je tanden netjes in je mond wil houden. Want er is een hemelsbreed verschil tussen drieband en snooker.

Drieband kan je namelijk nog het best omschrijven als een ballet op het groene laken - als een vinnige, maar sierlijke dans van drie kleine, sferen die elkaar in wanhopige strijd proberen te ontwijken. Drieband is hét tijdverdrijf bij uitstek van de geraffineerde levenskunstenaar, de essentie zelve van ongeremde passie en ruimtelijk inzicht op een schaal van 1,5 bij 3. Het is een sport die intelligentie, technische controle, krijgt van een superieure kwaliteit en een ongemeen vaste hand vereist. Kortom, in mijn ogen is drieband al datgene wat de mens onderscheidt van het dier.

Snooker daarentegen - voor zover ik ooit iets begrepen heb van dit onmogelijke spel - heeft als voornaamse doel zoveel mogelijk biljartballen in een aantal zakken te mikken, en als sport wordt het dan ook in hoofdzaak beoefend door lui die zich nu eenmaal geen abonnement op het golfterrein kunnen veroorloven.

‘Kom nou,’ vroeg Nick ongelovig, ‘hou jij je echt bezig met zoiets oubolligs als drieband?!’

Hij sprak het woord uit als was het een uit de hand gelopen combinatie van chronische aambeien, de Spaanse Griep en builenpest in de terminale fase.

‘Dat doe ik inderdaad,’ zei ik stijfjes.

‘Hé jongens,’ zei Linda, die zich bewust werd van de plotse spanning.

‘Maar drieband is toch volkomen uit de tijd, Betto, goed voor een stelletje gepensioneerde dronkaards! Nee, dan snooker: dat is pas een sport, weet je. Snooker vraagt vaardigheid, creativiteit en sterke zenuwen. Maar drieband - wel, sorry hoor, maar dat is knikkeren met een stok!’

‘Nick!’ zwol Linda aan.

‘Zei je daar ‘knikkeren met een stok?!’ informeerde ik fronsend.

‘Betto!’ kwam Carola nu ook tussenbeide.

‘Precies, dat zei ik.’

‘Wel, zal ik je dan eens vertellen waar je die stok en die knikkers van jou precies kan steken?’

‘Betto, zo is het wel genoeg!’ detoneerde Carola met een harde knal.

Dit was het sein om de handdoek in de ring te gooien; nog één zin verder en ik had een hele maand sofa op mijn strafregister.

‘Mijn excuses,’ gaf ik me onwillig gewonnen, ‘ik vrees dat ik me even een beetje liet gaan.’

Nick grijnsde genadig terug.

‘Vergeten en vergeven, ouwe jongen. Ik begrijp het wel, hoor: waar het snookeren betreft, ben ik zelf ook licht ontvlambaar, weet je.’

Ik sidderde toen ik het vermaledijde woord weer hoorde, maar deze keer was ik zo verstandig om mijn bek te houden.

‘Mannen!’ sloot Linda het incident zuchtend af. ‘Raak niet aan hun auto's of hobby's, want dan heb je gegarandeerd moeilijkheden!’

‘Nou,’ reageerde Linda met een scherpe blik in mijn richting, ‘ik weet anders heel precies waar ik de mijne ga raken van zodra we weer thuis zijn!’

Hmmm.

Precies op dat moment stak een van de cafébezoekers een munt in de Wurlitzer.

En het volgende ogenblik leek het plafond naar beneden te komen.

‘Schat, hoor je dat?’ sprong Linda meteen op. ‘Ze spelen Deadly Chemistry van de Mutant Magicians! Je weet wel, dat nummer met die fantastische beat! Oh, hier *moeten* we gewoon even op gaan dansen!’

‘Dansen? Maar baby, dat kan je hier toch niet?’

‘Oh, jawel. Kijk daar, naast de juke-box - daar wordt wel vaker gedansd, weet je.’ Ze trok haar aanbedene overeind en keek ons vragend aan. ‘Jullie vinden het toch niet erg, hé? We zijn zo weer terug.’

‘Natuurlijk niet.’

‘Tja, mensen,’ lachte Nick ons verontschuldigend toe. ‘Duty calls, weet je wel?’

En daar gingen ze, recht op het gedreun en het gejack af.

Terwijl Carola en ik hen nastaarden. ‘En?’ hoorde ik opeens op afgemeten toon vragen. ‘Hoe vind je ze?’

‘Nou, mijn Engels gaat er vanavond in ieder geval met sprongen op vooruit.’

Maar terwijl ik het zei, besepte ik het: slecht antwoord - héél slecht antwoord.

‘Dat is weer typisch zo’n opmerking voor jou, is het niet Betto?’ klonk het ijzig.

‘Hoe bedoel je dat, schatje?’

‘Hou je nu maar niet van de domme - je weet heel goed wat ik bedoel! Dat sarcasme van jou begint me zo langzamerhand zwaar de strot uit te komen, weet je dat?!’

‘Maar Carola, ik...’

‘Zwijg maar! Ik heb je wel in de gaten gehouden: bij God, Betto, zelfs een koeievla heeft nog meer sociale uistraling dan jij! En dan moest je zonodig nog grof worden op de koop toe!’

‘Als je het over dat voorvalletje met het biljarten hebt,’ repliceerde ik beledigd, ‘mag ik je er dan op wijzen dat ik niet de enige schuldige ben.’

‘Nee, maar jij moest de zaak weer op de spits drijven, niet? Je kan het echt niet laten, hé!’ Wel, laat me je één ding vertellen, lieveling: je bent nog zover...’ - hier hield ze de duim en de wijsvinger van haar rechterhand nagenoeg tegen elkaar gedrukt - ‘... verwijderd van een voortijdig vrijgezellenbestaan, knoop dat goed in je oren!’

Ze stond op, met een nijdige ruk.

‘En nu, als je me even wil excuseren: ik ga naar het toilet - in de hoop dat ik bij mijn terugkomst iets anders zal aantreffen dan een geestelijk wrattenzwijn!’

En met deze opbeurende woorden zeilde ze weg.

Waarna ik de situatie zorgvuldig begon te overdenken.

Want alles bij elkaar genomen, kon je deze avond tot nog toe niet echt geslaagd noemen: we waren amper een kwartier ver, en ik had al een indrukwekkend pak zorgen aan mijn hoofd.

Enkele minuten later werd ik in mijn sombere overpeinzingen gestoord door Nick en Linda, die de toog weer kwamen opzoeken na hun danspartijtje.

‘Waar is Carola?’ vroeg Nick.

‘Naar het toilet - ze komt zo dadelijk wel terug.’

Tenminste, dat hoopte ik toch.

‘Héhé, dat was lang geleden,’ hijgde Linda nog na, ‘lichamelijk ben ik blijkbaar lang niet meer zo fit als vroeger.’

‘Daar heb *ik* een hele andere mening over,’ koerde Nick suggestief.

‘Ooooh, schat, schaam je!’ piepte Linda blozend.

Ik begon maar wat rond te kijken, in de stellige overtuiging dat de zaken niet veel erger konden worden dan nu al het geval was.

Iets wat alleen maar bewijst hoe grondig je er soms naast kan zitten in het leven.

Want op een gegeven ogenblik viel mijn oog op een gezette vrouw van middelbare leeftijd, die - net als de dienststers in de zaal - een schort droeg.

Ze stond achter de bar, en al gauw werd het me duidelijk dat ze er iets aan het zoeken was: ze schuifelde de hele lengte van de toog af met gebogen rug, zoekend en tastend naar iets dat zich daaronder moest bevinden. Af en toe richtte ze

zich even op en keek ze om zich heen met een verwarde uitdrukking op het gelaat. Om vervolgens weer naarstig verder te snuffelen.

‘Is dat ook een serveerster?’ vroeg ik verbaasd.

Linda volgde mijn blik.

‘Nee, Betto,’ lachte ze vrolijk, ‘dat is een échte schoonmaakster - die ook voor Stan werkt, zie je.’

‘O’, knikte ik lusteloos.

Ik bleef de vrouw in de gaten houden, want om de een of andere reden begon haar gescharrel me te intrigeren. Er school namelijk iets vreemds in haar manier van doen: naarmate ze vorderde in haar speurwerk, kregen haar bewegingen iets paniekerigs - net of het feit dat ze niet vond wat ze zocht, haar bovenmatig zorgen baarde.

Tenslotte - toen ze alle kastjes onder de toog vruchteloos gecontroleerd had - kwam ze definitief overeen en liep ze haastig naar Stan, die een paar meter verder in een druk gesprek verwickeld bleek met een klant.

Ze boog zich naar hem toe en fluisterde hem iets in het oor.

En zelfs op deze afstand zag ik duidelijk hoe hij plotseling verbleekte.

Hij keek haar aan, geschokt.

Fluisterde iets terug.

Waarna ze allebei vol ongeloof naar de toog staarden.

En vervolgens naar de bonte verzameling van flessen in de rekken van de bar.

Het was op dit punt dat ik een zekere argwaan begon te koesteren.

Opeens leek Stan uit zijn verdoving te ontwaken: hij stapte met snelle passen naar de rekken en begon de flessen een na een open te schroeven, en er gejaagd aan te ruiken.

Aan het begin van het bovenste rek gekomen, leek hij plots gevonden te hebben wat hij zocht; dat viel althans op te

maken uit zijn reactie nadat hij de inhoud van een witte literfles had besnuffeld.

En in dat eerste ogenblik na zijn ontdekking tuurde hij verdwaasd voor zich uit - alsof hij niet goed wist wat hem precies te doen stond: op zoek gaan naar een touw of maar meteen de wijk nemen naar een ver, heet land dat het niet zo nauw neemt met de internationale uitleveringsprocedures.

Dan vermande hij zich en stapte naar de geluidsinstallatie.

Toen de muziek abrupt wegviel, keerden talloze hoofden zich vragend in de richting van de bar.

Stan wachtte - tot het geroezemoes in de zaal enigszins verstomd was.

‘Mag ik even jullie aandacht allemaal! begon hij vibrerend.

Het werd nog wat stiller.

Hij pauzeerde een paar tellen, haalde diep adem en vroeg: ‘Ik wou graag weten of iemand van jullie toevallig een Turpentine Twist besteld heeft in het afgelopen half uur?’

Opeens kon je een speld horen vallen.

Ik staarde hem aan, net zo ontsteld als alle andere aanwezigen.

Tot Linda me plots aarzelend aanstootte.

‘Betto, eh... ik wil niet vervelend doen, maarreh..., had jij geen T & T?’

Ik draaide mijn hoofd met een ruk naar haar toe.

Tuurde vervolgens naar beneden.

Naar het lege glas tussen mijn handen.

Terwijl ik mezelf getroffen hoorde mompelen:

‘Shit.’

Jan de Schynkel

Don't give me that shit - Don Quichote - Donkey shit en vice versa

Hoort hoe street het rewind
 onder autonoom windend
 ruischende racekakken scheten
 van hun (*) verzadigde uitzaaiende zielen
 mijn ergonomische eolusharp.

Bucefaal onder mijn overeinde
 stekel wals ik alles wat opgezaald
 vals is plat. De spits stekende pen
 zal zolang de Vlaming beeft klauwen
 vuur schieten de vlam staan
 in het inktrood kokend blad.

Au nom d'un dieu, clown van God
 tel ik machteloosheid, fils sans papa.
 Fiskaal aftrekbaar, afsnokkend
 konstant kloten bloottrekken
 in elk nest kleurt dichters zwarte
 schapen. Ju, Wertheriaanse weirdo.
 Machteloosheid.
 Maman!

Frederick Lucien de Laere***Mijn trui***

In mijn trui ben ik te lui
om een fatsoenlijk mens te zijn.

Toen ik mijn trui voor de eerste keer aantrok
was het alsof ik mij in een schapehuid hulde,
alsof ik plots omhelsd zou worden door een wollen engel.

Bij het zien van een wolf
zou ik echter smachten naar een nachtelijke nekbeet,
die zoals men weet
verlossend maar fataal is.

Sindsdien draag ik een hondenpels
en jaag ik 's avonds,
hels huilend,
op vorige gedaanten.
In het licht van een halfvol lachende maanman.

Vries

Oom Lukie

I.

Je kon de koeiestal binnengaan, waar het altijd schemerdonker was. Het enige licht kwam van een gloeipeer die in een boven de ingang uit de muur bungelende fitting gedraaid was. Als je binnen stond en je ogen zich aan het veranderde licht aangepast hadden, keerden tientallen koeie-koppen zich nieuwsgierig naar je toe en loeiden verlangend. Sommigen probeerden naar voren te stappen om hun snuit tegen je aan te drukken en je een lik te geven, maar werden er door hun rammelende kettingen meteen aan herinnerd dat ze aan hun plek vastgetekend waren als slaven in een galei. Hun uitzicht gedurende de winter was de voedertrog op de grond en, gescheiden door een pad van een meter of drie, de rij koeien tegenover hen. In mijn eentje durfde ik nauwelijks over dat middenpad heen te lopen, bang als ik was dat de koeien de woede over hun gevangenschap op mij af zouden reageren. Dat ze juist als ik op mijn tenen tussen hen door laveerde hun spieren zouden spannen en steigerend hun boeien zouden verbreken om mij onder hun hoeven te kunnen vertrappen.

Een deur verderop was de stal voor de pasgeboren en jonge koeien, de kalveren en pinken. In tegenstelling tot de koeiestal was dat een goedverlichte, warme ruimte, onderverdeeld door houten schotten in een aantal kleine kamertjes met een dikke laag stro op de vloer. Zodra we binnenkwamen, hoorde ik uit de boxen een zacht geloei komen als de door mist gedempte hoorn van een onzichtbaar schip. Ik rende naar het houten schot en gooide mijn armen over de

rand heen. Leunend op mijn oksels stak ik de wijs- en middelvinger van mijn rechterhand in de gretige, tandeloze bek van het kalf, dat krachtig maar teder sabbelend melk uit mijn vingers probeerde te krijgen. De ruwe tong van het dier en het lurkende en slobberende trekken aan je naar binnen gezogen vingers gaf een vreemd, aangenaam gevoel.

Je kon de deur naar de hooischuur nemen, waar het stoffig en kriebelig rook. Balen stro leken willekeurig opgestapeld tot uitnodigende bergwanden. Als je wilde kon je vlak onder het dak op het eeuwige stro je denkbeeldige vlag planten. Als kleine jongen was dat een hele expeditie. Toch nog zo'n tien meter de hoogte in over de wankele, weinig houvast biedende stropakketten. Als over een trap zonder leuning waar ook de treden nog eens van los zitten. Snuivend en proestend door het opgewaaide stof en de ronddwarrelende strospruitjes, klauterde ik stoerder dan ik me voelde omhoog. Opeens stond ik op een smalle rand van een halve meter en doemde er een muur op die tot net boven mijn hoofd kwam. Een aanloop kon ik niet nemen want beneden gaapte een diepe afgrond en me omhoog trekken lukte ook niet want dan had ik of mijn handen vol met los stro of ik voelde de hele strooien wand naar voren komen. Ik zag me al naar beneden buitelen en bedolven worden door een strolawine. De paniek golfde in me omhoog. Angstig klemde ik me vast aan de nylon koorden die de balen bij elkaar hielden en kneep mijn ogen dicht: laten ze me toch alsjeblieft vinden als ik onder die berg stro terecht kom, want als baby in de wieg had ik volgens de dokter aanleg tot asthma en als dat gruis en stof in mijn neus en keel zou komen, zou ik me vast en zeker dood niezen en hoesten.

De angst ebde geleidelijk weg. Ik kon weer wat logischer denken en probeerden voorzichtig een strobaal uit de bergwand voor me los te trekken. Het leek wel alsof er lood in zat en het vastgelast was, zo strak zat het ingeklemd in de rij. Na een paar flinke rukken aan het nylon koord kreeg ik het stroblok op de rand, waar het kantelend een paar seconden bleef hangen voordat het, rakelings langs de richel waar ik op stond naar beneden stuiterde. Bij elke klap sloeg de baal verder uit elkaar totdat er niets anders over was dan een spoor van los stro en een leeg touw met wat knopen er in.

Opgelucht keek ik naar het onstane gat in de hooimuur: ik kon weg van die smalle rand. Ik sprong op de in het rotsmassief uitgehouwen trap die me naar een plateau van een paar vierkante meter stro bracht. Daar liet ik mijn bonzende hart tot rust komen en keek ik voorzichtig in de diepte die ik overwonnen had. Als ik niet te dicht bij de rand kwam, had ik nauwelijks last van hoogtevrees. Ik bedacht me dat ik blij was dat niemand mijn beschamende angst had kunnen zien. Ik kon nog terug als ik dat wilde. Niemand zou weten dat ik de top niet gehaald had, want ik was mijn enige getuige. Maar als een krijgsheer sloeg ik me op de borst en voelde me als de jonge Tiuri die de nachtwake vóór het tot ridder slaan goed doorgekomen was. Ik draaide me vastberaden om en stapte op de laatste hindernis naar de top. Ik deed alsof ik het geritsel van de muizen achter het stro niet hoorde en wenkte met een zwaai van mijn arm de zogenaamde achterblijvers hun aanvoerder te volgen.

De laatste deur op het erf was het deksel van de gierput. Ik werd altijd zo nadrukkelijk gewaarschuwd voor dat strontdrijfzand dat ik er als een magneet naartoe getrokken werd. Het deksel was nooit helemaal dicht omdat het einde van de afvoerpijp uit de koeieschuur over de rand van de punt

hing. Af en toe werd een hoeveelheid uitwerpselen uit de schuur weggepompt en begon de rubberen pijp die over het erf lag als een slang heen en weer te kronkelen. Een stroom pies en stront gutste uit de pijpopening, die door het zware deksel op zijn plaats werd gehouden. De dampen sloegen er vanaf. Je moest op veilige afstand blijven, want de stinkende walm die uit de kolkende massa opsteeg was giftig. Oom Berend had gedetailleerd verteld dat iemand uit het dorp was omgebracht door het toxische venijn dat als een vluchtige zwavelhand omhoog was gekringeld, zijn keel had dichtgeknepen en hem de verstikkende blubber had ingesleept. De gedachte aan hoe diep die put wel niet moest zijn en welke geheimen het opgezogen had, deed me huiveren van angst en genot.

II.

Alleen als hij tegen dieren sprak leek oom Lukie te vergeten dat hij moeite had met articuleren. Je kon het dan ook eigenlijk geen spreken noemen, het was meer een soort ritmisch prevelen. Als je op een afstandje stond te luisteren, hoorde je het geluid van een langzaam uitgevoerde rap. Kwam je dichterbij dan dacht je dat hij de Odyssee aan het opdreunen was, gescandeerd in hexameters. Stond je naast hem dan merkte je pas dat hij met verhoogde stem een eigengemaakte taal sprak. In een staccato cadans praatte hij met zangerige klanken in op de dieren, die met gespitste oren rustig naar hem luisterden. Nerveuze beesten werden op slag door hem gekalmeerd en kregen een haast tevreden blik in hun ogen. Als een koe moest bevallen, deden oom Berend en tante Berta de fysieke assistentie. Oom Lukie hoefde alleen maar aanwezig te zijn en de hypnotiserende werking van zijn woordenstroom te gebruiken om de aanstaande moeder in het gunstige ritme van de bevalling te krijgen. Hij praatte het kalf er min of meer uit en maakte de

bevalling op zijn manier tot een fluitje van een cent. Zo toonde hij zich in de stallen ondanks zijn fysieke ongemak een woordkunstenaar en ervoer hij de macht die hij over dieren had als iets vanzelfsprekends, als een goochelaar die een konijn uit zijn hoed heeft getoverd.

De eerste keer dat ik hem zo hoorde praten dacht ik dat ik hem begreep omdat ik af en toe een Nederlands woord opving. Het geheel van woorden en zinnen klonk vertrouwd, in ieder geval niet als behorend tot een andere taal. Hoewel ik het idee had dat ik elk moment kon doorkrijgen wat hij de dieren meedeelde (alsof het begrip op het puntje van mijn tong lag), moest ik na vijf minuten ingespannen luisteren toch toegeven dat de inhoud van zijn betoog me nog steeds een volslagen raadsel was. Verbaasd keek ik naar hem op en vroeg hem wat hij de koeien vertelde en waarom ik hem niet verstond. Lachend tilde hij me op en liet me op zijn arm zitten. Met een nee schuddend hoofd zei hij langzaam en behoedzaam dat hij de taal van de koeien sprak en dat hij ze duidelijk had gemaakt rustig te blijven staan en nog even geduld te hebben, want dat ze over een uurtje of twee gemolken zouden worden. Wat betreft dat spreken van de koeietaal had ik de indruk dat me wat op de mouw werd gespeld, want ik had dan weliswaar niet begrepen wat hij zei maar loeien was het zeker niet. Dat van dat rustig blijven klopte, want de koeien waren op bedaarde wijze grote happen stro aan het vermalen en met zwiepende staarten hun rug aan het kastijden in een poging de kriebelende bromvliegen te verjagen.

Oom Lukie zette me neer en met mijn hand in de zijne liepen we door het middenpad en draaiden aan het eind om de linkerrij koeien heen. Achter de koeien was het haast nog

smaller dan op het middenpad. Alléén durfde ik daar niet te lopen, maar de aanwezigheid van oom Lukie gaf me moed. Hij duwde me zachtjes naar voren en langzaam stapten we langs de gigantische achterwerken van de koeien. Het liefst zou ik mijn rug tegen de achtermuur gedrukt hebben om zo ver mogelijk van de koeien af te zijn en voetje voor voetje het eindeloos lijkende traject afgelegd hebben, maar dat was niet erg aantrekkelijk door de opgedroogde strontspetters die tot ver boven mijn hoofd op de muur geboetseerd waren. Een koe deed een stapje naar achteren en liet het kettingentuig waarin hij vaststond rinkelen. Ik keek wat bleekjes om naar mijn oom die gelukkig geen haast maakte en rustig achter me aan kuierde. Hij haalde een rubberen schuiver door de goot achter de koeien en duwden de bruingele smurrie die daarin lag voor zich uit naar een soort verzamelkuil achterin de stal. Ik hoopte maar dat de koeien door oom Lukie's aanwezigheid rustig bleven en niet opeens naar achteren traptten. Of deden alleen paarden dat? Opeens zag ik uit een ooghoek een staart de hoogte ingaan en een blubberige straal stront naar buiten spuiten. Ik schrok zo dat ik naar achteren sprong en met mijn rechterarm tegen de muur aanknalde. Terwijl ik langzaam naar beneden gleed, voelde ik de keiharde strontspetters door mijn trui heen op mijn arm en zag ik hoe de goot voor me in de vloer zich vulde met de naar beneden kletterende zachte derrie. Zittend op mijn kniën hoorde ik het maar doorgaande geknetter en keek gefascineerd omhoog naar het koeiegat waar de stinkende en dampende stroom uit bleef komen. Tot mijn grote verbazing keek de schijtende koe met een bek vol stro om alsof ze zich afvroeg wie daar zo'n herrie maakte en waar al die smerige bagger vandaan kwam. Na een eindeloos lijkende tijd nam de straal in kracht af en stopte het schijten even plotseling als het be-

gonnen was. De staart zakte langzaam weer naar beneden en dekte de aars af.

Oom Lukie greep me onder een oksel en trok me overeind. Hij klopte mijn trui en broek af en zei grijnzend dat ik nu écht naar de boerderij rook en dus ook best een boerenklusje kon doen. Hij gaf me de trekker en gebaarde dat ik de goot moest leegschuiven. Vol trots dat ik nu als volwaardig lid van de boerderij werd gezien greep ik mijn kans om te laten zien dat ik niet langer bang was voor de koeien. Ik stampte de trekker in de goot, prikte de punt van de stok in mijn buik en begon met mijn hele gewicht te duwen. Oom Lukie liep langs me heen naar de verzamelkuil en begon aan een apparaat te prutsen dat aan de rand stond opgesteld. Opeens klonk er een zacht gezoem en gelijk daarna een slurpend geluid. Ik zag dat ik bijna bij de verzamelkuil was en zette een eindsprintje in. Ik had nu zo'n hoeveelheid zachte derrie voor mijn trekker dat er golfjes over de rand van de rubberen schuiver heengulpten, terug in de schoongetrokken goot. Door de snelheid die ik inmiddels ontwikkeld had, klotste de smurrie ook uit de goot en stapte ik in opspetterende stront en pies. In Amsterdam mocht ik als het geregend had niet eens in de plassen water springen die op straat lagen, dus het zompige geluid van mijn schoenen die vastgezogen werden in de blubber en gelijk weer losgetrokken, gaf me een verboden sensatie. Ik zette mijn voeten wat harder neer zodat er ook strontspatten op mijn broek vlogen. Het boze gezicht van mijn moeder als ze me in deze staat zou zien en ruiken deed me een krachtige laatste stoot tegen de trekker geven. De strontrivier stortte als een waterval in de verzamelkuil en werd geabsorbeerd door het dampende, bruine moeras. Met een rood hoofd van inspanning en opwinding zette ik de trekker rechtop aan de rand

[advertentie]

van de kuil en blies ik met twee handen om de houten steel stoom af. De pomp werkte op volle kracht om de drek naar de gierput op het erf af te voeren. Doordat de kuil langzaam werd leeggezogen, leek het oppervlak van het moeras constant op en neer te golven. Ik zag er allerlei vierkanten, cirkels, driehoeken en lijnen in die steeds van plaats wisselden en van omvang veranderden.

Oom Lukie zat op een melkkrukje naast de muur en wenkte me naast hem te komen zitten. Met moeite rukte ik me los van het bewegende vormenspel en pakte de ronde houten schijf met de ene houten poot eronder van hem aan. Voorzichtig schoof ik de kruk onder mijn kont en ging zitten. Ik veegde over de knie van mijn broek en had een dikke strontkledder op de top van mijn wijsvinger. Oom Lukie glimlachte en pakte de trekker die ik als een overwinningsscepter nog steeds in mijn linkerhand vasthield. Hij draaide hem om, liep naar de kuil en porde de punt van de houten steel in de kolkende stront als een kroontjespen in de inkt. Met de stok in aanslag ging hij op de muur af. Hij zette de punt van de stok links boven zijn hoofd op de muur en trok in één vloeiende beweging, naar rechts, omlaag, naar links en omhoog, een vierkant op de muur. Hij zette de stok weg en tilde me op. Ik begreep wat me te doen stond en zette mijn vinger met de strontkledder in het midden van de linkerlijn. Oom Lukie liep naar rechts en samen trokken we een horizontale lijn door het vierkant. ‘De hemel en aarde’, zei hij, haast zonder zijn hoofd heen en weer te schudden. Het lijnen trekken deed een beetje pijn omdat mijn vingers over de scherpe punten van de al dagen, misschien wel weken geleden opgedroogde spetters heenhobbelden. Ik veegde een nieuwe portie strontverf aan mijn wijs- en middelvinger en tekende rechtsboven een cirkel. ‘De zon’, zei ik

triomfantelijk. En gelijk streek ik nog een keer mijn schoenen schoon en zette linksonder een vierkant neer. ‘De boerderij’, riep ik enthousiast en tekende er een punt dak op om het wat duidelijker te maken.

Maar oom Lukie leek er ineens genoeg van te hebben en zette me op de grond. Hij liep naar de staldeuren en gooide ze wijd open. Een plens daglicht viel naar binnen en verbrak de betovering. Ik keek nog eens naar ons schilderij en zag dat het wel mooi was maar dat het niet bewoog. Het kolkte niet heen en weer voor je ogen. De lol was er af en ik liep achter oom Lukie aan naar buiten. De zon scheen in mijn ogen en ik realiseerde me nu pas dat ik ontzettend nodig moest plassen en riep naar mijn oom dat ik het niet meer hield. ‘Ruimte genoeg’, zei hij en wees naar een paar bomen aan de rand van het erf. Ik holde er naar toe ritste mijn gulp open en spoot een opgeluchte straal tegen de bast van de boom en in het gras.

Voldaan liep ik terug naar mijn oom die me met zijn armen over elkaar stond op te wachten. ‘Je kunt toch wel zien dat je een stadsjongen bent’, zei hij hoofdschuddend, ‘want ik heb hier nog nooit iemand tegen de wind in zien pissen’. Hij constateerde slechts een feit, maar toch voelde ik me verraden door zijn opmerking. Ik dacht dat we bondgenoten waren, maar hij sloot me uit alsof de gezamenlijke streep die we getrokken hadden voor hem de grens was: tot hier en niet verder.

(uit de nog te verschijnen bundel ‘Drieluik’)

Bernar***Tot brok en pap zult gij wederkeren...*****1.**

John had het nooit anders geweten. Zijn hele leven al interesseerde hij zich voor chemische verbindingen en scheikundige reacties. Als zijn ouders hem informatie probeerden te ontfutselen aangaande hetgeen hij op zes december in ontvangst wou nemen van die ouwe ZZ-Topper met z'n belachelijk rood pak aan - die hem altijd verdacht stevig in de in kort broekje gehulde billettjes kneep - eiste hij elk jaar een grotere scheikundedoos, waarmee hij dan onmiddellijk aan het experimenteren sloeg. Zijn geliefkoosde speelgoed werd echter abrupt het huis uitgekieperd toen hij, tien jaar oud zijnde, er op een keer in slaagde de ouderlijke veranda met de grond gelijk te maken. De produkten die in zo'n doos zaten, waren op zich ongevaarlijk, maar kleine Johns bezat al een paar dozen en was die spullen onderling gaan mengen, plus een beetje (nou ja) benzine uit vaders grasmaaier. Het onmiddellijke gevolg was dat Johns hoofd er plots een beetje kaal uitzag, vermits wenkbrauwen en ettelijke lokken haar verdwenen waren. Een klein kwartiertje later zag het huis er ook een beetje kaal uit, toen de veranda vermist bleek. Een van de opgetrommelde spuitgasten feliciteerde Johns moeder nog: 'Uw zoon heeft een bijzonder krachtig goedje gebrouwd, mevrouw. Ons water leek geen vat te hebben op het vuur...'

Het getergde mens was natuurlijk in de wolken met zulk dusdanig intelligent nageslacht en borg dat dan ook ogenblikkelijk weg in z'n kamertje.

Maar Johns drang naar experimenteren bleef, en toen hij de vereiste leeftijd bereikt had, ging hij dan ook scheikunde

studeren. Terwijl andere studenten intens van bil gingen of straalbezopen een brievenbus volpisten - om even later tot hun grote schrik vast te stellen dat de eigenaar ervan achter de deur op de loer lag - blokt John met volle overgave het verstand uit zijn hoofd en de redoxreacties erin. Hij slaagde met grote onderscheiding (wat hem betrof een kleine teleurstelling) en kreeg vrij vlug een job bij N.V. PISCO, een bedrijf dat zich specialiseerde in toiletgeuren en - detergenten.

Na een paar jaren bestond zijn taak erin samen met een kollega-gifmenger zo natuurlijk mogelijk ruikende dennegeuren en citroenfrisheid te fabriceren, opdat de klanten hun soms doordringende stinkende inhoud konden verdoezelen. Hij kon zijn chemische creativiteit eigenlijk niet kwijt bij PISCO en zo kwam het dat hij stilaan uitgeblust raakte. Maar kom, hij verdiende goed en had helemaal geen zin om elders opnieuw onderaan de ladder te beginnen.

2.

Wel ging Johns interesse steeds meer uit naar alcohol en vrouwen, en het Walhalla waar die twee genotsartikelen - een fles geestrijk vocht stond voor hem op hetzelfde niveau als een vleesrijke, vochtige vrouw - steeds in overvloedige mate aanwezig waren, was café De Spiegel. Dat etablissement lag bij hem net om de hoek en hij had al dikwijls aan den lijve ondervonden dat dat maar goed was ook, vermits op handen en knieën naar huis toe kruipen nogal pijnlijk werd als het lange afstanden betrof.

In De Spiegel waren - hoe raadt u het - overal spiegels opgehangen, zelfs de tapkast, het plafond en de vloer - handig bij het genieten van kortgerokte dames - waren grotendeels met reflekterend glas bekleed. Als je in De Spiegel zat, had je dan ook een vreemd gevoel van oneindigheid, omdat alle wanden elkaar een eindeloos aantal keren weerkaatsten. Deze kroeg was logischerwijze de dagelijkse ontmoetings-

plaats van filosofisch aangelegden, die stevast probeerden zichzelf te situeren in het Grote Oneindige. John kon het goed met hen vinden. Dikwijls bleven zij zolang diskussiëren dat de zon al hoog in de lucht stond als John als z'n kruiptocht huiswaarts begon. Een paar anderen die ook zijn richting uitmoesten, kropen dan solidair mee, ijsselijke kreten slakend vanwege het met glasscherven bezaaide trottoir, John was een veteraan en slalomde met opmerkelijk gemak tussen de landmijnen door. Ze werden hoofdschuddend nagestaard door de Alwetenden op weg naar de bakker.

John had, met de zere ledematen 's anderendaags in het achterhoofd, al voorstellen geopperd tot 'kruippooling', een systeem waarbij men afwisselend tot paard of ruiter gebombardeerd werd, maar die waren steeds afgeketst.

Een ander punt waarover John het oneens was met F.C. De Filosofen was het andere geslacht. De wijsgeren stelden zichzelf liever in staat van alcoholische intoxicatie dan tot de daad over te gaan, bij John was erektie gelijk aan aktie. Hij kroop dan ook niet zelden met een mokkel op de rug naar huis, en dankte dan steeds een of ander Opperwezen dat het kruippoolingsysteem geen genade had gevonden, vermits hij anders wel eens voor dubbeldekwerk had kunnen staan.

3.

Zo was ook Lilly met hem naar z'n flat gereden. Ze droeg een exotische nevel met haar donkere amadelogen en lange, nachtzwarde haren. John had niet veel tijd aan haar moeten besteden, een paar Dynamite-Cocktails en ze was 'prepared to go'.

Eenmaal in z'n stal aangekomen, duurde het dan ook niet lang of haar glinsterende tong glipte in zijn linkeroor, wat hem altijd kippevel, rillingen langs de ruggegraat en een sta-

[advertentie]

len joystick bezorgde. Maar Lilly zou die laatste wel even omsmeden. Zijn staal schoof in haar smeltoven en begon daar de temperatuur nog op te drijven. Lilly hijgde hem nu, schaamteloos door de alcohol, de meest geile praat in het oor en toen voor de tweede keer haar raket afging, ditmaal samen met John, moest deze zijn hand op haar natte mond drukken of ze schreeuwde het hele gebouw zowat bij elkaar. Ter compensatie krabde ze zijn rug dan maar open met haar lange, bloedrode nagels.

4.

Toen Lilly een beetje gekalmeerd was en ze een sigaretje gerookt hadden, vroeg de jongedame zich af waar het toilet zich bevond. John legde haar uit dat ze daarvoor best de deur naast de slaapkamer probeerde, en dat deed ze dan ook met opmerkelijk succes. Lilly had zowel de slaapkamerdeur als de WC-deur open laten staan en John lag nu doodstil te luisteren hoe haar urine in de pot gonsde.

Toen ze plots een kreet van pijn uitstoote, sprong John recht en liep naar de open wc-deur toe. Wat hij daar te zien kreeg, deed hem even stilstaan als een bevroren TV-beeld. Lilly was met een wanhopige blik in de ogen en haar mond wijd opengesperd, alsof ze wou schreeuwen maar niet kon, bezig ineens te krimpen. John dacht onwillekeurig even aan een opblaaspomp die je leeg laat lopen. Haar huid werd nu ook elastischer en het leek wel alsof ze smolt. Een misselijkmakende geur verspreidde zich. Lilly verdween met een slijmerig geluid in de witte pot, en de plasticineachtige huid van haar benen en voeten, die nu op de bril hing, blubberde ook het toilet in, als daardoor aangezogen. Haar hoofd kwam nog net boven de rand uit en was nu zodanig wak geworden dat haar ogen meer en meer uit hun kassen puilden, om er tenslotte simpelweg helemaal uit te vallen.

John kokhalsde even van dit walgelijk schouwspel en

keek voorzichtig, stap voor stap dichterbij schuivend, in de pot die nu gevuld was met een dikke brij van vuilbruine kleur met hier en daar slierten zwart haar erin. Hij spoelde de wc door tot het water weer helder was en liep naar de telefoon.

5.

Ondertussen was het al aardig laat geworden, en het duurde dan ook een tijdje eer de hoorn tot leven kwam. Een uit z'n slaap gehaalde stem vroeg kortaf: 'Ja?'

John hijgde nu gejaagd en sprak opgewonden: 'David, het is gelukt!'

De stem werd onmiddellijk helder en vroeg: 'John? Wat...'

'We hebben het, David, we hebben het!'

'Verdomme kerel, meen je het?'

'Ja vent! Ik heb het net zien gebeuren! We zijn binnen, man! Hier worden we stinkend rijk mee!'

'Natuurlijk! Verdomme man! De perfecte en propere moord! Weg met de bloedvlekken, hersens tegen de muur, ingewanden die rondslingeren, zelfs geen lijk meer!'

'Niet door de telefoon, zot!'

'Okee. Geweldig, man! Ik neem morgen ontslag!'

'We hebben iets te vieren, David. Kom naar hier nog een glas drinken, dan vertel ik je alles in geuren en kleuren.'

'Allright, jongen. Ik kom er zo aan!'

6.

John legde de hoorn neer, ging naar zijn kamer en nam een flesje met een purperachtige vloeistof uit het nachtkastje. Hij deed zeven druppels ervan in de wc-pot. Ze vielen sissend in het water.

7.

Vijf minuten later arriveerde David. Hij viel John zowat om de hals, ondertussen steeds maar roepend: ‘We zijn binnen, man, we zijn binnen!’

‘Kom nu maar binnen,’ zei John, ‘vooraleer je iedereen hier wakker brult.’

Ze dronken whisky en John legde uit hoe Lilly in de pot verdwenen was. David kon het nog altijd moeilijk geloven. Hier hadden ze tenslotte jaren werk aan besteed en nu was het plots zover. Hij begon aardig bezopen te raken, ook, en zei: ‘Ik moet even pissen, man.’

‘Je weet de weg,’ antwoordde John.

‘Je hebt het distillaat toch helemaal weggespoeld?’

‘Natuurlijk. Dacht je dat ik Lilly in mijn wc liet liggen?’ David lachte even en liep door de gang naar het toilet toe, steeds luider herhalend: ‘We zijn stinkend rijk, John!’

‘Ik in elk geval,’ zei John zacht en schonk zichzelf nog een whisky in...

Achtergrondmuziek:

1. Toma esta flor
Flaco Jimenez
2. Temptation
Slayer
3. William Tell: ouverture
Gioachino Antonio Rossini
4. Suite nr. 3 - Air
Johann Sebastian Bach
5. Greeting
Les Tambourinaires du Burundi
6. Suite nr. 3 - Air
Johann Sebastian Bach
7. Poetry and Prose
Primus

Biografische nota's

Gerrit Achterberg (1905-1962), een van de belangrijkste Nederlandstalige dichters, kreeg onder meer de P.C. Hooftprijs en de Constantijn Huygensprijs Benno Barnard (1954), dichter, redacteur NWT en publicist, publiceerde o.a.

Uitgesteld Paradijs en *Het gat in de wereld*

J.M.H. Berckmans (1953): schreef onder meer *Café de Raaf nog steeds gesloten*, *Rock 'n Roll met Frieda Vindevogel* en *Het zomert in Barakstad*.

Bernar (1971): 'geboren uit een moeder en een vader', eerste publikatie

Sara Block (1968), studeerde Algemene Literatuurwetenschap en Nederlands, bereidt een doctoraat voor over Stijl en Gender.

Yves Bonnefoy (1923): meest vertaalde Franse dichter... behalve dan in het Nederlands. Ander werk van Bonnefoy werd eveneens door J.H. Mysjkin vertaald en opgenomen in *Geboorten van het vers*, een bloemlezing met poëzie van de bekendste - levende - Franse dichters.

Mia Couto (1955), Mozambiekse schrijver en journalist.

Jess de Gruyter (1973): fotograaf, cineast en dichter, eerste publikatie

Frederik Lucien de Laere (1971): publiceerde eerder in *De Brakke Hond*, *Kruispunt* en *Deus ex Machina*

Jan de Schynkel (1967): balletdanser, debuteerde in *De Brakke Hond*, publiceerde verder onder meer in *Weidro's*

Jan de Vries (1960): ex-area sales manager, heden schrijver en schilder, eerste publikatie

Jan Fabre (1958), maakt beeldende kunst, theater, opera, ballet en teksten

Gerrit Kouwenaar (1923), dichter en romancier, wordt gerekend tot de Vijftigers, ontving talloze prijzen

Toon Puttaert (1964): licentiaat vertaler, werkzaam als uitzendconsulent, eerste publikatie

Daniël Robberechts (1937-1992), bekendste werken: *Tegen het personage*, *De grote schaamlippen* en *Aankomen in Avignon*

Arend Roosenschoon (1929), beeldend kunstenaar, gewezen directeur Fodor museum Amsterdam, schrijft gedichten en maakt vertalingen

Aleksandr Skorobogatov (1963): debuteerde in Moskou met de inmiddels in het Nederlands vertaalde novelle *Sergeant Bertrand*

Theo van der Wacht (1936): ex-stuurman ter koopvaardij, autodidact, publiceerde eerder in *YANG* en *De Poëziekrant*

[advertentie]